

Anul XXII (serie nouă), nr. 1 (85) 2025

Mesager bucovinean

Revistă de cultură pentru bucovinenii de pretutindeni

Bucovina multiculturală Familia Mandicevschi – o emblemă a sintezei etnice și culturale

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI – RĂDĂUȚI – CHIȘINĂU

IMAGINI PE COPERTĂ:

Pag. 1: Cvartetul fraților Mandicevschi – Erast, Eusebie (în picioare), Constantin și Gheorghe (mezinul) – în anii formativi petrecuți la Cernăuți, într-o fotografie ce surprinde începuturile unei dinastii muzicale și intelectuale bucovinene

Pag. 2: Eusebie Mandicevschi în tinerețe, la Cernăuți

Pag. 3: Constantin Mandicevschi, directorul Școlii reale greco-orientale din Cernăuți

Pag. 4: Soții Constantin și Maria Țurcan (n. Mandicevschi), împreună cu cei doi feciori: Ion și Radu (în picioare). Anul 1910, Cernăuți

Editor: Societatea pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina,
în parteneriat cu Centrul Cultural Român "Eudoxiu Hurmuzachi"
din Cernăuți și Asociația Social-culturală "Bucovina" din Chișinău

Director onorific: Arcadie SUCEVEANU

Director: Prof. univ. dr. Liviu-George MAHA

Redactor-sef: Ștefan HOSTIUC

**Colegiul
de redacție:** Prof. univ. dr. Mircea A. DIACONU (Suceava)
Prof. univ. dr. Ștefan PURICI (Suceava)
Dr. habil. Constantin UNGUREANU (Suceava)
Conf. dr. Cristina PALADEAN (Cernăuți)
Av. dr. Eugen PATRAȘ, senior editor (Cernăuți)
Jurnalist Maria TOACĂ (Cernăuți)
Arhivist Dragoș OLARU (Cernăuți)
Prof. Nicolai COSTAȘ (Cernăuți)
Dr. Irina VASILE AIRINEI (București)
Ing. Mihai ONCIUL (București)
Ing. Mircea IRIMESCU (Rădăuți)
Prof. Carmen ANDRONACHI (Rădăuți)
Dr. Marian OLARU (Rădăuți)
Publicist Malina ANIȚOAEI (Rădăuți)
Dr. Ion BOTOȘ (reg. Transcarpatică)
Prof. Zinaida PINTEAC (reg. Odesa)

**Design/
Tehnoredactare:** Angela BASARABA,
Maria COSTAȘ

Adresa redacției: Rădăuți, Piața Unirii nr. 67, c. 35-38, cod poștal 725400

Adresa electronică: mesager.bucovinean@gmail.com

Bun de tipar: 2025

Apărut: 2025

Tipărit la: DRUK-ART

Tiraj: 500 exemplare

ISSN 1841-0499

Răspunderea pentru conținutul textelor publicate în revistă
aparține în exclusivitate autorilor.

DEPARTAMENTUL PENTRU
ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Proiect finanțat de Departamentul
pentru Românii de Pretutindeni

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul De-
partamentului pentru Românii de Pretutindeni,
<https://dprp.gov.ro/web/>

Conținutul acestei reviste nu reprezintă poziția
oficială a Departamentului pentru Românii de
Pretutindeni

SE DIFUZEAZĂ GRATUIT

CUPRINS

Editorial

Ștefan HOSTIUC , Identitate, muzică și memorie în Bucovina de altădată: familia Mandicevski	3
---	---

Bucovina multiculturală

Vladimir ACATRINI , Adevărata obârșie a familiei Mandicevski	4
Arborele genealogic al familiei Mandicevski	8
Emil SATCO , Mandicevski – o familie de muzicieni români	22
Micu ACONDREOAIE , Trei familii unite prin sânge, cultură și destin românesc: Mandicevski–Turcan–Procopovici	32
Vlad IONUȚĂ , O personalitate dată uitării: Erast Mandicevski	37
Myrolslava VOVK , Natalia FILIPCHUK , Vladimir ACATRINI , Ecaterina Mandicevski – o artistă uitată în Bucovina	44
Mihai ACATRINI , Gheorghe Mandicevski – o viață dedicată muzicii românești	51
Ionică VASILAS , Maria von Kulmer – o baronesă a memoriei muzicale bucovinene	53

Arhivarius

Cory DEHRLER , Neamul Mandicevski și familia Bržorad	54
Dragoș OLARU , Manuscrisele compozitorului Eusebie Mandicevski cesionate Mitropoliei Ortodoxe a Bucovinei	57

Cercetări paleografice

Ștefan HOSTIUC , Ivan sau Ioan Mandicevski? O lectură paleografică a Condiții metrice din Bahrinești	63
--	----

Enigme – Opinii – Interpretări

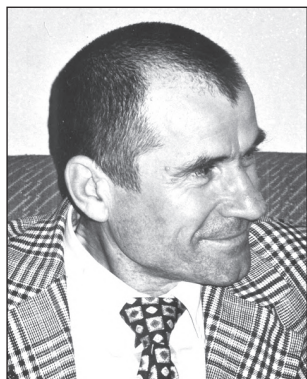
Nina CIONCA , Povestea unei invidii discrete	68
Pr. D. VALENCIUC , Bucovina, plai cu flori, unde sunt ai tăi feciori?..	73

Restituiri

Octav VOROBCHIEVICI , La noi în Bucovina	76
---	----

Actualitatea culturală

Gheorghe PITEI , Reflecții pe marginea Forumului comunității românești din Ucraina (Cernăuți, 5-6 decembrie 2024)	89
---	----

Ștefan HOSTIUC

Identitate, muzică și memorie în Bucovina de altădată: familia Mandicevschi

Într-o Bucovină cândva plurietică și plurilingvă, multiculturalismul nu era o lozincă, ci o realitate vie, respirată în școli, biserici, saloane muzicale și gospodării modeste. Din această țesătură de limbi și tradiții s-a născut familia Mandicevschi, emblemă a sintezei culturale bucovinene, purtătoare de har și memorie.

Eusebie Mandicevschi, compozitor de faimă vieneză, a dus cu sine ecoul Bucovinei în capitalele muzicii europene. În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, numele său era rostit cu respect în cercurile artistice ale Vienei, iar lucrările sale erau interpretate cu admirație. Frații săi, Gheorghe și Constantin, au întregit această constelație de spirite artistice, fiecare cu o voce distinctă, dar legată de același fir identitar. Gheorghe, mezinul, născut la Molodia, a urmat calea muzicii, iar Constantin, compozitor amator și director al Școlii Reale din Cernăuți, a lăsat moștenire cântecul de cătanie „Cântă cucul bată-l vina de răsună-n Bucovina”, melodie care, folklorizându-se, a devenit parte din sufletul românesc, cântată la sărbători, la despărțiri și în clipe de dor.

Multă vreme, istoria oficială a atribuit acestei familii o origine ucraineană, iar locul de naștere al lui Eusebie era considerat satul Molodia. Însă cercetările recente ale istoricului Vladimir Acatrini, bazate pe documente din Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți, au restabilit adevărul: familia Mandicevschi era românească, iar Eusebie s-a născut la Cernăuți, în casa bunicului său, preotul Ioan Mandicevschi, paroh la Biserica Sf. Nicolae. De fapt, rădăcinile familiei se află în satul Bahrinești, veche vatră românească, unde s-au născut majoritatea fraților, iar mormântul bunicului, redescoperit

de profesorul Mihai Acatrini și fiul său, stă mărturie unei genealogii românești uitate.

Această redescoperire nu este doar o recitificare istorică, ci o recuperare simbolică a unei moșteniri culturale. Într-o epocă în care multiculturalismul bucovinean este tot mai des estompat, iar monolingvismul tinde să devină normă, evocarea acestei familii devine un act de rezistență identitară. Mandicevschii nu sunt doar o filă de istorie, ci o pledoarie pentru conviețuire, pentru armonia dintre limbi și culturi, pentru Bucovina care a fost și care, într-un nou context, european, încă mai poate fi.

Multiculturalismul nu înseamnă doar coexistență, ci fertilitate intelectuală. În Bucovina de altădată, românii, ucrainenii, germanii, polonezii, evreii și armenii nu trăiau în enclave, ci în dialog. Din acest dialog s-au născut idei, cântece, instituții, oameni. Familia Mandicevschi este dovada vie că identitatea nu exclude, ci include, că apartenența nu se măsoară în granițe, ci în contribuții.

Astăzi, când în școlile din regiunea Cernăuți limba română este tot mai restrânsă, iar tradițiile comunităților istorice sunt marginalizate, e cu atât mai important să ne întoarcem la aceste exemple. Să le redăm locul cuvenit în memoria colectivă, să le celebrăm nu doar ca pe niște relicve, ci ca pe niște repere.

Într-un cântec, într-un document, într-un mormânt redescoperit, se ascunde o lume. O lume în care multiculturalismul nu era o excepție, ci o regulă a frumuseții. Căci, îndrăznesc să spun, Bucovina nu era doar o provincie, ci o stare de spirit. Iar Mandicevschii, cu muzica lor, cu vocile lor, cu rădăcinile lor, ne amintesc că diversitatea nu e o amenințare, ci o sursă de lumină.

Vladimir ACATRINI

Adevărata obârșie a familiei Mandicevski

Până nu demult, muzicologii ucraineni considerau că celebrul compozitor bucovinean Eusebie Mandicevski este de origine ucraineană. Această idee pătrunse în canonul muzicii ucrainene. Ne-am pus întrebarea dacă această evaluare e corectă. Verificările noastre au arătat că familia Mandicevski are altă origine. Cercetând documentele de arhivă și presa bucovineană din timpul stăpânirii austriece, am reușit să aflăm adevăratele rădăcini etnice ale compozitorului.

Tatăl lui Eusebie, Vasile Mandicevski, s-a născut în 1824 în satul Bahrinești, județul Rădăuți și a murit la 7 noiembrie 1896, la Cernăuți. Și-a făcut studiile la Institutul Teologic din capitala Bucovinei (1847-1850). Aici a învățat să cânte la flaut. După absolvirea institutului, căsătorindu-se cu Veronica Popovici (1834-1881), a fost hirotonit preot, iar în anul 1880 a fost numit exarh. Hirotonirea s-a făcut pentru biserica din satul Bahrinești, unde preot paroh era tatăl său, Ioan. Acesta descindea din vechea familie de boieri moldoveni Baloșescu. Soția preotului Vasile, Veronica, era fiica preotului Constantin Popovici, profesor la Institutul Teologic din Cernăuți. Frații Veronicăi erau de asemenea teologi. Eusebie Popovici era profesor de istoria bisericească la Institutul Teologic din Cernăuți, iar Clement Constantin Popovici, profesor și arhimandrit. Veronica era o mare amatoare de muzică și o bună pianistă. Copiii ei au moștenit în bună parte de la ea talentul muzical.

Preotul Vasile și soția sa au avut opt copii:
Aurora, Virginia, Eusebie, Constantin, Erast,

Zeit des Absterbens Egkai: Panozgin				Vater- und Junname des Verstorbeneu und dessen Wohnort	Stens Ort Grag cas Egkai
Zeit Absterb	Monat und Tag des Absterbens	Monat und Tag der Beerdigung	Monat und Tag des Absterbens		
21. 552.	22. December	24. Decbr.	1. 552.	1. 552.	1. 552.
22. 552.	1. Januar	2. Januar	2. 552.	2. 552.	2. 552.
23. 552.	14. Januar	15. Januar	3. 552.	3. 552.	3. 552.
24. 552.	17. Januar	18. Januar	4. 552.	4. 552.	4. 552.
25. 552.	18. Januar	20. Januar	5. 552.	5. 552.	5. 552.
26. 552.	18. Januar	20. Januar	6. 552.	6. 552.	6. 552.
27. 552.	19. Januar	21. Januar	7. 552.	7. 552.	7. 552.
28. 552.	19. Januar	21. Januar	8. 552.	8. 552.	8. 552.
29. 552.	19. Januar	21. Januar	9. 552.	9. 552.	9. 552.
30. 552.	19. Januar	21. Januar	10. 552.	10. 552.	10. 552.
31. 552.	19. Januar	21. Januar	11. 552.	11. 552.	11. 552.
32. 552.	19. Januar	21. Januar	12. 552.	12. 552.	12. 552.
33. 552.	19. Januar	21. Januar	13. 552.	13. 552.	13. 552.
34. 552.	19. Januar	21. Januar	14. 552.	14. 552.	14. 552.
35. 552.	19. Januar	21. Januar	15. 552.	15. 552.	15. 552.
36. 552.	19. Januar	21. Januar	16. 552.	16. 552.	16. 552.
37. 552.	19. Januar	21. Januar	17. 552.	17. 552.	17. 552.
38. 552.	19. Januar	21. Januar	18. 552.	18. 552.	18. 552.
39. 552.	19. Januar	21. Januar	19. 552.	19. 552.	19. 552.
40. 552.	19. Januar	21. Januar	20. 552.	20. 552.	20. 552.
41. 552.	19. Januar	21. Januar	21. 552.	21. 552.	21. 552.
42. 552.	19. Januar	21. Januar	22. 552.	22. 552.	22. 552.
43. 552.	19. Januar	21. Januar	23. 552.	23. 552.	23. 552.
44. 552.	19. Januar	21. Januar	24. 552.	24. 552.	24. 552.
45. 552.	19. Januar	21. Januar	25. 552.	25. 552.	25. 552.
46. 552.	19. Januar	21. Januar	26. 552.	26. 552.	26. 552.
47. 552.	19. Januar	21. Januar	27. 552.	27. 552.	27. 552.
48. 552.	19. Januar	21. Januar	28. 552.	28. 552.	28. 552.
49. 552.	19. Januar	21. Januar	29. 552.	29. 552.	29. 552.
50. 552.	19. Januar	21. Januar	30. 552.	30. 552.	30. 552.
51. 552.	19. Januar	21. Januar	31. 552.	31. 552.	31. 552.
52. 552.	19. Januar	21. Januar	32. 552.	32. 552.	32. 552.
53. 552.	19. Januar	21. Januar	33. 552.	33. 552.	33. 552.
54. 552.	19. Januar	21. Januar	34. 552.	34. 552.	34. 552.
55. 552.	19. Januar	21. Januar	35. 552.	35. 552.	35. 552.
56. 552.	19. Januar	21. Januar	36. 552.	36. 552.	36. 552.
57. 552.	19. Januar	21. Januar	37. 552.	37. 552.	37. 552.
58. 552.	19. Januar	21. Januar	38. 552.	38. 552.	38. 552.
59. 552.	19. Januar	21. Januar	39. 552.	39. 552.	39. 552.
60. 552.	19. Januar	21. Januar	40. 552.	40. 552.	40. 552.
61. 552.	19. Januar	21. Januar	41. 552.	41. 552.	41. 552.
62. 552.	19. Januar	21. Januar	42. 552.	42. 552.	42. 552.
63. 552.	19. Januar	21. Januar	43. 552.	43. 552.	43. 552.
64. 552.	19. Januar	21. Januar	44. 552.	44. 552.	44. 552.
65. 552.	19. Januar	21. Januar	45. 552.	45. 552.	45. 552.
66. 552.	19. Januar	21. Januar	46. 552.	46. 552.	46. 552.
67. 552.	19. Januar	21. Januar	47. 552.	47. 552.	47. 552.
68. 552.	19. Januar	21. Januar	48. 552.	48. 552.	48. 552.
69. 552.	19. Januar	21. Januar	49. 552.	49. 552.	49. 552.
70. 552.	19. Januar	21. Januar	50. 552.	50. 552.	50. 552.

*Pagina 96 din Condicta morților parohiei Bahrinești
din anii 1843-1890, unde este înregistrată data
decesului preotului Ioan Mandicevski*

Maria, Ecaterina și Gheorghe. Din actele de naștere care se păstrează la Arhiva de Stat din Cernăuți¹ rezultă că cele patru fice, Aurora, Virginia, Maria, Ecaterina, și doi fii, Erast și Constantin s-au născut în satul Bahrinești, un

1 Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fond 228, inventar 3, dosar 33.

fiu, Eusebie, s-a născut în Cernăuți (deși în actele școlare de la Obergymnasium, ca loc de naștere era indicat satul Bahrinești), și doar mezinul, Gheorghe, a văzut lumina zilei la Molodia (Mologhia), un sat românesc vecin cu Cernăuțiul, care avea și un cot de ruteni, dar care frecventau biserica cu liturghia oficiată în limba română (tradiție păstrată până în zilele noastre). Ca loc de botez al lui Eusebie Condi-ca matricolă ce se păstrează la Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți indică Biserica Sf. Nicolae. Această veche biserică de lemn fusese ctitorită de starostele Stroiescu al Cernăuțiului pe timpurile Moldovei medievale. Ea există și astăzi, refăcută după un incendiu devastator din anii nouăzeci ai secolului trecut. Pe timpuri, ea aparținea seliștii ce despărțea târgul Cernăuți de satul vecin Horecea. Așezată de-a lungul pârâului Ruta (denumit ulterior Molnița), prin Seliștea Cernăuțiului trecea vechiului drum de negoț (actual str. Hatman Sahaidacinyi) care ducea spre Iași via Dorohoi.

În lucrările istoriografice din perioada sovietică și postsovietică, până nu demult locul de naștere al celebrului compozitor era indicat satul Molodia. Faptul că s-ar fi născut într-un sat acum în mare măsură ucrainizat le dădea temei muzicologilor ucraineni să-l considere pe Eusebie Mandicevski drept ucrainean. Unii chiar s-au grăbit să atribuie ascendenților săi, considerați galițieni, religia greco-catolică. Prin teza mea de doctorat, susținută recent la Kiev, am reușit, pe bază de documente de arhivă și de informații culese din presa vremii, să demontez acest mit. Am demonstrat cu argumente imbatabile care sunt adevăratele rădăcini ale acestei familii de muzicieni.

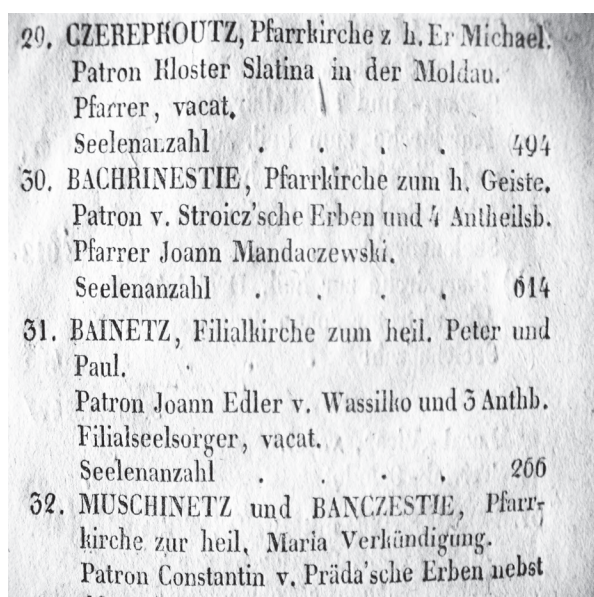
În vechiul cimitir din Băhrinești, sat ortodox cu o vechime de aproape 600 de ani, se mai păstrează mormântul preotului Ioan Mandicevschi, tatăl preotului Vasile. Din fondurile Arhivei de Stat din Cernăuți aflăm că preotul ortodox Ioan s-a născut și a murit în satul Băhrinești. Astăzi este greu de stabilit data exactă a nașterii lui. Doar data morții e atestată documentar. În Cartea de înregistrare a decedaților din satul Băhrinești din anii 1843-1890, la pagina 96, sub numărul 57, se află consemnat

[illegible]

Pagina 97 din Condicta morților; unde este înregistrată vârsta preotului Ioan Mandicevski (72 de ani), cauza morții (de bătrânețe) și „îscălețura preotului care l-a îngropat”: „cu sobor preotesc Constantin Tarangul” (preot din Cerepcauți)

faptul că parohul Iwan (Ioan, în slavona bisericească: Iwan) Mandicevschi a murit la 18 iunie 1853 și a fost înmormântat la 20 iunie la vârsta de 72 de ani². Iar pe crucea de la mormânt e scris în limba română (cu caractere chirilice) că parohul Ioan Mandicevschi a trecut la cele veșnice la vârsta de 75 de ani. Așadar, dacă luăm de bună data morții din condica bisericii (1853), cu specificarea vârstei de 72 de ani a preotului decedat, Ioan Mandicevschi se va fi născut în anul 1781, iar dacă e să dăm crezare celor înscrise pe crucea de la mormântul preotului, acesta se va fi născut în anul 1778. Comparând cele două variante, mai verosimilă ni se pare a fi data trecută în condica bisericii. Crucea de piatră de la mormânt e mult prea posibil să fi fost ridicată cu ceva timp după actul înmormântării, înlocuind vechea cruce de lemn înfiptă inițial în partea frontală a mormântului.

2 Ibidem, Fond 125, inventar 1, dosar 85.

29.	CZEREPOUTZ, Pfarrkirche z. h. Er Michael. Patron Kloster Slatina in der Moldau. Pfarrer, vacant. Seelenanzahl 494
30.	BACHRINESTIE, Pfarrkirche zum h. Geiste. Patron v. Stroicz'sche Erben und 4 Anthelb. Pfarrer Joann Mandaczewski. Seelenanzahl 614
31.	BAINETZ, Filialkirche zum heil. Peter und Paul. Patron Joann Edler v. Wassilko und 3 Anthb. Filialseelsorger, vacant. Seelenanzahl 266
32.	MUSCHINETZ und BANCZESTIE, Pfarr- kirche zur heil. Maria Verkündigung. Patron Constantin v. Prada'sche Erben nebst

*Șematismul diecezei Bucovinei pe anul 1941,
cu mențiunea, la poziția 30, a parohiei Bahrinești
și a parohului Joann Mandacevski*

Urmașii preotului Ioan vor fi cunoscut nu din scripte, ci din spusele celor mai bătrâni din familie, vârsta aproximativă a înaintașului lor, încrustând-o în piatră. În același vechi cimitir din Bahrinești, lângă mormântul preotului Ioan Mandicevski se mai păstrează o cruce veche cu inscripția: „Această sfântă cruce s-au făcut și s-au așezat aici prin osârdia și cheltuiala Sf. Sale p. Ioan Mandicevski paroh din Bahrinești, care este pomenire a tot neamul”. Și inscripția de pe această cruce stă mărturie că familia Mandicevski își are originile în satul românesc Bahrinești din Bucovina. Acum acest sat se află la marginea regiunii Cernăuți, pe frontieră cu România, dar în vremea păstoririi lui Ioan Mandicevski, el se afla în plin centrul Țării Fagilor.

Despre existența în Bahrinești a familiei Mandicevski găsim informații și în volumul „Documente bucovinene”, îngrijit de Teodor Balan, unde, în documentul „Bahrinești, 5 februarie 1814”, capul familiei este trecut ca martor la întocmirea unui act de succesiune, act prin care „Antohi Stroici lasă copiilor săi Gheorghe, Manolachi, Petrachi, Mihalachi și Niculai moșia sa Bahrinești”. Fraza finală a documentului ne spune clar cine era paroh la Bahrinești la 5 februarie 1814: „La aceas-

tă dată m-am întâmplat și eu Ioan Mandetschewski pastor local”³. E de reținut că, în acest document oficial, numele preotului Ioan este trecut în varianta sa austriacă: Ioan (Johan).

Fiul părintelui Ioan (Iohan), preotul Vasile Mandicevski, a fost numit mai întâi paroh tot în Bahrinești. Ceva mai târziu, a fost mutat cu serviciul mai aproape de capitala Bucovinei, în satele Molodia (Mologhia) și Voloca pe Derhlui, vechi așezări românești cu populație ortodoxă.

În fondurile Arhivei din Cernăuți, în deosebi în cele care relatează istoria bisericii din satul Bahrinești, găsim o serie de informații prețioase despre membrii faimoasei familii Mandicevski.

La fel, presa vremii, conține date valoroase privind activitatea preotului Vasile Mandicevski. Revista bilingvă a Mitropoliei Bucovinei „Candela” din anul 1896, sub rubrica „Cronică”, relatează faptul că Vasile Mandicevski a oficiat serviciul divin în satele Bahrinești și Molodia timp de 46 de ani. În anul 1873, arhiepiscopul Teofil Bendella l-a distins cu Brăul Roșu, iar în anul 1880, arhiepiscopul Silvestru Morariu-Andrievici i-a acordat titlul de exarh. Peste puțin timp, Vasile Mandicevski a fost ales egumen la Mănăstirea Putna, dar nu a reușit să intre în această misiune, fiindcă moare în 1896⁴. Aceste date sunt confirmate de Anuarul ortodox bisericesc „Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diöcese” pe anii 1847-1897. Și din acest anuar aflăm că preotul Vasile Mandicevski a fost paroh în satele Bahrinești (1856-1867) și Molodia (1868-1891). Dar la biserica din Bahrinești a slujit din 1850, anul când fusese hirotonit preot.

Ziarul cernăuțean „Deșteptarea” din 13 ianuarie 1897 anunță acordarea unui ajutor material „pentru internatul sau gazda de școlari români în Cernăuți”. În lista donatorilor e menționat și numele lui Vasile Mandicevski cu o sumă de 10 florini primită „din partea

3 Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Vol. VI (1760-1833), nr. 139, p. 414.

4 „Candela: foaie bisericească-literară”, Anul XV, 1896, p. 512-513.

profesorului universitar Eusebie Popovici, în memoria reposatului paroch” la un an de la moarte⁵.

Acestea și alte date descoperite de noi în Arhiva de Stat din Cernăuți dovedesc cu certitudine originea etnică românească și confesiunea religioasă creștin-ortodoxă a acestei familii. Membrii ei întotdeauna s-au declarat români, deși aveau și rude printre ruteni.

Cât despre activitatea culturală și socială a membrilor familiei Mandicevski, aceasta s-a aflat în strânsă legătură cu societățile culturale și muzicale românești din ducatul Bucovinei („Armonia”, „Junimea”, „Academia Ortodoxă”, „Societatea doamnelor române”, „Compozitorii Români din Europa” etc.). Frații și surorile Mandicevski au fost mereu prezenți la diverse manifestări culturale legate de viața culturală a românilor din Bucovina.

Informații despre familia Mandicevski se găsesc și în revistele și ziarele românești din Cernăuți, atât din perioada austriacă, cât și din interbelicul românesc: „Junimea Literară”, „Candela”, „Apărarea Națională”, „Făt-Frumos”, „Gazeta Bucovinei”, „Glasul Bucovinei” și altele. Totodată, aflăm date importante despre această familie și în unele publicații de limba germană și ucraineană. Ele sunt valoroase, pentru că ne ajută să reconstituim adevărul istoric și să redăm biografia reală a celebrei familii.

În cimitirul ortodox din Cernăuți, unde sunt înmormântați mai mulți membri ai familiei Mandicevski, inclusiv preotul Vasile și soția sa, Veronica, vedem că inscripțiile de pe monumentele funerare ale acestora sunt făcute în limba română. E tot un indiciu al românismului asumat.

În peste zece ani de cercetare arhivistică privind viața și preocupările membrilor familiei Mandicevski am descoperit un vast material informativ privind activitatea culturală, muzicală, pedagogică a acestor distinse personalități, iar prin teza mea de doctorat am încercat să corectez greșelile comise în publicațiile sovietice și ucrainene privind da-

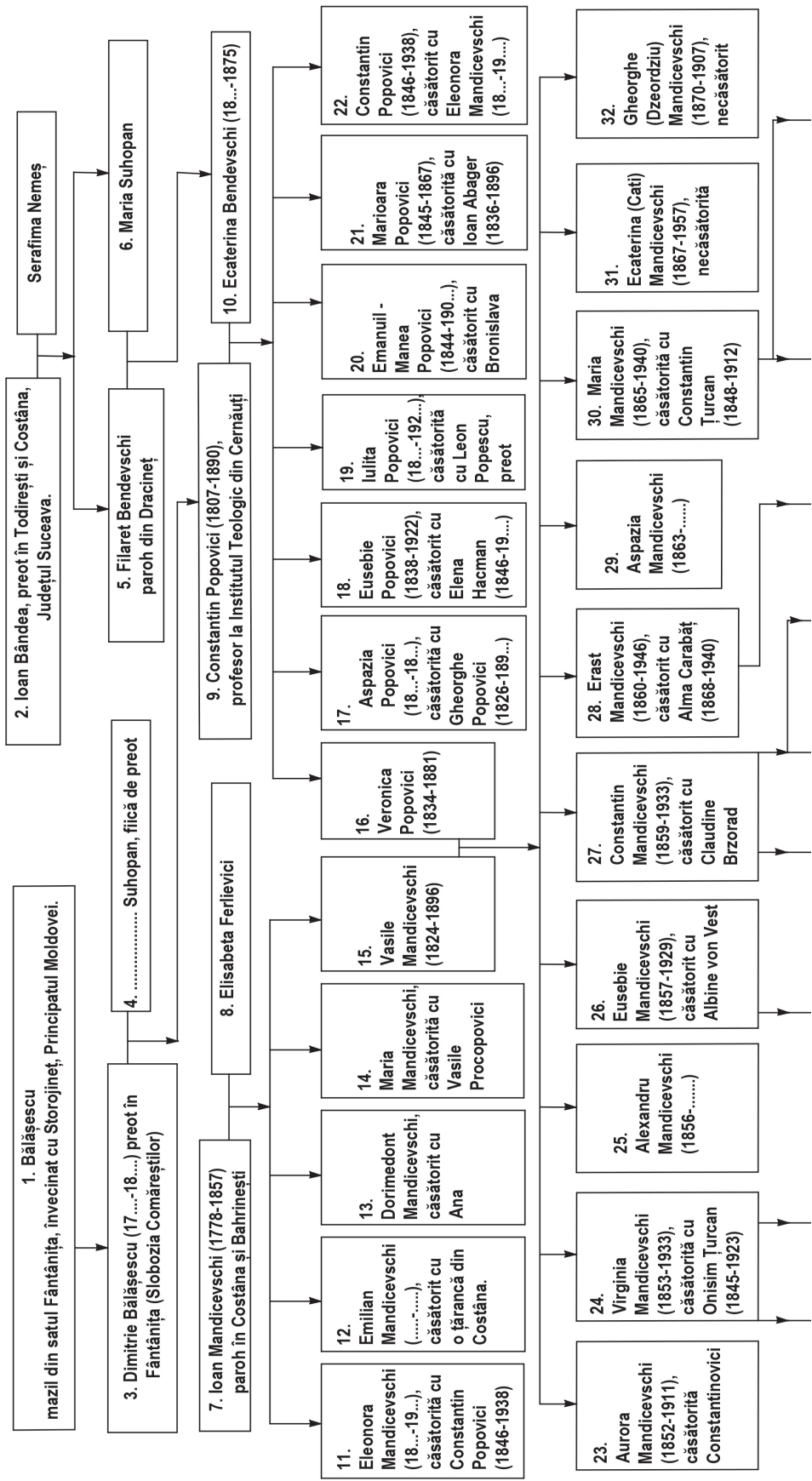
Crucea de piatră de la mormântul lui Ioan Mandicevski din cimitirul din Bahrinești, cu numele și datele de viață ale răposatului scrise românește cu litere chirilice

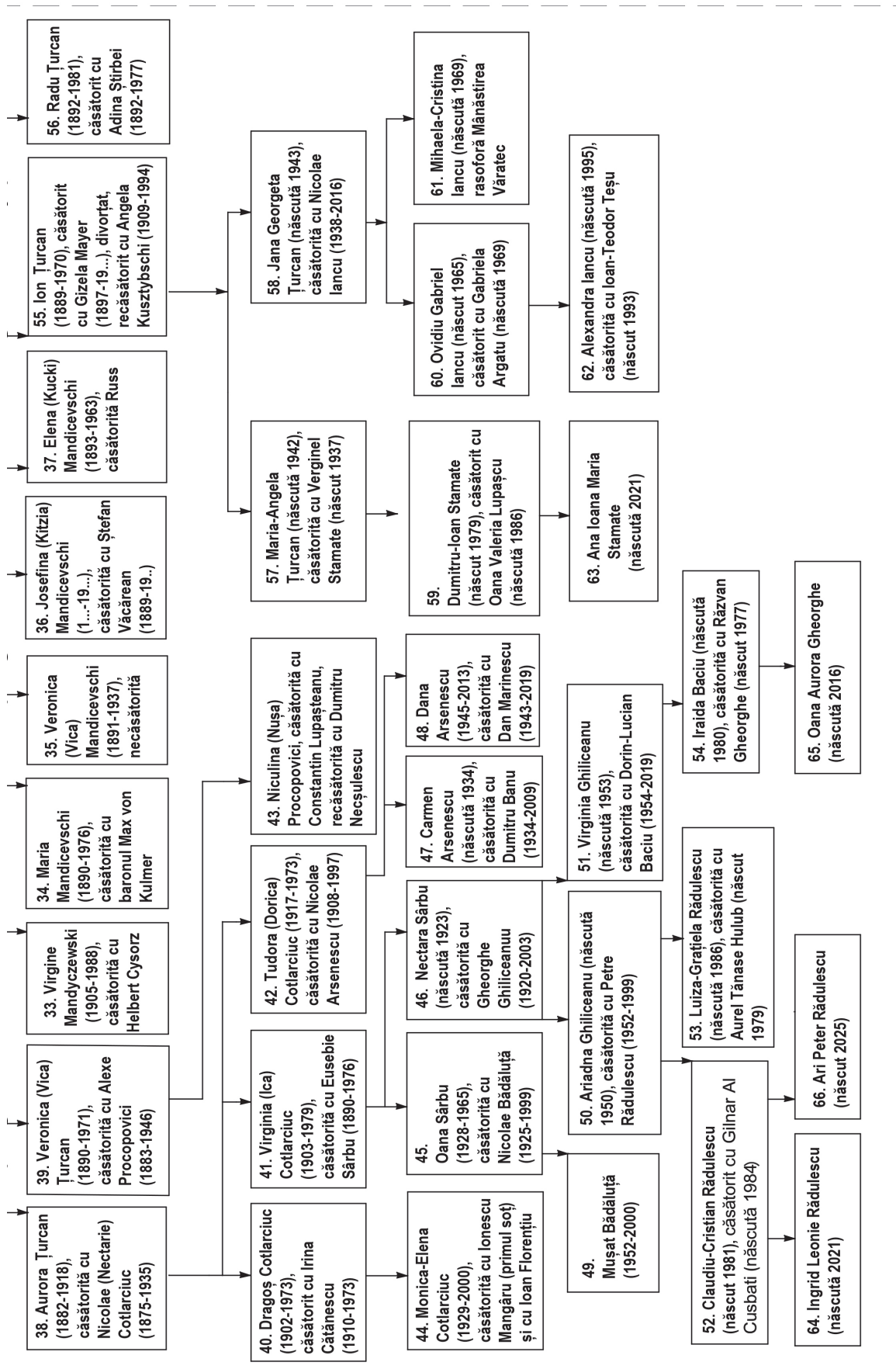
tele lor de naștere, adevărata lor apartenență etnică, să identific familiile cu care s-au înrudit de-a lungul anilor. În baza acestor date am alcătuit un arbore genealogic care atestă clar obârșia românească a acestei notorii familii bucovinene.

Vladimir ACATRINI – istoric, bibliotecar, etnograf. Doctor în pedagogie, profesor la Liceul din Bahrinești (din 2021). Autor al unor broșuri privind istoria satului natal. Membru al Uniunii Naționale a Cercetătorilor Ținutului Natal din Ucraina, inspector civil pentru protejarea monumentelor din orașul Cernăuți. Publică articole în revistele de specialitate, precum și în diverse periodice din Ucraina, România și Republica Moldova. Președinte al Societății Bibliotecarilor Bucovineni (din 2017), director al Fundației de Binefacere „Familia Mandicevski”. Deține mai multe diplome și mențiuni, printre care și medalia „Pentru slava Bucovinei”, acordată de Administrația Regională de Stat Cernăuți.

5 „Deșteptarea”, nr. 1, anul V, 1/13 ianuarie 1897, p. 2.

ARBORELE GENEALOGIC AL FAMILIEI MANDICEVSKI

Note

la Arborele genealogic al familiei Mandicevschi

1. Boierii Bălășescu. Întrucât nu apar menționați în documente printre marii boieri ai Moldovei, este foarte probabil ca Bălășeștii să fi fost mazili (descendenți din familii boierești fără funcții domnești, dar cu proprietăți și statut social păstrat). Din Arborele genealogic al familiei Popovici, întocmit în 1968 de avocatul Petru Luță din Brașov și aflat în arhiva familiei doamnei Nectara Ghiliceanu în vârstă de 101 ani¹ (în continuare – Arborele familiei Popovici), aflăm că Bălășeștii dețineau în timpul Moldovei medievale o moșie în satul Fântânița, redenumit Slobozia Comăreștilor după răpirea nordului țării de către Habsburgi. În prezent satul se află în raionul Storojineț, regiunea Cernăuți (nordul Bucovinei), Ucraina.

2. Bâdea. Nume frecvent întâlnit în Costâna, de unde se trage familia Bendevschi. Numele Bendevschi este derivat din „Bâdea”, ortografiat etimologic și „Bêdea”, precum „Spânul” e ortografiat „Spenul”, „Brânzan” – „Brenzan”, „Străinul” – „Streinul”, etc.). E de reținut că Ioan Mandicevschi a fost inițial paroh în Costâna, fapt care pare

să aibă legătură cu dubla sa încuscrire cu familia preotesei Ecaterina Popovici (născută Bendevschi), însurând un fiu (Vasile) cu o fiică a ei (Veronica) și măritând o fată (Eleonora) după un fiu al ei (Constantin).

3. Dimitrie Bălășescu. În arborele genealogic întocmit de Petru Luță, acest ascendent al său este identificat astfel: „Dimitrie Bălășescu (din 1786: de) Bălășescu (17..-18..). Preot și răzeș în Fântânița, ulterior Slobozia Comăreștinilor, unde era moșia părintească (fost județ Storojineț). Căsătorit cu Suhopan, fiică de preot (17..-18..)”. Prin catagrafia efectuată în Bucovina în 1786, Imperiul Habsburgic integrează structura nobiliară moldovenească în propriul sistem administrativ. În procesul de acordare a noilor titluri nobiliare, noile autorități sunt foarte atente la genealogie, avere și funcții deținute anterior. Un răzeș din Bucovina putea deveni „*Edler von [numele moșiei]*”, în timp ce un mazil cu strămoși boieri putea fi trecut ca „*Ritter [numele de familie]*”, cu drept de stemă și rang militar. Dimitrie Bălășescu a obținut titlul nobiliar de mazil: Dimitrie [*cavaler*] de Bălășescu. Dacă ar fi avut statut de răzeș ar fi avut titlul de Dimitrie Bălășescu [*cavaler*] de Fântânița (sau de Slobozia Comăreștilor). E o nuanță pe care autorul arborelui familiei Popovici nu a luat-o în seamă, traducând greșit statutul de răzeș moldovean din titlul nobiliar de supus austriac: „Dimitrie de Bălășescu”.

4. Suhopan. Fiică de preot cu prenume neidentificat. Există două versiuni privind soții acestei fiice de preot, Suhopan. Petru Luță o trece pe fiica preotului Suhopan în Arborele genealogic al familiei Popovici oar cu numele de familie, ca soție a preotului Dimitrie Bălășescu din Fântânița. Iar în „Albumul Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți” întocmit de Arcadie Dugan-Opaiț, păstrat la

¹ „Arborele Genealogic al urmașilor mei după mamă: Constantin Popovici I, senior – originar: de Bălășescu, profesor emerit la vechiul Institut Teologic din Cernăuți (1827-1875), întocmit după „Șematismele” (Anuarele) Episcopiei, din 1873, ale: Mitropoliei Bucovinei, și și după alte documente autentice, de către subsemnatul, strănepot al acestuia, Petru Luță, doctor în drept, fost avocat (1919-1947), fost secretar al Comisiei Monumentelor Istorice, regionala Bucovina (1923-1944) și fost vicepreședinte al Comisiei interimare a municipiului Cernăuți (1933-1937), din luna martie 1944 refugiat domiciliat la Brașov. 1968.” Acest arbore a fost întocmit de Petru Luță la Brașov în anul 1968 și a fost lăsat spre păstrare doamnei Nectara Ghiliceanu și urmașilor săi, descendenți din ilustra familie Popovici, continuatoare a familiei de boieri Bălășescu cu moșii în parte cea mai de nord a Moldovei medievale (azi regiunea Cernăuți).

Arhivele Statului din Iași și tipărit de Institutul „Bucovina” al Academiei Române, în 2015, la Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava², găsim, la pagina 64, un mic arbore genealogic al membrului Societății „Junimea”, Erast Mandicevski, în care „Maria Suhopan” este trecută drept soție a lui „Bendevski”, fără consemnarea prenumelui acestuia. Petru Luță, în arborele său, spune că Maria Bendevski e soția lui Constantin Popovici și sora lui Filaret Bendevski. Dar din arborele întocmit de Cronicarul „Junimii” rezultă clar că Bendevski e soțul Mariei Suhopan, nu fratele ei. Dimitrie Bălășescu și Filaret Bendevski vor fi fost căsătoriți cu surorile Suhopan, fiind cumnați.

5. Filaret Bendevski. Paroh din Dracineț, județul Cernăuți. Este menționat în Arborele genealogic al familiei Popovici ca părinte al Mariei Bendevski căsătorită cu Constantin Popovici. Aici autorul Arborelui comite o eroare. Filaret Bendevski e părintele Ecaterinei Bendevski, iar Maria e mama ei³. Devenit văduv, preotul Filaret Bendevski e avansat, conform datelor din eArbore familiei Popovici, la rangul de Arhimandrit al Episcopiei Cernăuți.

6. Maria Suhopan. După Arcadie Dugan, cronicarul Albumului mare al „Junimii”, Maria Suhopan este soția unui Bendevski⁴. Având în vedere eroarea din Arborele genealogic al familiei Popovici, unde Ecaterina, soția lui Constantin Popovici senior, e confundată cu Maria, e foarte posibil ca Petru Luță, autorul arborelui, să fi confundat numele mamei (Maria Suhopan) cu numele fiicei (Ecaterina) căsătorită cu Constantin Popovici.

7. Ioan Mandicevski. Paroh mai întâi în Costâna, apoi în Bahrinești. Conform Condiții Morților din anii 1843-1890 a parohiei Bahrinești, preotul Ioan s-a stins din viață la data de 18 iunie 1853, în vârstă de

72 de ani, și a fost înmormântat la data de 20 iunie 1853, în Bahrinești, cu sobor preotesc condus de parohul din Cerepcăuți, Constantin Tarangul. Mormântul lui se mai păstrează în Cimitirul din Bahrinești, regiunea Cernăuți, unde a fost descoperit de directorul școlii din sat, prof. Mihai Acatrini și de fiul său, Vladimir Acatrini, autor al unei teze de doctor în științe pedagogice privind originile familiei Mandicevski. E interesant de remarcat faptul că în Arborele familiei Popovici, Ioan Mandicevski este trecut separat, sub un nume ușor modificat, Mandacevski, ca părinte a patru copii, înrudit cu familia Popovici (fostă Bălășescu) prin fiica sa Eleonora, căsătorită cu preotul-profesor Constantin Popovici junior, fiu al preotului-profesor Constantin Popovici senior, descendent al preotului Dimitrie cavaler de Bălășescu din Fântânița (sat învecinat cu Storojinețul) : „Ioan Mandacevski (17..-18..). În 1841 paroh în Bahrinești lângă Siret. În 1880 Protopresviter. Paroh în Costâna. Iscusit agricultor și preot foarte bogat. Căsătorit cu Elisaveta Ferlievici (18..-18..).” Faptul că autorul Arborelui familiei Popovici nu a făcut legătura între ginerele lui Constantin Popovici, preotul Vasile Mandicevski, și tatăl acestuia, „parohul din Bahrinești Ioan Mandacevski”, se explică nu doar prin ușoara diferență de nume dintre tată și fiu, ci și prin cunoașterea lacunară a biografiei preotului Vasile Mandicevski, prezentat astfel: „Vasile Mandicevski, n. 1824 – m. 1896. Hirotonit în 1850. Paroh în 1852 în Mologhia (sic!) în satele Cosmin și Derehlui. Protopresviter 1880.” În 1852, Vasile Mandicevski era preot în Bahrinești, nu în Molodia (unde va trece cu slujba abia în 1868). Deci autorul Arborelui familiei Popovici nu avea cunoștință că Vasile Mandicevski fusese hirotonit preot în Bahrinești, unde a slujit în biserică din 1850 până în 1868, când a fost mutat în Molodia ca paroh. Cât despre consemnarea morții preotului Ioan Mandicevski în Condiția morților din parohia Bahrinești, aceasta a fost făcută chiar de fiul său, preotul Vasile Mandicevski (se vede după caligrafia identică cu caligrafia celorlalte mențiuni din Condiță),

2 Arcadie Dugan-Opaiț, Albumul Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți”, Institutul „Bucovina” al Academiei Române, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, 2015.

3 Ibidem, p. 64.

4 Idem.

deși semnează de înmormântare (la 20 iunie 1853) parohul din Cerepcăuți Constantin Tarangul. În concluzie, nu există niciun dubiu că Ioan Mandicevski și Ioan Mandacevski sunt aceeași persoană, deși în Arborele familiei Popovici, Mandacevski e prezentat ca tată a doar patru din cei cinci copii ai săi, inclusiv al Eleonorei, căsătorită cu Constantin Popovici. Vasile, căsătorit cu Veronica Popovici, sora lui Constantin Popovici, e prezentat în afara familiei părinților săi. Rămâne de precizat împrejurările în care preotul Ioan Mandacevski a devenit Ioan Mandicevski sau invers. Numele Mandacevski va mai apărea sporadic și în unele actele ale urmașilor lui Vasile Mandicevski (la Ion Țurcan spre exemplu, nepot de la fiica Maria, căsătorită cu doctorul Constantin Țurcan).

8. Elisabeta Ferlievici. În Arborele genealogic al familiei Popovici e trecută ca soție a preotului Ioan Mandacevski din Bahrinești și mamă a doar patru copii (Eleonora, Emilian, Dorimedont și Maria-Malia). Al cincilea copil, Vasile, e trecut separat, doar ca soț al Veronicăi Popovici, fără legătură cu părinții Ioan și Elisabeta.

9. Constantin Popovici (senior). Născut la 3 iulie 1807, în satul Fântânița (numit ulterior Slobozia Comăreștilor), în Bucovina. Este tatăl cunoscuților profesori teologi Eusebie Popovici și Constantin (nume monahal Clement) Popovici. A fost o figură marcantă în teologia ortodoxă bucovineană: profesor de istorie bisericească (din 1832) și de drept canonic (din 1866) la Institutul Teologic din Cernăuți. Preot (din 1832), paroh la biserica „Sf. Nicolae” din Cernăuți (1853-1860), protopresviter (din 1860), consilier eparhial și deputat în Dieta Bucovinei (1861). Membru fondator al Reuniunii Române de Leptură (1862), viitoarea Societate pentru cultura și literatura română în Bucovina. Distins cu ordinul Franz Joseph în grad de cavaler. Se stinge din viață la 19 octombrie 1890. E o enigmă cum de Constantin Popovici nu a moștenit numele tatălui său, Dimitrie Bălășescu. O explicație plauzibilă ar fi aplicarea, în cazul său, ca și al multor alții

de clerici ortodocși, a politicii de slavizare a numelor introdusă și promovată de episcopul Daniil Vlahovici (român sârbizat), în timpul păstoririi sale în Bucovina (1789-1822), după moartea episcopului Dositei Herescul. De la el avem nume ca Popovici, Constantinovici, Nichitovici, Grigorovici etc. E foarte posibil ca și urmașii lui Bendea (Bâdea) să fi primit atunci numele Bendeveski. Ba chiar și numele „Mandici”, întâlnit în zona Rădăuțiului, putea să primească un sufix slav, devenind „Mandicevski” (sau „Manda / Mandeia” să se fi transformat în „Mandacevski”, desemnând literalmente: „fiul lui Mandici” / „fiul lui Manda/Mandeia”). Totodată e de cercetat dacă există și în Galiția aceste nume care, la prima vedere, au sonoritate poloneză. E de luat în seamă și factorul migrației populației în această zonă de intensă interferență etnică.

10. Ecaterina Bendeveschi. Dacă e să luăm de bună versiunea autorului Arborelui familiei Popovici, soția lui Constantin Popovici senior a fost Maria Bendeveschi, soră cu Filaret Bendeveschi, preot în Dracineț, devenit ulterior arhimandrit al episcopiei Cernăuți. Dar cronicarul Albumului mare al Societății „Junimea”, în arborele genealogic al juristului Erast Mandicevski, membru al Societății, o nominalizează pe Ecaterina Bendeveschi în această poziție. Conform cronicarului Junimii, Ecaterina e fiica Mariei Suhopan și al soțului acesteia, Bendeveschi, căruia nu-i arată numele mic (prenumele). Cronicarul menționează, de asemenea, că Ecaterina e înrudită cu familiile bucovinene Suhopan, Bendeveschi, Ilasievici, Tomașciuc. Confruntând cele două puncte de vedere, ajungem la concluzia că autorul Arborelui familiei Popovici, avea o informație aproximativă (dacă nu lacunară) privind familiile înrudite ale preoților Const. Popovici și Filaret Bendeveschi. Cronicarul Junimii, deși nu cunoaște numele mic al preotului Bendeveschi, arată clar că soția lui era Maria. De aici rezultă că Maria era, de fapt, soacra lui Const. Popovici, nu soția lui. Implicit, Maria nu era născută Bendeveschi, ci Suhopan. De aici rezultă că preotul Const. Popovici a fost căsătorit cu Ecaterina

Bendevschi, fiica lui Filaret Bendevschi și Maria Suhopan. Se pare că numele Bâdea (Bendea) a fost transformat în Bendevschi chiar în timpul păstoririi preotului Filaret, fiul lui Bâdea (Bendea), iar numele Bălășescu a fost transformat în Popovici, la înregistrarea nașterii copiilor rezultați din căsătoria soților Bălășescu-Suhopan. Aceste modificări de nume s-au întâmplat în perioada păstoririi episcopiei Bucovinei de către episcopul sârb Daniil Vlahovici (1789-1822). De asemenea e foarte posibil ca preoții Dimitrie de Bălășescu (rămas cu nume neschimbat) și Filaret Bendevschi (cărui i se schimbase numele din Bâdea/Bendea) să fi fost cumnați, soțiile lor provenind din aceeași familie Suhopan.

11. Eleonora Mandicevschi. În Arborele familiei Popovici e trecută cu numele „Mandacevschi”. Căsătorită cu Constantin Popovici junior (22 septembrie 1846 – 2 septembrie 1938), teolog de marcă din Cernăuți. Cuplul a avut cinci copii. Constantin Popovici a fost o personalitate marcantă a teologiei ortodoxe românești, cu o carieră academică și ecleziastică impresionantă în Cernăuți. A studiat teologia la Cernăuți (1865-1869), apoi s-a specializat la Universitatea din Viena (1870-1872). A fost profesor de Drept canonic la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1873 și 1918), rector al Universității din Cernăuți (1888/1889), decan al Facultății de Teologie de șase ori și deputat în Parlamentul din Viena. Hirotonit preot în 1871, a urcat treptat în ierarhia bisericească: protopresbiter (1880), arhipresbiter stavrofor (1896). După ce a rămas văduv, s-a călugărit primind numele Clement și a fost hirotosit arhimandrit mitrofor în 1918. A fost consilier metropolitan onorar și președinte al Consistoriului spiritual al Arhiepiscopiei Cernăuților între 1925–1931. A lăsat moștenire importante lucrări de drept canonic. Cursurile sale au fost litografiate în peste 10 ediții. Om al bisericii, al științei și al culturii, Constantin Popovici a lăsat o moștenire durabilă în teologia ortodoxă românească și în învățământul superior bucovinean.

12. Emilian Mandicevschi. Trecut în Arborele familiei Popovici cu numele

Mandacevschi. Căsătorit cu o țărăncă, cu care a avut patru copii, între care și unul cu numele Ioan Mandacevschi.

13. Dorimedont Mandicevschi. Trecut în Arborele familiei Popovici cu numele Mandacevschi. Căsătorit cu Ana, despre care nu avem alte informații, cu care a avut cinci copii: Virginia, căsătorită Seemann; Luisia, căsătorită Siretean (preot); Silvia, căsătorită Turturean; Lidia, căsătorită Cernușcă. Numele celui de al cincilea copil lipsește în Arborele familiei Popovici.

14. Maria Mandicevschi. Trecută în Arborele familiei Popovici cu numele Mandacevschi, căsătorită Procopovici.

15. Vasile Mandicevschi. Preot în Bahrinești, Molodia (Cosmin) și Voloca pe Derehlui. Născut în Bahrinești în 1824. Absolvă Institutul teologic din Cernăuți (1847-1950). Hirotonit în 1850 în Bahrinești. Conform „Schematismus der Bucovinaer” (Șematismul bisericesc oficial al Bucovinei) din perioada 1847–1897, a fost paroh la Băhrinești, districtul Siret (1856–1867), Molodia (Cosmin) și Voloca pe Drerhlui, districtul Cernăuți (1868–1891). În 1873, Arhiepiscopul Teofil Bendella i-a acordat brăul roșu, o distincție onorifică pentru slujirea îndelungată. În 1880, Arhiepiscopul Silvestru Morariu l-a numit exarh, o funcție superioară în ierarhia clericală. A fost ales egumen al Mănăstirii Putna, dar nu a mai apucat să ocupe funcția din cauza decesului survenit în 1896. Slujba de înmormântare a fost oficiată în limba română la biserica Sf. Nicolae, lăcașul de cult al familiei Mandicevschi, unde fusese paroh socrul său, Constantin Popovici. A fost membru-fondator al Reuniunii Române de Leptură din Cernăuți 1862, membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1865) și, concomitent, membru (din 1869) și membru supleant în comitetul de conducere (1877) al societății „Ruska Besida” din Cernăuți. Unii istoriografi ucraineni din Cernăuți îl consideră de origine ruteană. Dar faptul că a fost membru fondator a două societăți aparținând unor comunități

naționale diferite, ai căror lideri nu se aflau neapărat în relații amicale, ci dimpotrivă, în tabere diferite, deseori chiar adverse, stă mărturie că preotul Vasile Mandicevski nu era un naționalist înfocat al vreuneia din aceste tabere, ci, dimpotrivă, un bucovinean tolerant și, în sufletul său, un homo bucovinensis în sensul pozitiv al termenului. Această atitudine de respect interetnic și multicultural a transmis-o și copiilor săi, în special lui Eusebie, care a compus muzică pe texte românești (Alecsandri, Eminescu) și ucrainene (Șevcenko, Fedcovici), a armonizat deopotrivă cântece populare românești și rutene, dar și fiicei Ecaterina, care a tradus în limba ucraineană povestiri și fragmente din Amintirile din copilărie ale lui Ion Creangă.

16. Veronica Popovici. Descendentă din vechea familie de mazili Bălășescu. Căsătorită cu Vasile Mandicevski. Pasionată de muzică, a cultivat această pasiune copiilor. A născut și crescut zece copii, dintre care o fiică, Aspazia, a murit de timpuriu, iar fiul cel mai mare, Alexandru, a rămas, practic, necunoscut. Toți copiii au primit educație românească și s-au identificat drept români. A murit de tuberculoză, la 12 aprilie 1881. Slujba de înmormântare a avut loc la biserica Sf. Parascheva din Cernăuți, lăcașul de cult al familiei fraților Popovici (nu la biserica Sf. Nicolae, lăcașul de cult al familiei Mandicevski, unde va avea loc slujba de înmormântare a soțului ei, preotul Vasile Mandicevski). E înmormântată în Cimitirul Central (numit Horecea în timpul Austriei) din Cernăuți, în cripta Familiei Erast Mandicevski. Peste ani i se va alătura soțul, Vasile, nora Alma (născută Carabăț) și nepoata Elena (căsătorită Russ), dar nu și fiul său, Erast, care, mort în București în 1946, nu va mai putea fi adus în Cernăuțiul natal ocupat de sovietici.

17. Aspazia Popovici. Soră cu Veronica. A fost căsătorită cu Gheorghe Popovici, unul dintre cei mai bogați preoți ai județului Suceava (paroh în Hatna / Dărmănești și Bosanci), a murit tânără, după (sau poate chiar la) nașterea celui de al doilea copil,

Teofila (18.- 18..). Fiica ei Teofila (Teofilia, cunoscută și cu numele prescurtat Filia⁵) se va căsători cu Ion Luția (18.-1914), avocat, primar al Sucevei între lunile ianuarie și mai 1914 (succesor de scurtă durată al primarului Franz cavaler Des Loges, care avusese un mandat lung și influent între 1891-1913). În Arborele genealogic al familiei Popovici, Ion Luția este trecut ca „bărbat frumos, foarte chelțuitor, vânător”. Soții Ion și Teofila Luția au avut cinci copii: Aspazia Luția, căsătorită Șandru (va ajunge directoare a liceului de fete din Cernăuți); Olda Luția, căsătorită după prof. univ. Christea Geagea, aromân (profesoară de liceu); Maura Luția, care a murit de fată tânără; Irina-Nuța Luția, căsătorită cu inginerul Artemie Găină (profesoară de liceu); Lascăr Luția (n.1892), o personalitate deosebită, scriitor, publicist, traducător și erou bucovinean în Primul Război Mondial. Pentru Teofila Luția, moartea copilului său la numai 21 de ani (**încă nu-și terminase studiile la Universitatea din Cernăuți**) a fost o mare tragedie. Lascăr moare, în luptele de pe Neajlov, pe 21 noiembrie 1916, ca voluntar în armata română, după ce a trecut munții din Bucovina pentru a nu lupta împotriva fraților săi. Sub pseudonimul I.T. Lais, Lascăr Luția colaborase cu publicații precum *Tribuna*, *Romanul*, *Epoca*, *Viitorul*, *Neamul Românesc* și *Viața Nouă* din Cernăuți. Deși tânăr, a lăsat în urmă o moștenire literară și un simbolism profund al sacrificiului pentru idealul național: „Nici un sacrificiu nu este prea mare atunci când îl faci pentru binele neamului.”

18. Eusebie Popovici. „Preot (1862). Prof. supl. Inst. Teol. Cernăuți (1962). Prof. ord. (1868). Consil. Consist. și Protopresv. (1874). Prof. univ. (1875). Stavrofor (1880). Rector Univ. Cernăuți. Căs. cu Elena alui Mihăiță Hacman, fiica paroh. d. suburb. Roșă (1846-19..)”⁶. Este unul dintre cei mai cunoscuți teologi ortodocși din spațiul sud-est european.

5 Ciprian Porumbesc, *Puneți un pahar de vin și pentru mine*, Ed. Mușatinii, Suceava, 2007.

6 Petru Luță, *Arborele genealogic al familiei Popovici*, Brașov, 1968 – manuscris.

19. Iulita Popovici. „Căs. cu Leon Popescu, preot, mort tânăr⁷ Rămasă văduvă, e numită directoare a Internatului de fete „Elena Logotheti” din Cernăuți.”⁸

20. Emanuil-Manea Popovici. „ Paroh în com. Gemene, Slătioara și Ostra. În 1880 încă paroh. Pensionat în 1899. Căsătorit cu Broneslava (fără nume – n. n.), poloneză, care după moartea primului copil, băiat, mort în primul an de viață, și-a părăsit soțul, luând tot mobilierul.”⁹

21. Maria (Marioara) Popovici. „Căsătorită cu Ioan Abager (Abaza) (1836-1896), preot 1865. Adm. paroh la biserica Sf. Paraschiva” din Cernăuți, 1872 paroh în Teodorești și Soloneț pe Suceava”¹⁰.

22. Constantin Popovici. „Călugărit Clementie. Născ. 1846, mort 1939, în etate de 93 ani. Hirotonit 1871, catihet la Institutul Teologic din Cernăuți. Prof. supl. la Inst. Teol., prof. defn. la Fac. Teologie. 1880 Protopresviter. 1881 Decan. 1881, 1882, 1886/1887, 1892/1893. Rector Mang. 1888/1889. Căs. în 1871 cu Eleonora Mandicevschi (18..-19..).”¹¹ Eleonora Popovici este soră cu Veronica Popovici (1834-1881), iar Vasile Mandicevschi este cumnat cu Constantin Clement Popovici. Această dubă încuscrire a lui Ioan Mandicevschi cu Constantin Popovici senior, a cimentat și mai tare legătura dintre cele două familii. Din păcate autorul arborelui familiei Popovici nu a avut date suficiente pentru a-l identifica până la capăt pe Constantin Popovici junior, ca ginere al lui Ioan Mandicevschi.

23. Aurora Mandicevschi. Căsătorită Constantinovici. Fiica cea mai mare a soților Vasile și Veronica Mandicevschi. spre deosebire de celelalte surori, nu s-a remarcat prin nimic deosebit la Cernăuți. În arborele famili-

ei Popovici, ea e menționată ca profesoară în Viena.

24. Virginia Mandicevschi. Al doilea copil al soților Ion și Veronica Mandicevschi, cu cel mai prolific arbore genealogic.

25. Alexandru Mandicevschi. Al treilea copil al soțior Ion și Veronica Mandicevschi, despre care nu se știe nimic decât doar că a fost botezat la biserica Sf. Nicolae, unde paroh era bunicul său, Constantin Mandicevschi. În volumul lui Evgheni Dmitiv *Istoria ilustrată a Societății „Ruska besida”*¹², este menționat un O. Mandicevschi, membru al Societății. „O.” din „O. Mandicevschi” ar putea fi „Olexandr” (forma ruteană a numelui Alexandru), dar ar mai putea fi și „Olexa” sau „Omilian”, dintr-o altă ramură. Dar până la ora actuală nu s-a descoperit o altă ramură Mandicevschi. Cel mai probabil, Alexandru a murit de mic copil, posibil chiar după naștere, în Cernăuți, pentru că în condica nașterilor din Bahrinești nu-i este consemnată moartea.

26. Eusebie Mandicevschi (Eusebius Mandyczewski). Muzicolog, compozitor și dirijor bucovinean de renume internațional. Primele cunoștințe muzicale le-a primit de la compozitorul Isidor Vorobchievici, frecventând cursurile Seminarului teologic din Cernăuți. Apoi a plecat la Viena unde, studiind filologia germană și filosofie, a frecventat în paralel cursurile de teoria muzicii cu Martin Gustav Nottebohn, de muzicolog, estetică muzicală și teoria muzicii cu Eduard Hanslick. Aici l-a cunoscut pe Johannes Brahms, care l-a îndrăgit și l-a îndrumat. A colaborat strâns cu marele compozitor vienez, care l-a ajutat să ocupe funcția de custode al arhivelor muzicale ale Societății Prietenilor Muzicii din Viena. Din 1896, a fost profesor la Conservatorul din Viena (*Akademie für Musik und darstellende Kunst*), unde a predat istoria muzicii, teoria instrumentelor, armonia, contrapunctul și compoziția. A editat lucrările lui Schubert și Brahms și a fost o figură centrală în viața

7 Un preot Leon Popescu din Cernăuți, care a făcut parte din grupul de inițiativă al fondării Reuniunii de Leptură /Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, a murit în timpul epidemiei de holeră care a bântuit în Bucovina în deceniul al șaptelea al sec. XIX.

8 Petru Luță, *Arborele genealogic...*

9 Idem.

10 Idem.

11 Idem.

12 Evgheni Dmitiv, *Istoria ilustrată a Societății „Ruska besida”*, Cernăuți, Tipografia „Ruska besida”, 1909, p. 21.

muzicală vieneză la cumpăna secolelor XIX-XX. Eusebie s-a născut la Cernăuți, în familia preotului Ioan Mandicevski, paroh în satul Băhrinești, botezat, ca și fratele său mai mare cu un an, Alexandru (despre viața căruia nu se știe nimic), în biserica Sf. Nicolae, unde din 1953 până în 1860 a fost paroh Constantin Mandicevski, tatăl Veronicăi Mandicevski. Faptul că nașterea celor doi copii, Alexandru (1856) și Eusebie (1957), a avut loc în Cernăuți, unul după altul, e o dovadă că, în acea perioadă, Veronica venea special la Cernăuți, la părinți (Constantin și Ecaterina Popovici), pentru a naște în casa părinților, în mai multă siguranță. Evident, după naștere, copii au fost imediat botezați de către bunicul lor, preotul Constantin Popovici la biserica ce-i era încredințată. Prin aceasta se explică de ce în ambele cazuri, pentru consemnarea nașterii și a botezului, a fost aleasă biserica Sf. Nicolae și nu oricare alta din Cernăuți.

27. Constantin Mandicevski (n. 24 mai 1859, Băhrinești – d. în 1933). Personalitate marcantă a vieții culturale și educaționale din Bucovina. A fost profesor, director de liceu, istoric, arheolog amator, promotor al culturii românești în perioada dominației austro-ungare și, ulterior, în Regatul României. A urmat școala moldovenească din Cernăuți, apoi Obergymnasium-ul (Gimnaziul Superior de Stat). Și-a continuat studiile universitare la Cernăuți și Viena, obținând capacitatea didactică în istorie, geografie, limba și literatura germană. A fost profesor la Liceul din Suceava (1884–1893) și **Școala Reală Greco-Orientală din Cernăuți** (1893-1896), ocupând, pe parcurs, și funcția de director (1896-1918). În 1898, a introdus limba română ca disciplină obligatorie în Școala Reală, o reformă majoră în contextul multicultural al Bucovinei. A condus biblioteca Universității din Cernăuți din 15 octombrie 1922 până în anul 1930, timp în care a transformat-o într-una dintre cele mai importante instituții de profil din România, după Biblioteca Academiei. Pasionat de arheologie, a fost membru activ al Societății Arheologice Române din Bucovina (ales în Comitetul Societății Arheo-

logice, în 1895). A colaborat cu Muzeul Țării din Cernăuți, donându-i obiecte de patrimoniu, inclusiv o icoană bizantină sculptată în lemn. A participat la adunările Societății profesorilor din Bucovina, susținând alocuțiuni și promovând învățământul românesc. A fost un mentor și model intelectual pentru generații de elevi și studenți români din Bucovina sfârșitului de secol XIX și început de secol XX.

28. Erast Mandicevski (n. 29 septembrie 1860, Băhrinești – d. 1946, București). Jurist, poet, patriot și membru activ al mișcărilor culturale românești din Bucovina. A studiat la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți (Obergymnasium), pe care l-a absolvit în 1879. A urmat Facultatea de Drept la Universitatea din Cernăuți, obținând diploma în 1883. A activat ca funcționar superior la Tribunalul din Viena, unde a fost implicat în administrația juridică a Imperiului Austro-Ungar. După Unirea Bucovinei cu România, s-a stabilit la București, unde a continuat activitatea juridică, fiind funcționar în sistemul judiciar românesc. A frecventat și a susținut activitatea „Cercului Bucovinenilor” din București. A publicat în 1921 un volum intitulat *„Studiu comparativ asupra procedurii civile”*, o lucrare de specialitate care analizează procedura civilă în fața instanțelor românești, inclusiv Curtea de Casație. Lucrarea sa juridică este păstrată în Biblioteca Baroului București și reflectă o preocupare profundă pentru armonizarea procedurilor judiciare într-o perioadă de tranziție legislativă. Pe lângă cariera juridică, Erast Mandicevski a fost și un poet și patriot, membru al societăților studențești „Arboroașă” (1875-1877) și „Junimea” (membru activ și vicepreședinte, în perioada 1879–1883). colaborator al lui Ciprian Porumbescu, care i-a pus pe muzică mai multe versuri. A scris poezii patriotice și lirice, unele devenind texte muzicale pentru compoziții corale.

29. Aspazia Mandicevski. Al șaptelea copil al soților Vasile și Veronica Mandicevski. Posibil să se fi născut imediat după moartea mătușii sale, Aspazia Popovici (soră cu Veronica), la nașterea celui de al doilea

copil, Teofila, pentru că a preluat numele mătușei. Din păcate, va muri și ea la o vârstă fragedă. Din cauza morții premature a Aspaziei și a lui Alexandru, familia Vasile și Veronica Mandicevschi va rămâne în memoria publică cu doar opt copii (din cei zece născuți).

30. Maria Mandicevschi (16 martie 1865, Băhrinești, Bucovina – 25 noiembrie 1940, București). Artistă lirică, pianistă și participantă activă la viața culturală a Bucovinei. Deși mai puțin cunoscută decât frații săi celebri, Maria a avut un rol semnificativ în promovarea muzicii și culturii românești în Cernăuți. A urmat studii de canto și pian, devenind o interpretă apreciată în cercurile muzicale bucovinene. A fost membră activă a Societății Muzicale „Armonia” din Cernăuți, unde a participat la serate muzicale, reprezentații artistice, reuniuni culturale dedicate promovării muzicii, culturii și limbii române. Căsătorită cu Constantin Țurcan, medic psihiatru și organizator al serviciului de psihiatrie în Bucovina, fondator și prim director al Spitalului de boli nervoase din Cernăuți, frate bun cu Onisim Țurcan, consilier la direcția Fondului Religionar Greco-oriental din Bucovina, soțul surorii sale, Virginia Mandicevschi. Prin această legătură, Maria a fost implicată indirect și în inițiative sociale și medicale, sprijinind activitățile soțului. A lăsat după ea un arbore genealogic aproape la fel de ramificat ca și sora sa Virginia Țurcan.

31. Ecaterina Mandicevschi (n. 10 februarie 1867, Băhrinești – d. 1957, Cluj-Napoca). Profesoară de muzică, dirijoare de cor, traducătoare și promotoare a culturii românești în Bucovina. A studiat la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a fost îndrumată muzical de profesorul Isidor Vorobchievici. A predat teoria muzicală și cântul coral la Liceul Ortodox de fete „Elena Doamna” din Cernăuți între 1908–1941. A fost apreciată pentru tactul pedagogic, cultura muzicală și capacitatea de a inspira dragostea pentru muzică în rândul elevelor. A organizat concerte și serate muzicale, promovând lucrările fratelui său Eusebie, dar și ale altor compozitori români și europeni. A fost secretară a Comitetului școlar și a con-

duc „Cutia elevelor” – biblioteca pentru elevele sărace. A donat Bibliotecii Universității din Cernăuți peste 250 de lucrări muzicale ale fratelui său Eusebie, păstrate în mape și volume. A tradus în limba ucraineană pentru reviste din Lemberg (Galiția) și Cernăuți povestiri de Ion Creangă („*Moș Ion Roată*”, „*Popa Du-hul*”, „*Amintiri din copilărie*”). Decorată cu Medalia „Meritul Cultural” clasa II pentru activitatea didactică (1936) și Medalia „Răspłata Muncii pentru Biserică” pentru contribuții în domeniul muzicii bisericești (1931).

32. Gheorghe Mandicevschi (n. 8 noiembrie 1870, Molodia – d. 23 martie 1907, Cernăuți). Compozitor, dirijor și pedagog român. E unicul copil născut la Molodia al preotului Vasile Mandicevschi. A studiat la Institutul de Teologie din Cernăuți și apoi la Academia de Muzică din Viena, unde l-a avut ca profesor chiar pe fratele său, Eusebie Mandicevschi. A fost dirijor al corului Societății „Armonia”, profesor la Seminarul Teologic și la Școala Cantorală din Cernăuți. A compus muzică de teatru: *Piatra din casă* (vodevil pe libret de Vasile Alecsandri); muzică de cameră: *Cvartet de coarde*, *Variațiuni pe tema unui cântec popular german*; Muzică corală religioasă: *Și era la ora a șasea* (oratoriu pentru cor bărbătesc), *M-am pogorât din cer, de sus* (motet pentru șase voci mixte). A compus și piese care au intrat în folclorul ardelenesc, precum *Verde-bradul și stejarul*, / *n-o mai fi cum vrea dușmanul...* A murit tânăr, la doar 37 de ani, în 1907, la Cernăuți. Necăsătorit.

33. Virgine (Viky) Mandyczewski. Născută la Viena. Unica fiică a compozitorului Eusebie Mandicevschi. Căsătorită cu prof. univ. Herbert Cysorz, doctor în filologie.

34. Maria (Mitzi) Mandicevschi. Născută la 8 noiembrie 1890 în Suceava. Pianistă la Opera din München. A avut doi soți: Rudolf Bela și Max von Kulmer, de la care a moștenit titlul de baronesă. În 1923 s-a stabilit împreună cu al doilea soț în localitatea Orth an der Donau, unde acesta a închiriat o proprietate cunoscută sub numele de „Uferhaus”. A decedat în 1976, la München, Germania. A fost înmormântată

la Annabichl Zentralfriedhof, în orașul Klagenfurt am Wörthersee, landul Carintia, Austria. În Arborele familiei Popovici anul morții Mariei von Kulmer este 1983, fapt care demonstrează că după moartea autorului său primar, Pentru Luță, Arborele familiei Popovici a fost completat de urmași.

35. Veronica (Vica) Mandicevski. Personalitate remarcabilă a Bucovinei, cu o carieră medicală impresionantă și o viață dedicată științei și serviciului public. S-a născut la 2 noiembrie 1891, în Suceava, unde tatăl său era profesor de istorie la Gimnaziul Superior Greco-Oriental (*Griechisch-orthodoxes Obergymnasium*). A studiat la Școala Reală din Cernăuți, unde tatăl ei era director. A obținut bacalaureatul la doar 17 ani, cu diferențe la latină și greacă. A urmat Facultatea de Medicină la Viena, unde a fost remarcată de profesori pentru excelență. În 1917, a absolvit medicina și a fost numită șefă a spitalului din Scheibbs, Austria Superioară. A colaborat cu oftalmologul contele Bathzanz, care i-a facilitat specializarea în oftalmologie. După căderea monarhiei habsburgice, s-a stabilit în România. A lucrat la București și, potrivit unor surse, voluntar la spitalul de ciumați din Akerman, unul dintre cele mai periculoase din țară. A revenit la Cernăuți, unde a activat la Spitalul Oftalmologic condus de Dr. E. Procopovici. A urmat specializări la Viena, Zürich, Praga și Paris, cu profesori de renume internațional. În 1923, a fost numită medic primar și a preluat conducerea Spitalului Oftalmologic din Cernăuți. A devenit un nume respectat în medicina europeană, primind invitații inclusiv din SUA. Cu doar 3 luni înainte de moarte, a primit o invitație de la o universitate americană, dar nu a putut răspunde din cauza agravării bolii. A murit în 1937, lăsând în urmă o reputație de medic dedicat și mentor pentru generații de tineri doctori. Este un exemplu de excelență feminină într-o epocă în care femeile rareori aveau acces la poziții de conducere în medicină.

36. Josefina (Kitzi) Mandicevski (1...–19...). Rămasă practic necunoscută. Căsătorită cu Ștefan Văcărean (1889–198..), căpitan de

jandarmi în Sibiu. Consemnată în Arborele familiei Popovici.

37. Elena Mandicevski, Unica fiică a lui Erast Mandicevski. Căsătorită Russ, și rămasă în vila din Cernăuți după ocupația sovietică a Bucovinei. Autorul Arborelui familiei Popovici o consideră „în 1940 și 1941 rămasă cu tatăl ei la Cernăuți, U.R.S.S., ca fotografă, în vila proprie”. E un lucru cert că Elena Mandicevski a rămas în 1940/41 la Cernăuți, dar e îndoielnic faptul că ar fi rămas acolo împreună cu tatăl ei, întrucât la intrarea armatei române în Cernăuți în vara anului 1941, Erast Mandicevski, adresa din Sibiu, împreună cu alți bucovineni și basarabeni, o telegramă de mulțumire Regelui Mihai I, aducându-i „priinosul de credință și supunere”¹³. Elena Russ este unica reprezentantă a numeroasei familii Mandicevski rămasă în teritoriul ocupat, după 1944. În 1962, cu un an înainte de moarte, Elena Russ-Mandicevski vinde parterul vilei din Cernăuți, unde locuia cu soțul ei (apartament cu 3 camere), unui preot, A.I. Leko, cu 30 000 ruble, dar procurorul orașului nu recunoaște valabilitatea contractului și transferă partea vândută a vilei către Consiliul local. După moartea Elenei Russ-Mandicevski, întreaga vilă e naționalizată. Dar în 1967, fostul cumpărător reușește prin hotărâre de tribunal să intre în posesia părții cumpărate a vilei (str. Hertzen, nr. 5). Elena Russ-Mandicevski este înmormântată în cripta Familiei Erast Mandicevski din Cimitirul Central din Cernăuți (fostul cimitir „Horecea”), unde-și doarme somnul de veci și maica sa, decedată la doar câteva luni înainte de intrarea rușilor în capitala Bucovinei. Faptul că după moartea ei vila a fost naționalizată atestă lipsa urmașilor direcți.

38. Aurora Țurcan. Devenită Aurora Cotlarciuc după căsătoria, la 9 iunie 1901, cu Nicolae Cotlarciuc (7 februarie 1875, Stulpicani, jud. Suceava), viitorul mitropolit Nectarie. A fost o figură discretă dar semnificativă în viața culturală și intelectuală a Bucovinei de la începutul secolului XX. A

¹³ Ziarul „Țara”, Anul I, nr.67-95, 1941.

fost implicată în viața intelectuală și culturală a Cernăuțiului, prin legăturile familiale și prin soțul său – profesor, bibliotecar și mitropolit. A trăit într-un mediu în care se promovau educația, muzica, teologia și cultura românească, ceea ce sugerează o influență indirectă în aceste domenii. A murit în floarea vârstei, în 1918, de gripă spaniolă. A fost înmormântată la Cernăuți. După moartea soției, profesorul Nicolae Cotlarciuc s-a călugărit la Mănăstirea Putna, luând numele Nectarie. Ulterior a devenit Mitropolit al Bucovinei (1924–1935).

39. Veronica Țurcan. A doua fiică a soților Onisim și Virginia Țurcan. Profesoară de limba română și franceză la Liceul de fete din Cernăuți. Deși nu există alte mențiuni despre activitatea ei profesională sau publică, e clar că a fost parte dintr-un cerc intelectual de elită, într-o perioadă de efervescență culturală românească. Căsătoria cu Alexe Procopovici o plasează în mijlocul vieții academice și culturale a Bucovinei și Transilvaniei interbelice. Soțul, Alexe (Alec) Procopovici, a fost un filolog și lingvist român de renume, membru corespondent al Academiei Române, decan al Facultății de Litere și Filosofie la Cernăuți (1924–1925) și ulterior rector al Universității din Cluj. A fondat și a condus la Cernăuți „Revista filologică” și a fost președinte al Cercului de Studii Filologice.

40. Dragoș Cotlarciuc (1902–1973). Licențiat în drept, diplomat.

41. Virginia (Ica) Cotlarciuc (1903–1979). După ce absolvă o școală de fete din Cernăuți se căsătorește cu Eusebie Sârbu (1890–1976), fiu de preot, licențiat în drept la Universitatea din Cernăuți, judecător în Cernăuți și Suceava, pensionat în anii 50, la 60 de ani, cu domiciliu forțat.

42. Tudora (Dorica) Cotlarciuc (1917–1973). Tehnician, a lucrat în proiectare. Căsătorită cu Nicolae Arsenescu (1908–1997), colonel.

43. Niculina (Nușa) Procopovici. Căsătorită de două ori. În 1933, la înmormântarea bunicii sale, Virginia Țurcan (n. Mandicevski) încă mai era cu primul soț,

avocatul Constantin Lupașteanu, fiu de preot. Despre al doilea soț, Dumitru Necșulescu, nu avem informații. Refugiată în România, în 1944, este silită de împrejurări să se reprofileze. Absolvă școala tehnică sanitară și devine asistentă medicală.

44. Monica-Elena (Țuțu) Cotlarciuc (1929–2000). Absolvă o școală postliceală. Se căsătorește cu Ionescu Mangăru, arhitect (primul soț), apoi cu Ioan Florențiu, medic. urmași.

45. Oana Sârbu (1928–1965). Se înscrie la Academia de Științe Economice, dar e silită să abandoneze studiile („origine socială nesănătoasă”). Va lucra contabilă.

46. Nectara Sârbu (n. 1923). Licențiată în medicină, în timpul războiului, la București. Farmacistă. Căsătorită cu Gheorghe Ghiliceanu (1920–2003), aviator comandor. Ambii soți proveneau din familii de români bucovineni din partea nordică a Bucovinei. Nectara prelua numele de mitropolit al bunicului Nectarie. Iar Gheorghe Ghiliceanu era fiul lui Ioan Bilețchi, profesor din Câmpulung, născut în Opișeni, județul Rădăuți, reductibil filolog, cu facultatea la Cernăuți și doctoratul în Viena. Cărturar și traducător (a tradus din Aristofan). Își semna textele cu pseudonimul Albescu. Fiul său a început Școala militară de aviație având numele Bilețchi, dar și l-a schimbat în cursul studiilor, traducându-l în Ghiliceanu (de la verbul popular „a ghili (pânza)”, „a albi pânza, murând-o în apă curgătoare și expunând-o apoi, pe iarbă, la soare”). După absolvirea școlii militare a luptat pe frontul de est, apoi și pe frontul de vest, ca aviator (pilot de bombardier). Nectara mai este în viață, are vârsta de 101 ani și locuiește împreună cu fiica mai mică, Virginia Ghiliceanu, în Câmpulung Moldovenesc. La ea în familie se păstrează Arborele genealogic al familiei Popovici, întocmit de Petru Luță.

47. Carmen Arsenescu (n. 1934). A făcut parte din categoria românilor cu „origini nesănătoase, în comunism. Neavând dreptul să facă facultate, a făcut școala tehnică sanitară și a lucrat asistentă medicală. Soțul, Dumitru Banu (1934–2009), a fost inginer.

48. Dana Arsenescu (1945–2013). Biolog. Soțul, Dan Marinescu (1943–2019), a fost chimist.

49. Mușat Bădăluță (1952–2009). Nu a avut o pregătire specială. A absolvit doar liceul.

50. Ariadna Ghiliceanu (n. 1950), biolog. A lucrat în laboratorul Institutului Clinic Fundeni din București. Soțul, Petre Rădulescu (1952–1999), a fost inginer.

51. Virginia Ghiliceanu. A absolvit Facultatea de medicină la Cluj, medic în Cluj, la pensie s-a retras în Câmpulung Moldovenesc, unde locuiește împreună cu mama sa, Nectara în vârstă de 101 ani. Soțul, Dorin-Lucian Baci, a fost inginer.

52. Claudiu-Cristian Rădulescu (n. 1981). Licențiat al Facultății de științe aplicate a Universității Tehnice din Darmstadt (Germania). Lucrează la SAP (Walldorf – Germania). Este căsătorit cu Gilnar Al Cusbati (n. 1984).

53. Luiza-Grațîela Rădulescu (n. 1986). A absolvit Facultatea de Limbi Străine a Universității din Cluj, cu specializare în limbi nordice. Lucrează la Allianz Technology București. Este căsătorită cu Aurel Tănase Hulub (n. 1979)

54. Iraida Baci (n. 1980). Licențiată în limbi străine la Universitatea din Cluj. Căsătorită cu Răzvan Gheorghe, pompier SMURD, paramedic, Domiciliați în Popești-Leordeni, județul Ilfov

55. Ion Țurcan. Născut la 18 februarie 1889 în Cernăuți. Absolvent al Gimnaziului superior (Obergymnasium, viitorul Liceu „Aron Pumnul”) din Cernăuți (1907). Student la Facultatea de Drept a Universității din Viena (din 1 octombrie 1907). Diplomat al Academiei de Înalte Studii Comerciale (Hochschule für Welthandel) din Viena (1910). Licențiat al Facultății de Drept a Universității din Viena (1911), doctor în Drept al Universității din Viena cu mențiunea „*Sub summis auspiciis imperatoris*” (iulie 1913), funcționar administrativ în Bucovina (1 ianuarie 1919 – 1 ianuarie 1924), „docent cum venia legendi” pentru specialitatea dreptului

internațional public cu examen de docență și abilitare la Facultatea de Drept a Universității din Cluj (octombrie 1921), conferențiar suplinitor la Conferința de drept internațional public (doctorat) pe lângă Facultatea de drept din Cernăuți (1 aprilie 1924), conferențiar cu titlu definitiv la Conferința de drept internațional public pe lângă Facultatea de Drept din Cernăuți (1 ianuarie 1932), suplinitor al Catedrei de Drept internațional a Universității din Cernăuți pe anul universitar 1939/1940, profesor titular la Catedra de Drept a Universității din Cernăuți (17 mai 1940), profesor (în refugiu) la Catedra de Drept a Universității din Sibiu (30 septembrie 1940), transferat la Universitatea din Iași, ca profesor la Facultatea de Drept, ulterior Facultatea de științe juridice (1 octombrie 1940 – 15 aprilie 1950). Decan la Facultatea de Drept a Universității din Iași (de la 29 noiembrie 1945, până în 1948), în locul prof. Anghelescu, care și-a dat demisia. Șef al catedrei de drept internațional public (1948). Căsătorit de două ori. Cu prima soție, Gisela (n. Mayer, în 1897, în Viena), nu a avut copii. În 1927, conform certificatului de naționalitate păstrat în arhiva de familie a prof. Ovidiu-Gabriel Iancu (nepot), cei doi soți erau încă împreună, ceea ce înseamnă că vor fi divorțat în 1928. În 1929, la vârsta de 40 de ani, prof. dr. Ion Țurcan se recăsătorește, la Cernăuți, cu Angela Kuszybschi, cu douăzeci de ani mai tânără, născută în Suceava, domiciliată în Cernăuți (str. Regina Maria 15), cu părinți: Daniel Kuszybschi și Maria (născută Kreutze). Cei doi soți vor avea doi copii: Angela (n. 1942, București) și Jana Georgeta (n. 1943, Iași).

56. Radu Țurcan. Maior în Armata Română, la data morții mamei sale (1940). S-a pensionat colonel, la Făgăraș. Căsătorit cu Adina Știrbei. Nu au avut urmași.

57. Angela Țurcan. Profesoară de chimie și fizică în învățământul secundar. Născută în 1942, în București, domiciliată în București. Căsătorită cu Virginel Stamate, profesor de limba română.

58. Jana-Georgeta Țurcan. Contabilă, inspector la Banca Națională a României

– Sucursala Iași. Născută în 1943 în Iași, domiciliată în Iași. Căsătorită cu Nicolae Iancu, ofițer în Ministerul de Interne (locotenent-colonel în rezervă) și apoi consilier juridic la Banca Națională și alte instituții.

59. Dumitru Ioan Stamate. Născut în 1979 la Iași. Absolvent al Facultăților de Matematică și Informatică de la Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Conferențiar la Facultatea de Matematică-Informatică a Universității București. A publicat 20 articole indexate în WEB OF SCIENCE. Căsătorit cu Oana Valeria Lupașcu (n. 1986), cercetătoare științifică gr. II la Institutul de Matematică al Academiei Române, cu 20 articole indexate în WEB OF SCIENCE.

60. Ovidiu-Gabriel Iancu. Născut în 1965 la Iași. Absolvent cu diplomă de merit al Universității „Al. I. Cuza” din Iași – Facultatea de Biologie-Geografie-Geologie, specializarea Inginerie Geologică și Geofizică (1984–1989), Prospector mineralog pentru minereuri complexe în Munții Poiana Ruscă și pentru aur aluvionar și minerale grele pe Văile Arieșului și Mureșului (1989–1990), angajat în activitate didactică și științifică la Facultatea de Geografie și Geologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași: preparator (1990–1994), asistent (1994–1997), șef de lucrări (1997–2000, doctorat susținut în 1998), conferențiar și prodecan (2000–2007), profesor și decan (2008–2012), prorector (2012–2016), președinte al Senatului Universității (din 2016). A publicat 39 articole indexate în WEB OF SCIENCE / 35 articole indexate în SCOPUS. Căsătorit cu

Gabriela Argatu, fiică de preot, licențiată a două facultăți, inginer geolog, profesor de geografie și engleză în învățământul secundar. Păstrează în arhiva familiei actele bunicii sale, Ion Țurcan, profesor de drept internațional, cu studii la Cernăuți și Viena, descendent din celebrele familii bucovinene Popovici și Mandicevski. Ne-a oferit date prețioase pentru întocmirea prezentului arbore genealogic.

61. Mihaela-Cristina Iancu. Născută în 1969 la Iași. Rasoforă la Mănăstirea Văratice.

62. Alexandra Iancu. Născută în 1995 la Iași. Arhitect, cu serviciul și domiciliul în Iași. Căsătorită cu Ioan-Theodor Teșu, arhitect.

63. Ana Ioana Maria Stamate. Născută în 2021, în București.

64. Ingrid Leonie Rădulescu. Născut în 2021, în Germania.

65. Oana Aurora Gheorghe. Născută în 2016, București.

66. Ari Peter Rădulescu. Născut în 2025, în Germania. Este cel mai recent nume din prezenta versiune a arborelui genealogic al familiei Mandicevski.

La întocmirea prezentului „Arbore genealogic al familiei Mandicevski” au colaborat:

Vladimir Acatrini:

varianta scurtă publicată în revista „Glasul Bucovinei” nr. 2/2018, p. 30-31

Ștefan Hostiuc:

completări, rectificări, note, comentarii

Manuela Nicolae-Posecu:

realizare tehnică computerizată

Emil SATCO

Mandicevschi – o familie de muzicieni români

Tabloul vieții muzicale bucovinene din a doua jumătate a veacului trecut se desprinde cel mai bine din memoriile lui Leon Goian publicate parțial în 1915 în revista *Viața nouă* din Cernăuți. Pe atunci, în această mică „Vienă orientală” activa o societate muzicală în care predominau elemente de origine germană și cehă (Emanuel Rosenzvaig, Iosif Zvonicek, Lederer, Foghel, Adalbert Hrimaly, Victor Korn ș.a.) stabilite aici fie ca profesori la școlile germane, fie ca funcționari în administrație sau militari în regimentele de graniță.

Treptat, în această societate pătrund și muzicieni români, ca Leon Goian, membri ai familiilor Flondor, Scalat, Mandicevschi, Stârcea etc. Între 1874-1885, la conducerea ei ajunge Victor Stârcea.

La Suceava, profesorul Ștefan Nosievici (1833-1869) înființează, o Societate filarmonică ce avea un cor (1867-1869) și un cvartet de coarde. Această societate va pregăti terenul pentru apariția Reuniunii muzical-dramatice „Ciprian Porumbescu”, care va desfășura o bogată activitate între anii 1903-1947.

Numeroase familii ca: Hurmuzachi, Flon-

Preotul Vasile și preoteasa Veronica Mandicevschi din Barhrinești

dor, Scalat, Stârcea, Sbiera ș.a. organizează serate muzicale la care își dau concursul mici formații camerale, grupuri vocale, soliști vocali și instrumentiști. La aceste întruniri se practica muzica occidentală, dar, cu timpul, câștigă teren creația românească, autohtonă, care sfârșește prin a se impune.

Pe fondul acestei mișcări muzicale se ivesc o serie de compozitori – Isidor Vorobchievici, Ștefan Nosievici, Iraclie Porumbescu, Constantin Buchental, Carol Miculi, Tudor Flondor, Ciprian Porumbescu ș.a. – a căror creație se remarcă prin satisfacerea a două mari deziderate ale epocii: profundul mesaj patriotic și caracterul național conferit de sursa principală de inspirație: folclorul românesc, atât de bogat și plin de frumuseți nebănuite, păstrat nealterat în Bucovina, în pofida ocupației străine.

Din 1881 sarcina promovării muzicii naționale românești o preia Societatea muzicală „Armonia” care, alături de Societatea pentru Cultura Română din Bucovina se constituie ca un puternic focar de trezire a conștiinței naționale. În jurul acestei societăți se grupează o parte din compozitorii amintiți mai sus și se formează artiști de certă valoare, ca Viorica Ursuleac, Isabela-Nectara Flondor, Elena Saghin, Max Săveanu, Eusebie Saghin etc., apreciați și peste granițele provinciei.

Aceasta era situația pe tărâmul vieții muzicale în Bucovina când începe să se afirme o familie din sânul căreia se va ridica cea mai interesantă figură de muzician născută pe aceste meleaguri: Mandicevski.

Vasile Mandicevski (1824-1896), originar din Băhrinești – Rădăuți, căsătorit în anul 1850 cu Veronica Popovici, descendentă a unei vechi familii de moldoveni (Bălășescu), va avea opt copii – patru băieți și patru fete: Aurora, Virginia, Maria, Ecaterina, Eusebie, Constantin, Erast și Gheorghe.

Vasile Mandicevski, în perioada studiilor teologice de la Cernăuți, a învățat a cânta la flaut. Mai târziu va compune mici lucrări pentru pian, venind în întâmpinarea dorințelor soției sale, o talentată pianistă, cu o solidă pregătire muzicală.

Erast Mandicevski

Fratele Veronicăi, Eusebie Popovici este autor al unor studii valoroase de istorie bisericească, iar fiul acestuia, Gheorghe, cercetător, un pasionat al dreptului românesc, poet apreciat în Bucovina, cunoscut sub pseudonimul T. Robeanu.

Cei opt copii ai parohului Vasile Mandicevski primesc o instrucție deosebită. **Aurora** (1851-1911) ajunge, după terminarea studiilor de specialitate, institutoare la Viena. **Virginia** (1855-1933), căsătorită cu Onesim Țurcan, se distinge ca pianistă și critic muzical. **Constantin** (1859-1934) ajunge profesor de istorie, director de liceu, iar după Marea Unire, director al Bibliotecii Universității din Cernăuți. El întreține strânse relații cu o serie de muzicieni ca Dimitrie Kiriac, Mihail G. Poslușnicu și alții. În calitate de bibliotecar adună cu grijă documente legate de viața muzicală a Bucovinei, între acestea aflându-se și numeroase referiri la familia sa. Fiica sa, Maria, va ajunge o apreciată pianistă la Opera din München.

Erast Mandicevski (1860-1944) a fost magistrat la Viena și București. Maria Mandicevski (1865-1940), căsătorită cu Constantin Țurcan, după serioase studii de canto este prezentă mulți ani la rând în spectacolele organizate de Societatea „Armonia”.

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnort oder Vormundes	Religion
Mandicevski Eusebiu 18. Aug. 1857	Litauen Kobrin Nr. 1223	Sofie M. Husen in Moldau	g. o. r.
I. Semester.			
Einfaches Vertragen lobenswert			
Fleiß lobenswert			
Allgemeine Zeugnisstufe und Lokationsnummer / Vorzugsstufe. 2			
Religionslehre vorzüglich			
Lateinische Sprache lobenswert			
Griechische Sprache —			
Deutsche Sprache vorzüglich			
Römische) Sprache lobenswert			
Geographie und Geschichte lobenswert			
Mathematik lobenswert			
Naturwissenschaften lobenswert			

Pagina din catalogul Gimnaziului german din Cernăuți pe anul de învățământ 1867/1868, în care limba maternă aleasă de Eusebie Mandicevski ca obiect de studiu este limbă română

Dintre toți frații, Ecaterina, Gheorghe și Eusebie se dedică în exclusivitate muzicii.

Despre activitatea muzicală a întregii familii este edificatoare relatarea lui Constantin Mandicevski: „Noi toți facem în familie un cvartet de coarde: Eusebiu viola I; eu, Constantin, violina II-a; Gheorghe violă și Erast la violoncel, surorile toate la pian. În ziua aniversării a 70 de ani de la nașterea părintelui nostru Vasile, ne-am adunat cu toții în casa părintească din Cosmin Mologhia, unde pe atunci părintele era paroh, și am aranjat în cinstea lui o mare serbare muzicală în sânul familiei. La liturghie, în biserica din Cosmin, am cântat Liturghia nr. III în *fa major*, la sopran, alt, tenor, bas câte două voci, apoi am executat o uvertură compusă de Eusebiu pentru ziua aceasta (pentru cvartet de coarde și pian la patru mâini). Copiii noștri, 7 nepoți, au cântat o mică cantată pentru copii: *Junețele și bătrânețele*, textul de Ecaterina Mandicevski, muzica de Eusebiu. Părintele era podidit de lacrimi, iar noi copii lui, am avut un moment de nespusă

înălțare sufletească, cum rar se întâmplă în viață”.

Gheorghe Mandicevski (8.XI.1870, Molodia – 23.II.1907 Cernăuți) se face remarcat ca un bun pedagog și compozitor de talent. A studiat muzica cu Isidor Vorobchievici, la Cernăuți și cu fratele său, Eusebie, la Viena. Era, după aprecierea muzicologului Doru Popovici, „un abil contrapunctist”. A scris muzică religioasă și laică pentru cor și un curs de contrapunct în patru volume. Talentul de dirijor și-l valorifică la Societatea muzicală „Armonia”. Moartea prematură pune capăt unei opere ce se anunța deosebit de valoroasă.

Ecaterina Mandicevski, stinsă din viață la 6 decembrie 1957 în Cluj-Napoca, a fost profesoară de muzică la Liceul ortodox de fete din Cernăuți. Întreaga-i viață a păstrat o strânsă legătură

cu Eusebie, căruia îi trimitea încercările sale poetice și numeroase creații ale poezilor români pentru a fi puse de către acesta pe muzică. În același timp, promovează în Bucovina muzica fratelui său, făcând-o cunoscută și apreciată.

Eusebie Mandicevski se detașează net ca figura cea mai reprezentativă a familiei, afirmându-se ca o mare personalitate a istoriei muzicii românești și universale.

Născut la 18 august 1857 în Cernăuți, face parte din generația compozitorilor bucovineni: Ciprian Porumbescu (1853-1883), Victor Vasilescu (1856-1938), Tudor Flondor (1862-1908) și Alexandru Voevidca (1862-1931). Urmează studiile liceale la Cernăuți între 1867-1875. Este perioada începutului mișcării de renaștere națională. Gheorghe Hurmuzachi, A. Dimitroviță și I. Gh. Sbiera tipăresc „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina” (1865~1869), gimnazistul Eminescu publică prima sa poezie ocazionată de moartea ilustrului dascăl „Aron Pumnul”

(1866), Epaminonda Bucevski se afirmă în pictura cu caracter național, Isidor Vorobchievici publică primul manual de Armonie muzicală în limba română; Carol Miculi scoate de sub tipar un volum cuprinzând 48 de arii românești pentru pian, valoroase prelucrări din folclorul local.

În această atmosferă își începe educația muzicală și „cariera” de compozitor tânărul Eusebie, beneficiind de sprijinul moral și poate material al unchiului său Eusebie Popovici, care-i intuiește marele talent.

Primele îndrumări pe tărâmul muzicii le primește de la compozitorul Isidor Vorobchievici. În paralel frecventează Școala de muzică a Societății Filarmonice unde îl are ca îndrumător pe Heinrich Joseph Vincent (1819-1901), compozitor și profesor de muzică.

Tânărul diletant se aventurează pe tărâmul compoziției și realizează mici piese muzicale pe care le dedică surorii sale Virginia: coruri, dansuri, piese pentru vioară și pian, precum și o sonată în *la minor*. La numai 16 ani, apare la pupitrul orchestrei Societății Filarmonice ca dirijor al unei lucrări proprii de mai mare întindere: o cantată pentru soli, cor și orchestră.

Încă nu terminase liceul când se prezintă cu câteva lucrări la un concurs de compoziție care se ținea la Leipzig. Este remarcat și primește o bursă de studii pentru Viena.

După susținerea bacalaureatului se înscrie la Universitatea din Viena (1875-1880). Aici face studii de germanistică, istorie, istoria artelor ș.a. Dar atracția spre muzică se dovedește a fi mai puternică, determinându-l să se dedice în întregime studiului acesteia, beneficiind de instrucția unor reputați profesori ca Eduard Hanslick (istoria muzicii și a artelor), Gustav Nottebohm (compoziție, contrapunct și fugă) și R. Fuch (muzicologie).

Hotărârea sa de a urma calea muzicii devine definitivă în 1879, când îi scrie fratelui său Gheorghe: „...Găsesc că m-am gândit destul și, ca dovadă, vreau să-ți comunic ceva din cele gândite. Și anume vreau de acum înainte să mă dedic cu totul muzicii. Lucrul împărțit în două, atenția împărțită și interesul difuz, cum e situația mea de ani de zile, nu mă duc

la ținta mea. Trebuie să-mi concentrez atenția, interesul, lucrul și să pornesc spre o singură țintă. Care e această țintă și care-i calea care duce la ea, o știi și tu. E calea pe care am mers totdeauna independent, din păcate mai puțin independent materialicește decât sufletește, calea pe care am venit la Viena, calea pe care mă duce muzica. Ținta mea este deci, să ajung muzician și nimic altceva. Că nu sunt apt să revărs înțelepciunea mea zilnic asupra unor bănci de liceu, aceasta o știu de mult. Dar că pot să încerc ceva în lumea mare ca muzician și că pot să însemn ceva în ea, în această privință doar n-o să mă înșele atât de ușor un Nottebohm, un bărbat atât de sever și, din cauza aceasta, temut de unele semitalente. Probabil deci că voi renunța chiar în semestrul ce vine la studiile de la facultatea de filozofie și voi audia numai materii care pot să contribuie la cultura mea umanistică și artistică în general, ca de ex. filozofia practică, istoria artelor, estetica ș.a.” Hotărârea fiind definitivă,

Eusebie Mandicevski, militar în Regimentul 41 „Arhiducele Eugen” din Cernăuți

*Eusebie Mandicevski, compozitor,
muzicolog, profesor de conservator în Viena*

Eusebie Mandicevski trece din același an la punerea ei în practică. Urmarea imediată se resimte printr-un progres rapid în studiul muzicii ceea ce îl determină să aprecieze că nu e departe timpul când va ocupa „un loc respectabil între muzicieni”. Această concluzie vine în urma aprecierii făcute de către J. Brahms în fața comisiei de acordare a burselor pentru artiști: „Cu mult mai mult consider eu vrednic pe Mandicevski, ale cărui lucrări sunt întrutotul îmbucurătoare. Ele arată nu numai, într-un cuvânt, în ceea ce este de învățat, un însemnat, pașnic și sigur progres, ci adevăresc, de asemenea, o dezvoltare a talentului său, pe care nu întotdeauna am fi fost îndreptățiți să o așteptăm. Lucrările prezente merg atât de departe față de cele dinainte, că ești foarte ispitit să lauzi în parte tot ceea ce, într-un asemenea caz, este de luat în considerare și de examinat. Să se țină seama că Mandicevski mai face sânguitor studii și în altă parte și că excelentul său părinte poartă de grijă, în același frumos și devotat chip, la încă alți șase copii”. Iată deci o foarte valoroasă carte de vizită cu care

Eusebie Mandicevski pornește la drum. Imediat după acest succes, tânărul muzician își anunță părinții:

„D-l Brahms – va scrie Mandicevski – cel mai mare muzician care e acum în viață, s-a exprimat foarte elogios despre lucrările mele. Primise aceste lucrări de la minister, ca să-și dea părerea asupra lor. Spunea că vrea să mă viziteze, ca să vadă ce fac și să mă încurajeze la lucrări mai mari. Câteva zile mai târziu, m-am întâlnit la curs cu profesorul Hanslick, care a venit la mine, m-a felicitat, cu observația că s-a bucurat să vadă lucrări atât de frumoase, compuse de mine, și că D-nii Brahms și Goldmark (care împreună cu el formează comisia referenților pentru muzică) ar fi dat un referat extrem de favorabil despre lucrările mele”.

În orașul muzicii, un talent ca Eusebie Mandicevski nu putea să nu se facă remarcant. Prietenia cu Johannes Brahms îi facilitează contactul cu una dintre cele mai importante biblioteci de specialitate din Viena, aceea a marelui compozitor. În același timp, opera acestuia va deveni obiect de studiu pentru muzicologul Mandicevski. Este solicitat să dirijeze corurile: Wiener Singakademie, Faber, Hornbostel, Miksch, Kulpelwieser; alcătuiește un valoros cor din elevele soției sale care are o existență îndelungată (1901-1921).

Din 1887 și până la sfârșitul vieții ocupă postul de arhivar și bibliotecar la societatea „Amicii muzicii”, al cărei cor îl va dirija între 1892-1896. Din 1896 funcționează și ca profesor de muzică la Conservatorul aceleiași societăți, conservator care se transformă, începând cu 1909, în „Academia de muzică și Artă Dramatică”. Aici predă cursuri de armonie, contrapunct, istoria muzicii, teoria și istoria instrumentelor muzicale, precum și de literatura cântului.

A fost un dascăl deosebit de dotat. Marțian Negrea, unul dintre elevii săi, își amintește: „În clasă, când își predă cursurile, era profesorul ideal: nicicând nu scăpa din vedere că-n fața lui stăteau elevi de diferite puteri intelectuale, cărora, nu le putea vorbi nici prea savant, nici prea simplu. Avea un limbaj curat și vorbea întotdeauna pe înțelesul tuturor. Prin

bogăția de cuvinte, prin agerimea spiritului său și mai ales prin anecdotele și glumele sale fine, cu care știa să-și îndulcească cursurile, elevii vedeau în el mai curând un tată bun sau un prieten, căruia poți să i te adresezi cu cea mai deplină încredere”. La acest profesor de excepție s-au format dirijorii Karl Böhm, Georg Szell, compozitorii Leone Sinigaglia, Hans Gall, Karl Prohosca și mulți alții. Dintre români i-au fost elevi: Gheorghe Mandicevski, Mihai Ursuleac, Ecaterina Mandicevski, Constantin Șandru, Ilarie Verenca, Marțian Negrea, Ion Scărlătescu și Emil Riegler-Dinu.

Deși compune și publică numeroase lucrări muzicale (muzică vocală, simfonică, de cameră, corală), notorietatea internațională o datorează în primul rând activității de muzicolog. Printr-o muncă uriașă, de cercetare și punere în valoare a marilor creații, reușește să editeze integral opera unor titani ca Franz Schubert, Joseph Haydn, Johannes Brahms, precum și numeroase ediții critice la operele lui Beethoven, Antonio Caldara și J. S. Bach, făcând dovada unei erudiții deosebite. Cercetătorii vieții și operei sale îl consideră drept unul dintre cei mai mari specialiști ai vremii în cunoașterea și descifrarea manuscriselor muzicale. Marea

colecție de manuscrise a societății „Amicii muzicii” din Viena este opera sa de-o viață. Mandicevski a realizat, conform afirmațiilor unui contemporan, „o punte vie între istoria muzicii și practica contemporană”.

Activitatea sa aproape uluiește prin aria de cuprindere: predă la catedră, cercetează vechile documente, scrie studii de muzicologie, compune, este prezent în diverse jurii la concursurile de muzică, organizează ample și documentate expoziții științifice muzicale cu prilejul diferitelor comunicări: Brahms, Beethoven, Schubert, Haydn ș.a. Pretutindeni activitatea sa impune. „În învățământul compoziției muzicale, propagând rigurosul stil clasic, el își creează o mare reputație, iar în predarea istoriei muzicii, a organologiei și literaturii cântului, el sprijină prelegerile sale pe cercetări proprii și pe întinsele și variatele cunoștințe dobândite din studiul colecțiilor Societății „Amicii muzicii”, a bibliotecii și a Muzeului de instrumente, urmărind ca, din ampla sa documentație, faptul muzical, opera de artă să apară clar, în deplina și autentică sa realitate istorică”.

Lui i se încredințează editarea lucrării lui Nottebohm „Zweite Beethoveniana”, apoi

Familiele înrudite Mandicevski și Popovici, anul 1866. În randul de sus: Emanoil Popovici, Ioan Abager, Gheorghe Popovici, Dr. Eusebie Popovici, Vasile Mandicevski, Constantin Popovici Jr. În randul al doilea: Ecaterina Popovici, Constantin Popovici Senior, Veronica Mandicevski. În randul de jos: Iulita Popescu, Marioara Abager, Elena (Eleonora?) Popovici.

Sursa: Arhiva familiei Nectara Sârbu

a unui volum la ediția completă a operei lui Beethoven. Pentru studiile asupra operei lui Fr. Schubert, Universitatea din Leipzig îi acordă titlul de „doctor sine examine” (1897).

Revenind la prietenia dintre Mandicevski și Brahms, care a durat din anul 1979 până la dispariția marelui compozitor (1897), se poate afirma că ea a prilejuit muzicianului român momente de mare satisfacție spirituală și profesională. Brahms avea o mare încredere în capacitatea de teoretician a lui Mandicevski, apelând deseori la judecata sa „nu numai în probleme lingvistice și muzicologice ci și în ceea ce privește valoarea compozițiilor sale”.

Eusebie Mandicevski publică scurte biografii ale lui Brahms, iar după moartea acestuia se îngrijește, cu o mare pasiune și devotament, de valorificarea integrală a operei compozitorului și de popularizarea acesteia.

Într-o viață dedicată exclusiv muzicii, Eusebie Mandicevski tipărește numeroase studii muzicologice, biografii ale unor compozitori, note critice privind opera italiană sau cântecele populare rusești etc. Când, la 13 iulie 1929 se stinge din viață la Viena, lasă în urma sa o impresionantă operă.

Acoperit de onoruri acordate de instituțiile muzicale și autoritățile austriece, compozitorul român nu-și uită originea. Societățile muzicale bucovinene „Armonia”, „Tudor Flondor”, „Ciprian Porumbescu” îl au ca membru de onoare și-i promovează muzica. Poartă o vie corespondență cu Constantin și Ecaterina Mandicevski, cu părinții și cu ceilalți frați, informându-se despre evenimentele culturale din patrie. Vine deseori la Cernăuți cu prilejul diferitelor manifestări artistice, scrie muzică pentru formațiile culturale bucovinene, apărând, uneori și în postura de dirijor al acestora. Așa a fost și vizita în Bucovina din anul 1901 când, în cadrul societății „Armonia” i se interpretează cantata „În Țara fagilor”, lucrare cu personaje alegorice (Bucovina, Silvanus, Montanus), cu personaje reprezentând diverse ocupații: ciobani, vânători, mineri, soldați etc.

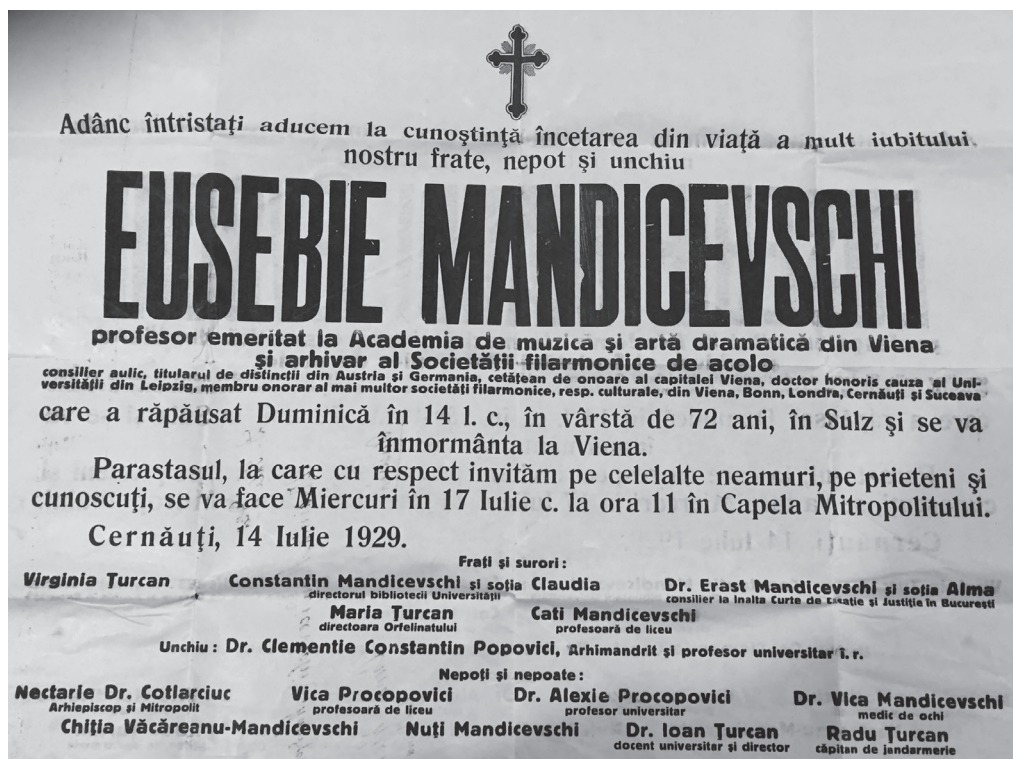
Ecaterina Mandicevski, profesoară de muzică în Cernăuți, membră activă a „Armoniei” îi solicită lucrări pentru artiștii și formațiile

corale bucovinene. Pentru a satisface cererea crescândă de lucrări originale cu caracter național, din partea publicului, ea îi trimite creații ale celor mai buni poeți (Mihai Eminescu, G. Coșbuc, Șt. O. Iosif, D. Anghel, D. Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Matilda Cugler-Poni, N. Beldiceanu etc.) pentru a fi puse pe muzică. Pe aceste versuri Eusebie Mandicevski va scoate trei caiete de *Cântece românești pentru voce și pian*. O vie emoție încearcă compozitorul la citirea versurilor lui Bolintineanu din care răzbate dragostea față de neam și țară. Pe versurile poeziei „Cântecul moldavilor” compune o melodie care impresionează prin suflul înălțător pe care-l degajă. Deși departe de patrie, sentimentul că aparține poporului român nu-l părăsește niciodată. Din corespondența sa, din mărturiile contemporanilor reiese cu claritate acest lucru. Dorul de patrie îl face s-o cânte în versuri înaripate:

*Printre munții păduratici ai
frumoasei Bucovine
Se întind mănoase șesuri,
lanuri verzi cu ape vii,
Cu-n popor viteaz vestit,
al gintei falnice latine,
Cu femei fermecătoare
și cu aprigii lor fii.*

Marțian Negrea își amintește: „M-a emoționat până la lacrimi când în prima sa lecție, în fața tuturor colegilor germani, m-a întrebat, într-o românească cu un mic accent străin, dacă sunt român. După răspunsul meu afirmativ, mi-a spus: «Că doar și eu mi-s român». Din momentul acela conversația noastră foarte des se desfășura în limba noastră maternă; și în astfel de ocazii, oricine ar fi putut ușor observa că ochii lui inteligenți și ageri când pronunța câte un cuvânt românesc căpătau o lucire deosebită”.

Faima compozitorului trece granița provinciei natale, unde i se tipăresc o serie de lucrări în colecția „Muza română”, și pătrunde pe întreg teritoriul patriei găsind entuziaști adepți. Gheorghe Dima, preocupat de muzica bisericască, îi solicită îndrumări cu privire la inter-

Anunțul funerar și invitația la parastasul de pomenire a compozitorului
Eusebie Mandicevschi la Cernăuți

pretarea unei liturghii (1898); Dimitrie Kiriac include în repertoriul societății „Carmen” din București lucrările sale corale; Dirijorul Vintilă Voiculescu îi promovează creația în cadrul Asociației corale „Armonia” din Brăila.

Ca profesoară, Ecaterina Mandicevschi nu uită că dragostea și respectul față de muzica națională se formează încă de pe băncile școlii. Pentru copii se străduiește să creeze versuri de o mare delicatețe pe care fratele său le transpune pe note, în piese de mică întindere, pline de savoare și suflu tineresc, într-o tehnică rafinată (*Aia, baia, Cum te cheamă* etc.) unele tipărite și în revista „Lumea copiilor”, editată de D. G. Kiriac. Dacă cântecele pentru copii și tineret ocupă un loc important în creația compozitorului; un merit deosebit îi revine profesoarei Ecaterina Mandicevschi. Mergându-se pe linia valorificării operei lui Eusebie Mandicevschi, Casa de discuri „Electrecord” a scos două albume cu cele mai frumoase lucrări.

La îndemnul fratelui său, Constantin, Eusebie Mandicevschi se apleacă în clipele de răgaz, asupra unei surse de inspirație inedi-

te: folclorul românesc, descoperind cu uimire marele talent al poporului. Într-o scrisoare către sora sa, notează: „Constantin a făcut o faptă mare... Mi-a trimis o colecție de cântece populare române, pe care le-a cules Voevidca la Suceava, acum câțiva ani, în munții Bucovinei, de la țărani și țărancele de-acolo, rugându-mă să le dau o formă practică, adică să le armonizez, ca să poată fi cântate, eventual, în concerte. Observ că întreaga colecție a lui Voevidca – cred că cuprinde vreo 3.000 de bucăți – mi-a plăcut deosebit de mult, chiar când am cunoscut-o înainte de război, prin Friedwagner. Nu numai melodiile sunt astfel transcrise încât fac impresia de precizie și autenticitate, ci și textele, care sunt tot atât de atrăgătoare și pline de farmec (ca și melodiile). Am fost atât de bucuros și animat, încât am armonizat (în timpul vacanței) nu mai puțin de 52 de cântece, cam jumătate din ele, ca lieduri cu acompaniament de pian, celelalte: parte ca duete cu pian, parte ca cvar-tete (sopran, alto, tenor și bas, solo sau cor), cele din urmă: unele cu pian, altele fără, după

cum m-a îndemnat textul... Ocupația cu aceste cântece m-a apropiat iarăși de patrie”.

Este, în această scrisoare, un elogiu adus geniului popular dar și o apreciere măgulitoare la adresa lui Alexandru Voevidca, cel care a depus o muncă uriașă în culegerea cântecului popular bucovinean, cu grija de a-i conserva autenticitatea. Despre unii culegători de folclor, neinspirati, Eusebie Mandicevski va face referiri într-o altă epistolă adresată de data aceasta lui Calistrat Șotropa, editorul „Muzei române”, care-i trimitea cântece spre a fi armonizate: „Stimate d-le profesor! Am încercat a armoniza două din cântecele trimise, dar am fost silit a schimba ceva la modul în care au fost scrise; și aceasta numai în scopul armonizării și ritmizării mai corecte și mai nobile. Se poate întâmpla să nu vă placă armonizarea mea nici de fel. Că nu pot armoniza altfel decât după simțirea mea. Aceasta este și o afacere a gustului. În cazul neplăcerii, vă rog serios să aveți bunăvoința a arunca foaia mea într-o sobă, unde arde un foc bun, sau în iubitul meu Prut, unde-i cel mai adânc. Celelalte două cântece nu le pot armoniza, pentru că nu pricep forma muzicală în care au fost scrise. Cu multe salutări la toți în societatea „Tudor Flondor” și cu toată stima”. Scrisoarea poartă data de 3 iunie 1928, fiind redactată în limba română.

Colecția lui Voevidca îl preocupă, în continuare pe maestru. Intenționa să armonizeze 250 de cântece. Confirmarea o găsim în corespondența sa cu rudele din Bucovina. În 1925 scria: „Lui Constantin îi trimit zilele acestea 68 cântece populare noi, pe care le-am armonizat vara, și încă acuma, în ultimele săptămâni. Ele să formeze partea a III-a, finală, a întregii lucrări care cuprinde 200 de cântece... Nici nu pot să spun cât de mulțumitor îi sunt lui Constantin pentru îndemnul la această lucrare, căci ea mi-a făcut o bucurie de neuitat, pură, mare și înălțătoare. Nu mă puteam mira îndeajuns și bucura totodată de talentul poporului care se manifestă în aceste mici compoziții”.

Eusebie Mandicevski se distinge și pe tărâmul compoziției muzicii bisericești. Între 1880-1913 dă la iveală douăsprezece cicluri

liturgice. În 1929 i se tipăresc Liturghiile nr. 1, 3, 6 și 8. În același timp, prelucrează vechi cântece germane, ungare și rusești, pentru cor mixt, cor bărbătesc, cor de femei „a capella”, pentru pian.

După realizarea Marii Uniri, i se face propunerea de a se întoarce în țară. Lui Marțian Negrea, care-i transmite această propunere îi spune: „Nu amice, asta n-o mai pot face, sunt prea bătrân ca să mai pot să muncesc în țara mea, după cum aș dori”. Ultimii ani ai vieții îi dedică creației populare românești, înveșmântând-o într-o haină inconfundabilă, îmbogățind astfel patrimoniul muzicii noastre cu o comoară de neprețuit. „Mandicevski – scrie George Breazu – plămăiește din spiritul armoniei cântecelor – termenul armonic înțeles în cea mai largă accepție a lui – o somptuoasă hlamidă acordică, de riguros diatonism clasic și ingenioase sclipiri cromatice, în ale cărei falduri înveșmântă zvelta melodie bucovineană, îngemănează elementele de conținut ideinic și afectiv și de expresie, le contopește și unifică într-o sinteză superioară de artă și creează o formă originală de lied românesc, de cântec românesc cu pian... Ne bucurăm că în strălucirea Vienei, spre care erau atrași Mozart, Haydn și Beethoven, iar în urmă Brahms, inimă și minte românească osârduiau în treburile muzicii”.

(„Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei”, Anul XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992)

Note

- 1 Muzician și violonist de valoare (n. 12.II.1843, Jadova – m. 16.X.1911, Suceava). A avut un rol important în stimularea mișcării muzicale în Bucovina și în formarea unui public meloman.
- 2 *Verein zur Förderung der Tonkunst in der Bukowia* (1862).
- 3 Compozitor, dirijor și interpret valoros, unul dintre primii animatori ai vieții muzicale din Suceava, profesorul lui Ciprian Porumbescu.
- 4 Mihail Grigore Poslușnicu, *Istoria muzicii la români de la Renaștere până-n epoca de consolidare a culturii artistice*, București, „Cartea Românească”, 1928, p. 490.

- 5 Doru Popovici, *Muzica corală de azi*, București, Ed. Muzicală, 1966, p. 62.
- 6 Liviu Rusu, *Muzica în Bucovina*, în „Muzica românească de azi”, București, E. Marvan, 1939.
- 7 *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862-1942) la 80 de ani*, Cernăuți, 1943, p. 17.
- 8 *Eminescu și Bucovina*, Cernăuți, 1943.
- 9 *Manual de armonie musicală*, Cernăuți, mai 1869, editura Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina.
- 10 Liviu Rusu, *Eusebie Mandicevski un maestru al muzicii corale*, în: E. Mandicevski, *Opere alese*, București, Ed. Muzicală, 1957.
- 11 George Breazu, *Pagini de istoria muzicii românești*, București, Ed. Muzicală, 1966, p. 387.
- 12 *Ibidem*, p. 387.
- 13 *Ibidem*, p. 385.
- 14 *Ibidem*, p. 386.
- 15 Marțian Negrea, *Dr. Eusebiu Mandicevski. Amintiri personale*, în: „Muzică și poezie. Revista Filarmonice”, București, nr. 7, mai, 1936, p. 16.
- 16 Liviu Rusu, *Eusebie Mandicevski. Opere alese*, București, Ed. Muzicală, 1957, p. VI.
- 17 *Ibidem*, p. VI.
- 18 George Breazu, *op. cit.*, p. 386.
- 19 Marțian Negrea, *op. cit.*, p. 17.
- 20 Marțian Negrea, *op. cit.*, p. 17.
- 21 Profesor de limbi romanice la Universitatea din Cernăuți. A inițiat ampla acțiune de culegere a folclorului bucovinean, antrenând cei mai buni specialiști, între aceștia distingându-se A. Voevidca. O parte a acestei culegeri se tipărește în mai 1941, la Frankfurt (*Rumänische Liebeslieder aus der Bukowina*).
- 22 Liviu Rusu, *op. cit.*, p. XI.
- 23 *Ibidem*, p. XIV.
- 24 George Breazu, *op. cit.*, p. 393.
- 25 Marțian Negrea, *op. cit.*, p. 17.
- 26 George Breazu, *op. cit.*, p. 395.

Emil SATCO, (11.I.1941, Vârfu Câmpului, jud. Dorohoi – 18.IV.2007, Suceava) – bibliograf; cercetător. Membru al Societății Scriitorilor Bucovineni și membru în comitetul de conducere al acesteia; membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina; membru fondator al Fundației Culturale „Leca Morariu”.

Studii: Școala de Construcții din Câmpulung Moldovenesc (1955-1958); Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava (1960-1964); Școala de Artă Suceava (1968); Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Al. I. Cuza” Iași (1973). Redactor la Centrul de Radioficare Suceava (1964-1970). Director de cămin cultural și profesor la Școala Generală din Ipotești – Suceava; director la Școala Generală din Mihoveni – Suceava (până în 1977). Bibliotecar, șef serviciu, director adjunct la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava (1977-2004). Cercetează și valorifică patrimoniul spiritual al Bucovinei. A propus și susținut schimbarea denumirii Bibliotecii Județene în Biblioteca Bucovinei, în amintirea vechii Biblioteci a Țării Bucovina (Cernăuți). Fondator al revistei *Scriptum* a Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera” (1994). Colaborează cu articole la publicațiile bucovinene: *Zori noi*, *Steaua*, *Crai nou*, *Glasul Bucovinei*, *Țara Fagilor* (Almanah, Cernăuți – Târgu Mureș), *Țara Fagilor* (Suceava), *Arcașul și Plai românesc* (Cernăuți), *Suceava*, *Ethos*, *Iconar*, *Bucovina literară ș. a.* Publică lucrări valoroase privind istoria Bucovinei, inclusiv dicționare: *Muzica în Bucovina*. Ghid (Suceava, Biblioteca Județeană, 1981); *Arta în Bucovina*, vol. I-II (Suceava, Biblioteca Județeană, 1984-1991); *Artiști plastici din Bucovina* (Suceava, 1991); *Personalități bucovinene*. Dicționar, vol. VIII, în colab. (Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 1997); *Dicționar de literatură. Bucovina*, în colab. (Suceava, 1993); *Bucovina. Contribuții cultural-științifice*. Dicționar. Vol. IX (Suceava, 2000); *Antologia poezilor români din Bucovina* (Iași, Ed. Junimea, 2003); Ștefan cel Mare și Sfânt. *Mari aniversări. 1504-2004. Documente* (Suceava, Fundația Culturală „Leca Morariu”, 2004); *Enciclopedia Bucovinei*: vol. I-II (Iași, Ed. Princeps Edit, 2004) (*Diploma de merit* a Asociației Române pentru Patrimoniu); *Pentru promovarea artei și literaturii în Bucovina. Fundația Culturală a Bucovinei la un deceniu de existență*, Suceava (Ed. Mușatinii, Suceava, 2005); *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții* (în colab. cu Alis Niculică): vol. I-III (Suceava, Ed. Karl A. Romstorfer, 2018. – 813+779+912 p. (Marele Premiul „Bucovina” al S.S.B.; Premiul de Excelență al F.C.B.); *Mă voi bucura, chiar și de dincolo...*, ed. îngrijită de Alis Niculică (București, Ed. Eikon, 2023). Distins cu mai multe premii. Cetățean de Onoare al municipiului Suceava (2000).

Trei familii unite prin sânge, cultură și destin românesc: Mandicevschi–Țurcan–Procopovici

Trei familii românești – Mandicevschi, Țurcan și Procopovici — se înrudesce nu doar prin sânge, ci și printr-o conștiință culturală profundă, transmisă din generație în generație. Istoria lor este o mărturie a continuității românești în vremuri de schimbare, păstrată cu grijă în sufletele și faptele celor care au venit înainte. Această poveste începe cu familia Mandicevschi, în centrul căreia se află Eusebie Mandicevschi și cele patru surori ale sale.

Eusebie a avut cinci surori: Aurora (1852–1911), Virginia (1853–1935), Aspazia (1863, moartă de prunc), Maria (1865–1940) și Ecaterina (1857–1957). Aurora, Virginia și Maria și-au întemeiat familii, iar Ecaterina nu a fost căsătorită. Copii au avut doar două dintre ele: Virginia și Maria. Ele, ca și toți ceilalți copii ai preotului Vasile Mandicevschi și ai soției sale Veronica (născută Popovici) au nutrit profunde sentimente românești, pe care le-au cultivat cu grijă și în rândul copiilor.

Despre fiica cea mai mare, Aurora, a soților Vasile și Veronica Mandicevschi, nu avem informații, spre deosebire de celelalte trei surori. Din acest motiv, o vom omite din prezentarea noastră.

Aurora Mandicevschi,
căsătorită Constantinovici (1852–1911)

Despre sora cea mai mică, Ecaterina, care și-a dedicat viața muzicii și promovării operei fratelui său, muzicologul și compozitorul Eusebie Mandicevschi, revista *Mesager bucovinean* publică în această ediție specială un articol separat.

Aici vom vorbi mai detaliat despre celelalte două surori, Virginia și Maria, despre familiile și urmașii lor.

Onisim și Virginia Țurcan și urmașii lor

Ziarul Glasul Bucovinei din 22 iulie 1933 informează cititorii:

„Miercuri 19 crt., orele 4 d. m., a avut loc înmormântarea d-nei Virginia O. Țurcan, soacra Î.P.S.S. Mitropolitului

Nectarie. Convoiul funebru, însoțit de o impresionantă mulțime de oameni, a pornit de la capela Palatului Mitropolitan. Slujba religioasă a fost oficiată de un sobor de 5 preoți, în frunte cu Cons. Epar. Ipolit Tarnavschi. Sicriul a fost condus de membrii familiei și rudele apropiate: Î.P.S. Mitr. Nectarie, d-na prof. Vica Procopovici, dl prof. Alecu Procopovici, d-na Maria dr. Țurcan, dr. gen. Const. Mandicevschi, prof. Katy Mandicevschi, președ. Trib. Dr. Eusebie Sârbu, d-na Ica Sârbu, Florica Cotlariuc, avocat Const. Lupașteanu,

Virginia Mandicevschi,
căsătorită Țurcan (1853-1933)

păr. Lupașteanu, Nușa Lupașteanu. Pe lângă membrii familiei au participat: dl senator și fost ministru dr. Ion I. Nistor cu d-na, archim. Const. Popovici, prof. D. Marmeliuc, ing. Gai-na, prof. univ. Vasile Tarnavski cu d-na, dr. Bodea, av. Nicu Gheorghian cu d-na, director Iliuț, d-na Olga Grigorovița, dr. Păunel etc.”

Astăzi, pentru prea puțini cernăuțeni numele Virginiei Țurcan mai spune ceva. În schimb, în societatea românească din Cernăuțiul interbelic, acest nume era bine cunoscut, chiar dacă purtătoarea lui nu era o persoană publică. Făcând parte din lumea bună — un gine-re era mitropolit, altul profesor universitar și rector la universitate — notabilitățile urbei o cunoșteau destul de bine.

Virginia, al doilea copil al preotului Vasile Mandicevschi, s-a născut la Bahrinești în 1853, anul morții bunicului Ioan. După ea, următorul născut va fi Eusebie, viitorul compozitor. După Eusebie vor mai veni pe lume încă șase copii, cărora Virginia, ca soră mai mare, le va fi ca o mamă. Înzestrată cu talent muzical, ea studiază pianul, devenind o bună interpretă. Fratele ei, Eusebie, îi va dedica multe dintre lucrările sale și se va îngriji să-i trimită, din îndepărtata Viena, note și compoziții personale. Fiind apropiați ca vârstă, îi va fi și cel mai apropiat prieten și inspirator. Unicul copil al compozitorului se va numi Virginia.

Fică de preot român, Virginia se va căsători tot cu un român, Onisim Țurcan (27.02.1845 – 5.09.1923). Acesta, după absolvirea Gimnaziului Superior de Stat din capitala Bucovinei, va urma Facultatea de Drept și va fi numit administrator și consilier la Direcția Bunurilor Fondului Religionar Greco-Oriental al Bucovinei. Va iniția înființarea de bănci populare în Bucovina, pe care le va sprijini și ocroti. Va fi ales vicepreședinte al Însotirii Economice Române din Bucovina (1903) și va face parte din primul comitet de conducere al Însotirii „Prăvălia Românească” din Cernăuți (1905). Va fi membru fondator al Partidului Național Român (1892) și deputat în Dieta Bucovinei. Se va afla printre utilizatorii și donatorii Bibliotecii Gimnaziștilor Români, membru sprijinitor și de onoare (1884) al Societății Academice „Junimea”.

Soții Onisim și Virginia Țurcan au avut două fiice: Aurora (1882–1918) și Veronica (1885–1971). Ambele vor avea pasiunea muzicii, ambele vor avea soți români și vor face parte din societatea înaltă a Bucovinei.

Aurora se va căsători cu Nicolae Cotlarciuc (7 februarie 1875, Stulpicani – 4 iulie 1935, Cernăuți), viitorul mitropolit Nectarie al Bucovinei. Aflăm din „Enciclopedia Bu-

Onisim și Virginia Țurcan

Veronica (Vica) Țurcan (1890-1971)

covinei” de Emil Satco și Alis Niculică mai multe amănunte din viața mitropolitului (ca și a celorlalte personalități din arborele genealogic al Mandicevștilor). După absolvirea Gimnaziului Superior Greco-Oriental din Suceava, Nicolae va urma Facultatea de Teologie din Cernăuți (1895–1899). În paralel, va studia și filozofia. Va face studii de specializare la Bonn (doctorat în filozofie), Viena (doctorat în teologie), München și Würzburg. Întors de la studii, se va căsători la 9 iunie 1901 cu Aurora Mandicevski. Va fi profesor suplinitor de istorie-geografie la Obergymnasium (1901), director al Bibliotecii Universității din Cernăuți (1901–1905), profesor la Catedra de Teologie Practică (1915–1923), decan (1920–1921). După moartea soției în 1918, de gripă spaniolă, va trece în cinul monahal. Va fi arhiepiscop al Cernăuților și episcop de Cetatea Albă și Ismail (1923), apoi mitropolit al Bucovinei (1924–1935). Va reprezenta Biserica Ortodoxă Română la congresele ecumenice de la Stockholm (1925), Lausanne (1927), Viena și Bonn (1931). Va publica lucrări de drept bisericesc, filosofie, omiletică și liturgică.

Nicolae și Aurora Cotlarciuc vor avea trei copii: Dragoș, Virginia (Ica) și Tudora (Dorica). O fiică a Virginiei, Nectara, căsătorită cu Gheorghe Ghiliceanu, trăiește și azi la Câmpulung Moldovenesc, având respectabila vârstă de 101 ani. Ghiliceanu, printre altele, e traducerea neaoșă a numelui Bilețchi, frecvent din satul românesc Oprișeni, aflat acum în regiunea Cernăuți (Ucraina), de unde se trage tatăl său, dr. Ion Bilețchi-Albescu, mult timp profesor de română la Câmpulung.

Veronica (1885–1971), cealaltă fiică a lui Onisim și Virginia, va fi căsătorită cu Alexe (Alec) Procopovici (1883–1946), filolog de marcă. După studiile la Obergymnasium și Facultatea de Filozofie din Cernăuți, va fi membru activ și emeritat al „Junimii”, profesor la Cernăuți și Cluj, decan, rector, fondator al Revistei filologice, director general al învățământului secundar din Bucovina, membru al Academiei Române (1919). Va edita *Cazania* lui Coresi (1914) și *Letopisețul* lui Ion Neculce (1930). Va muri la Cluj în 1946, când România era încă regat.

Veronica și Alec Procopovici au avut o fiică, Niculina, care se va refugia în 1944 în România, unde va funcționa asistentă medicală.

Maria Mandicevski (1865-1940), domnișoară

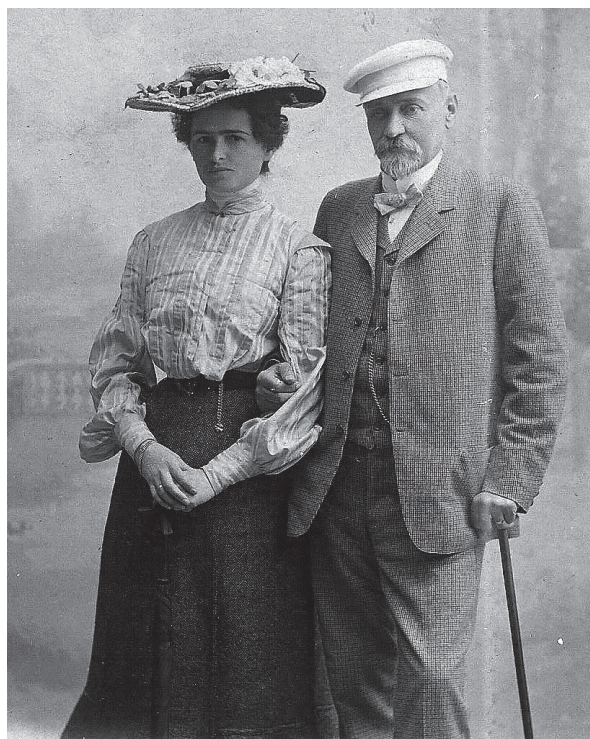
Constantin și Maria Țurcan și urmașii lor

Maria Mandicevschi a fost căsătorită cu Constantin Țurcan, fratele soțului surorii sale Virginia. Fiindcă am început povestea Virginiei cu o scurtă informație din ziarul „Glasul Bucovinei” despre moartea ei, vom face același lucru și în cazul Mariei.

Trecuse jumătate de an de la tragica ocupare, prin ultimatum, a nordului Bucovinei de către Rusia stalinistă, când ziarul Unirii, „Glasul Bucovinei”, care apărea în refugiu, la București, anunța în numărul din 9 decembrie 1940 trecerea la cele veșnice a Mariei Țurcan: „În ziua de 25 Noiembrie 1940 a decedat la spitalul Brâncovinesc din capitală (*demolat de Ceaușescu, în 1983 – n.n.*), în urma unei pneumonii, d-na Maria Țurcan, născută Mandicevschi, în vârstă de 75 ani. Soră a marelui compozitor prof. Eusebie Mandicevschi și a consilierului de la Casație Erast Mandicevschi, d-na Maria Țurcan a fost soția medicului Constantin Țurcan, fost director al Spitalului de boli nervoase din Cernăuți. D-na Maria Țurcan este mama d-lui profesor universitar Ion Țurcan, acum la Iași, și a d-lui maior Radu Țurcan. La Cernăuți, răposata a îndeplinit, timp de mulți ani, funcțiunea de directoare a Orfelinatului municipal, funcțiune pe care și-a îndeplinit-o cu tot devotamentul.”

Maria Mandicevschi s-a născut la 16 martie 1865, în satul Băhrinești, Ducatul Bucovina, Imperiul Austriac, în familia preotului-paroh Vasile Mandicevschi. A urmat studii de canto și pian. A ajuns o apreciată artistă în cadrul Societății Muzicale „Armonia” din Cernăuți.

Soții Constantin și Maria Țurcan vor avea doi fii: Ion (1889–1970) și Radu (1909–1981). Ion va face studiile la Viena, unde își va da și doctoratul. Se va stabili la Iași. Va avea două fiice: Angela (n. 1942), trăitoare în București, și Jana-Georgeta (n. 1943), căsătorită cu prof. Nicolae Iancu (1938–2016), trăitoare în Iași. Soții Nicolae și Jana-Georgheta Iancu vor avea doi copii: Ovidiu-Gabriel Iancu, profesor universitar și președinte al Senatului Universității „Al. I. Cuza” din Iași, și Miha-

*Constantin și Maria Țurcan,
într-o primăvară de început de secol XX, în Abbazia*

ela-Cristina, rasoforă la Mănăstirea Văratec. Domnul profesor Ovidiu-Gabriel Iancu a vizitat de mai multe ori Cernăuțiul, inclusiv Cimitirul Central (în timpul Austriei: Cimitirul Horecea), pentru a se reculege la mormintele străbunicilor Mandicevschi.

Celălalt fiu, Radu (1909–1981), al soților Constantin și Maria Țurcan, va fi maior în armata română. Se va căsători cu Adina Știrbei (1892–1977). Cei doi soți vor locui în orașul Făgăraș, unde vor trece la cele veșnice, fără să fi avut urmași.

Frații Mandicevschi și familiile lor

Dintre toți copiii părintelui Vasile Mandicevschi, paroh la Băhrinești și Molodia (nordul Bucovinei), surorile Aurora și Maria au avut cei mai mulți urmași, arborii lor genealogici fiind stratificați în mai multe generații. Frații au avut mai puțini copii. Eusebie, care s-a căsătorit în 1901 cu cântăreața vieneză Albine von Vest, profesoară de muzică, a avut un singur urmaș: fiica Virginia (1905–1988), care a dus o viață discretă, fără să se fi remarcat în viața muzicală a Vienei.

Constantin Mandicevski a fost căsătorit cu Claudine Bržorád, la 14 februarie 1890, și a avut trei copii: Maria, Vica și Josephine. Despre Josephine nu avem informații decât doar că a fost căsătorită cu Ștefan Văcărean, căpitan de jandarmi în Sibiu. Maria (1890–1976) a fost căsătorită de două ori, prima dată cu Rudolf Bela, a doua oară, în 1923, cu baronul Max von Kulmer. Nu se știe dacă a avut urmași. Vica (1890–1937), talentată doctoriță, reputat specialist în oftalmologie, cu merite deosebite la Cernăuți, a murit prematur, nefiind căsătorită.

Erast Mandicevski (1860–1946), jurist de mare clasă, a fost căsătorit cu Alma Carabăț (1868–1940) și a avut o fiică, Elena (1893–1963), căsătorită Russ, care a murit săracă, sub sovietici, la Cernăuți, fără urmași.

Gheorghe Mandicevski (1870–1907), talentat compozitor și dirijor, nu a fost căsătorit.

Astfel se explică faptul că, în România, toți descendenții renumitei familii Mandicevski poartă alte nume de familie. Iar în Ucraina, din informațiile noastre, nu există descendenți.

Familia Mandicevski (frați, surori, cumnați, nepoți), de la stânga la dreapta: (rândul 1 de sus) Constantin Mandicevski, Onesim Țurcan, Eusebie Mandicevski, Constantin Țurcan, Nicolae Cotlarciuc, Gheorghe Mandicevski, Erast Mandicevski, (rândul doi de sus) Olda Luția, Veronica (Vica) Țurcan-Procopovici, Ecaterina (Katy) Mandicevski, Aurora (Lola) Țurcan-Cotlarciuc, Aspazia (Pazia) Luția-Sandru, (rândul 3 de sus) Claudia Mandicevski, Virginia Mandicevski-Țurcan, Teofila Luția, Iulia Popescu, Maria Mandicevski-Țurcan, Alma Mandicevski, (rândul 1 de jos) Elena Mandicevski-Russs, Josephina (Kizia) Mandicevski-Văcărean, Maria (Mitzi) Mandicevski-Kulmer, Ioan Țurcan, Veronica (Vica) Mandicevski-Țurcan, Radu Țurcan. Legendă întocmită de Ștefan Hostiuc și Vladimir Acatrini, în baza informațiilor furnizate de Niculina Necșulescu (Vezi în acest număr de revistă, p. 9: Arborele genealogic al familiei Mandicevski, poziția 43. Niculina [Nușa] Procopovici, căsătorită Necșulescu)

O personalitate dată uitării: Erast Mandicevschi

Dintre frații Mandicevschi, toți înzestrați cu talent muzical, cei mai cunoscuți sunt: Eusebie și Gheorghe, renumiți compozitori, după care urmează Constantin, și el compozitor, dar de importanță locală, autor al celebrului cântec de cătănie, „Cântă cucu-n Bucovina”, devenit, peste ani, un adevărat imn al Țării Fagilor, și Ecaterina, profesoară de muzică, vestită conducătoare a faimosului cor al elevelor Liceului de fete „Oltea Doamna” din Cernăuți, neobosită popularizatoare a operei muzicale a fratelui său Eusebie. Dar despre Erast aproape că nu se știe nimic.

Erast Mandicevschi, al cincilea copil al preotului Vasile Mandicevschi, s-a născut la 29 septembrie 1860, în satul Băhrinești (astăzi regiunea Cernăuți, Ucraina). În 1879 a absolvit Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți (Obergymnasium), iar în 1883 Facultatea de Drept a Universității din capitala Bucovinei. Între anii 1879 și 1883 a fost membru activ și vicepreședinte al Societății Academice „Junimea”. Era încă elev la Obergymnasium când l-a cunoscut pe Ciprian Porumbescu, președinte al societății „Arboroasa”, predecesoarea „Junimii”. Ciprian Porumbescu a compus pentru „Arboroasa” o serie de cântece pe versuri de I. A. Lapedat, Vasile Bumbac, Tudor Stefanelli. Mai târziu va compune muzică și pe versurile lui Erast Mandicevschi. În anul 1879, când Erast își făcea studiile la Viena, Ciprian Porumbescu frecventa des societatea acestuia, apreciată în lumea muzicienilor. Iar Erast Mandicevschi îi încredința conaționalului bucovinean versurile spre a fi puse pe note.

Colaborarea celor doi confirmă faptul că Erast, fratele lui Eusebie Mandicevschi prețuia talentul și capacitățile componistice ale celui mai mic dintre frații Porumbescu.

După terminarea studiilor la Viena, tânărul jurist revine în Bucovina, unde va face o strălucită carieră. În 1910 devine consilier aulic, apoi președinte al Tribunalului Suceava. În 1912 avansează în funcția de consilier la Curtea de Casație din Viena, unde este decorat cu Ordinul „Sf. Leopold”. Desfășoară o bogată activitate publicistică în presa de specialitate

*Alma și Erast Mandicevschi, cu fetița Elena.
Cernăuți, 1898.*

Geburts- KONDIKA		Periode der Geburten Р. К. М. Н. а. м. с. и. й		Namen des Kindes Имя ребенка	Religion dieses Kin- ders Вѣроис- повѣданіе	Geschlecht Па- рокъ	Geburts- ort Мѣсто рожденія	Geburts- zeit Время рожденія	Geburts- uhr Часы рожденія	Geburts- gewicht Вѣсъ рожденія	Geburts- länge Длина рожденія	Geburts- höhe Высота рожденія
Zeit время	Ort мѣсто	Monat und Tag der Geburt Мѣсяцъ и день рожденія	Monat und Tag der Taufe Мѣсяцъ и день крещенія									
1883	Oktober	25.	Oktober	Erast	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1883	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1884	Oktober	8.	Oktober	Ioanin	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1884	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1885	Oktober	15.	Oktober	Ioanin	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1885	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1886	Oktober	29.	Oktober	Maria	Orthodox	Weiblich	Bahrinești	1886	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1887	Oktober	29.	Oktober	Epoca	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1887	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1888	Oktober	1.	Oktober	Epoca	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1888	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1889	Oktober	4.	Oktober	Epoca	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1889	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1890	Oktober	1.	Oktober	Epoca	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1890	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1891	Oktober	4.	Oktober	Epoca	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1891	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2
1892	Oktober	25.	Oktober	Erast	Orthodox	Männlich	Bahrinești	1892	18	3 1/2	5 1/2	5 1/2

Condica născuților a parohiei Bahrinești
cu consemnarea nașterii lui Erast Mandicevski

a timpului. Ca și mulți alți intelectuali români, devine membru activ al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

După Unire, revine în capitala Bucovinei, unde este numit secretar pentru justiție al Guvernului Bucovinei. În 1919 ocupă funcția de secretar-șef de justiție, iar în 1920 va pleca la București, unde va funcționa în cadrul Înaltei Curți de Casație și a Justiției, obținând și postul de profesor de drept civil la Universitatea București. Începând cu anul 1920 este președinte al Asociației „Cercul Bucovinenilor” din capitala României. Între anii 1934-1938 editează publicația „Gazeta bucovinenilor”.

În Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, se păstrează mai multe documente care revarsă lumină asupra unor aspecte din biografia lui Erast Mandicevski. Unele se referă la activitatea sa de student, de activist al mișcării culturale românești, altele aduc noutăți în ce privește activitatea sa profesională, de funcționar public, de profesor la Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți (1921-1923). Pre-

zentăm aici două documente de arhivă privind activitatea sa de universitar cernăuțean.

Primul document se referă la angajarea ca profesor la universitate: „Domnule Secretar General, avem onoarea să face cunoscut că prin Înaltul Decret Regal Nr. 5314 din 13 Dec. 1920, au fost numiți profesori titulari la Facultatea de Drept, pe ziua de 1 Decembrie 1920, următorii: Dl. Dr. G. Drăgănescu, pentru Dreptul civil român și Enciclopedia dreptului; Dl. Dr. Erast Mandicevchi, pentru Procedura civilă.”¹

Al doilea document are ca obiect drepturile de gradație cuvenite profesorului: „Domnul Director General, raspunzând la raportul Dvs. Nr. 5945 din Octombrie, avem onoarea a vă face cunostință că raportul Nr.2778 din 31 Mai, împreună cu toate lucrările relative la drepturile de gradație ce s-ar cuveni Dlui Dr. Mandicevski, fost profesor universitar la universitatea din Cernăuți, au fost predate cu adresa Nr.11247 din 9 Iulie 1922 Dlui Petru Marinescu, inspector general, care urmează să se întâlnească în curând cu delegații acelei universități pentru verificarea titlurilor și drepturilor membrilor corpului didactic universitar din Cernăuți. Aceasta Comisiune va tranșa și chestiunea privitoare pe Dl Dr. Mandiceschi. Director General, Or. Ilas (semnătură indecifrabilă); Secretar General (semnătură indecifrabilă). Domnului Director general de Instrucție Cernăuți.”²

Despre unele activități ale lui Erast Mandicevski găsim informații în periodicele vremii. Iată ce scrie, de exemplu, revista „Familia” în 1883:

„Societatea «Junimea» din Cernăuți ne-a trimis raportul său anual dela 11 noiembrie 1882 până la 1 noiembrie 1883. Deoarece corespondentele nostru din Bucovina a schițat deja activitatea acestei Societăți, din raportul present vom scoate numai următoarele date: Comitetul Societății fu compus astfel: președintele Lazar Vicol, vice-president stud. jur. Erast Mandicevski, secretariul stud. fil. Teodor Popovici și stud. jur. George Popovici

1 Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fondul 114, invitarul 3, dosarul 487.

2 Idem.

(*viitorul fondator al Partidului Național Român, viitorul poet care va semna cu pseudonimul T. Robeanu – n. n.*), cassar stud. jur. Valerian Halip, controlor stud. jur. Teodor cav. de. Flondor (*viitorul compozitor bucovinean – n. n.*), bibliotecar stud. jur. Ilie Dan. În cabinetul de lectură s-au aflat 31 de foi; biblioteca constă din 931 opuri în 917 volume și 255 broșuri; Societatea a avut 7 membrii onorari, 8 fondatori, 6 emeritați, 9 spriginitori, 7 binefăcători, 63 ordinari. Averea Societății: fondul disponibil 627 fl[orini] 811 cr[eițari], fondul neatacabil 561 fl[orini] 40 cr[eițari].

Societatea pentru literatura și cultura română din Bucovina a decis să țină în lunile ianuarie – februarie prelegeri publice gratuite. La comitetul acestei societăți și-au exprimat următorii domni dorința de a ține prelegeri, și anume dl Sbiera, profesor de universitate dnii Ion Bumbac, Ștefan Ștefanovici, Dumitru Socolan și Dionisiu O. Olinescu; cel din urmă va citi studiul său archeologic «Tesaurul dela Petrosa, sau Cloșca cu puii săi». Atârnă dela publicul român, ca aceste prelegeri să se prourmeze după programa hotărâtă. De va fi concursul mare, prelegerile se vor ține în sala cea mare a societății filarmonice „Armonia”. Într-a zecea decembrie, societatea filarmonică română „Armonia” a aranjat serata a treia muzicală, cu concursul benevol al doamnei Virginia Zurcan, și a domnișoarelor Elena Mitrofanovici și Maria Mandicevski. Programul acestei serate musicale a fost: Beethoven, trio pentru piano, violină și solo, executată de dna Virginia Zurcan și dnii Leo cav. de Goian și Erast Mandicevski; «Jensen – Crucea la drum», «Lumini înșelătoare» și «Chopin»: vals, solo pentru piano, de d-șoara Elena Mitrofanovici; Mendelssohn: «Cântec de iarnă», «Cântec de primăveră», solo pentru sopran, de d-șoara Maria Mandicevski; Schubert: «Alter ego», solo pentru bas, de dl Alecu Isecescu, și Charles-Auguste de Bériot: «Air varié», duo pentru piano și violină, de dna Virginia Țurcan și dl Leo cav. de Goian. Piese alese cu mult gust musical se esecutară cu cea mai bună precisiune și esactitate. Mai ales dl Leo cav. de Goian și d-șoara Maria Mandicevski

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnort des Vaters oder Vormundes	Religion
30. Mandycanwski fünfj. geb. 16. Oktbr. 1866	Polenwien. <u>Bachrinette</u> . Hitzbühlengasse 15/17	Leipz., Hain zu Mohlau.	g. röm.
I Semester.			
Erlittenes Vergehen <u>Lehrverl.</u>			
ReiB <u>nachlässig</u>			
Allgemeine Zeugnisstufe und Notationsnummer <u>dritte; 28 unter 34.</u>			
Religionslehre <u>befriedigend</u>			
Lateinische Sprache <u>nicht genügend</u>			
Griechische Sprache <u>nicht genügend</u>			
Deutsche Sprache <u>genügend</u>			
Romanische Kathensische } Sprache <u>genügend</u>			
Geographie und Geschichte <u>nicht genügend</u>			
Mathematik <u>genügend</u>			

*Pagina lui Erast Mandicevski din catalogul
Obergymnasium-ului din Cernăuți, cu mențiunea alegerii
limbii materne (limba română) ca obiect de studiu*

dispun de o tehnică mult dezvoltată. Asemene dispune de o voce curată și sonoră dl Alecu Isecescu. De regretat eră concursul cel slab al publicului român în astă seară. [Semnat:] Dionisiu Olinescu.

Scrisori din Bucovina. Cernăuți 16 decembrie. Ședință festivă a societății «Junimea», serbarea a patra [...], prelegeri gratuite, serată musicală a societății «Armonia». La 2 decembrie, societatea academică română „Junimea” aranjează în localitățile societății filarmonice române «Armonia» ședința ei festivă de deschidere. În loc de bănci înșirate una lângă alta și numerotate, se găseau mese lungi întinse la care s-au așezat oșpeții veniți într-un număr foarte considerabil. Se aflau reprezentanți din toate stările, afară de aristocrație. Aci era rectorul universității, toți decanii facultăților, profesorii români din Cernăuți, și toți amploriații și impegatii români, erau și reprezentanții ovreilor, cari țin cu Românii; numai membrii aristocrați ai societății «Junimea» lipseau. Două mese lungi erau ocupate numai de membrii acestei societăți, al căror număr se urcă peste 80.”³

În anul 1934, ziarul „Glasul Bucovinei” relatează sub titlul *Masă inaugurală a Cercului Bucovinenilor din București*: „Cu toate că a împlinit trei luni dela constituire, Cercul

*Vila din Cernăuți a lui Erast Mandicevski,
în care va locui fiica, Elena, în perioada sovietică*

Bucovinenilor din București a avut o activitate remarcabilă. În afară de ședințele săptămânale de comitet și numeroasele excursii făcute în jurul Capitalei, reușita admirabilă a agapei inaugurale din seara zilei de 27 Iunie 1934 a dovedit încă odată spiritul de solidaritate al Bucovinenilor, cari vor să arate tuturor celorlalți frați că nu cantitatea numerică contează, ci calitățile sufletești și morale. Acestea, unite cu entuziasm și tenacitate, trebuie să ne asigure locul și considerația ce ni se cuvine. Prezența d-lui Ministru al Muncii, Ion I. Nistor, în fruntea Cercului, în calitate de președinte de onoare, este o garanție în plus că vastul program ce și l-a propus va fi realizat în întregime. Agapa inaugurală a avut loc în frumoasa grădină-restaurant «Coșna-Cireșoia» și a fost prezidată de d-l Ministru I. Nistor. Cu acest prilej, președintele activ, Dr. Erast Mandicevski, a arătat, în scurte cuvinte, activitatea Cercului, precum și programul ce și l-a propus să-l realizeze. Punctul principal este înființarea unui cămin al studenților bucovineni din București, pentru realizarea căruia a făcut apel la sprijinul d-lui Ministru, a autorităților și instituțiilor financiare și industriale din Bucovina. D-l Ministru a promis tot sprijinul D sale,

pentru ca la toamnă să ia ființă căminul. Atât d-sa, cât și președintele activ au fost obiectul unei calde manifestații din partea membrilor Cercului și a studențimii. După încheierea părții oficiale a urmat dansul, reuniunea luând sfârșit în zorii zilei într-o dispoziție de înfrățire rară în Capitala noastră cosmopolită. Printre participanți notăm: D-na și d. Ministru I. Nistor, d-na Oltea Apostolescu (n. Nistor), Consilier onorar Dr. Erast Mandicevski, consilier onorar Dr. C. Chiselița, consilieri la Înalta Curte de Casație Corneliu Gheorghian și T. Bocancea, consilier patriarh. Gh. Velehorschi cu d-na, consilier controlor Dr. Al. Patraș, dir. general Ieșan, domnii senatori Dr. T. Lupu și Lazăr Ropceanu, domnii deputați Vasile Marcu, Tilleman-Pruncu și Nichifor Robu, docent Dr. I. Bistriceanu cu d-na și d-șoara Teo Tesio, prim-președinte Dr. I. Țabrea cu d-na, d-nii judecători Gh. Cramariuc cu d-na și C. Albescu, d-nii avocați Constantin Vicol cu d-na, Grigore I. Grecul cu d-na și Adrian Panu cu d-na, Alexandru Botez, directorul ziarului economic „Profit și pierdere“, cu d-na, V. Dimitriuc, Dr. Trifon Hladiuc cu d-na, căpitan V. Gavrilescu, profesor I. Gheorghită, Vasile Balintescu cu d-șoara, Ilie Sabin și Brădășan cu d-na, farmacist Gh. Gheorghian, d-șoara Danilescu, V. Preotesi, avocat Donisă, Dr. D. Jauca, Hoidas și alții al căror nume nu le-am putut reține. Deasemenea, 30 de studenți și studente în frunte cu președintele Cercului studențesc, d-l Aurel Buliga. Excursiile Cercului vor continua în toamnă, iar la iarnă, în afară de un ciclu de conferințe, se va organiza o expoziție a pictorilor și sculptorilor bucovineni. În afară de marii maeștri dispăruți, Bucevski, Maximovici și Roșca, vor expune toți pictorii și sculptorii bucovineni în viață. Asupra acestora vom reveni la timp mai pe larg.”⁴

„Universul” din 1932 publică articolul: *Congresul Uniunii avocaților din România*, care se încheie cu o conferință a juristului Erast Mandicevski, aplaudată furtunos de delegații la congres: „Ședința de după masă.

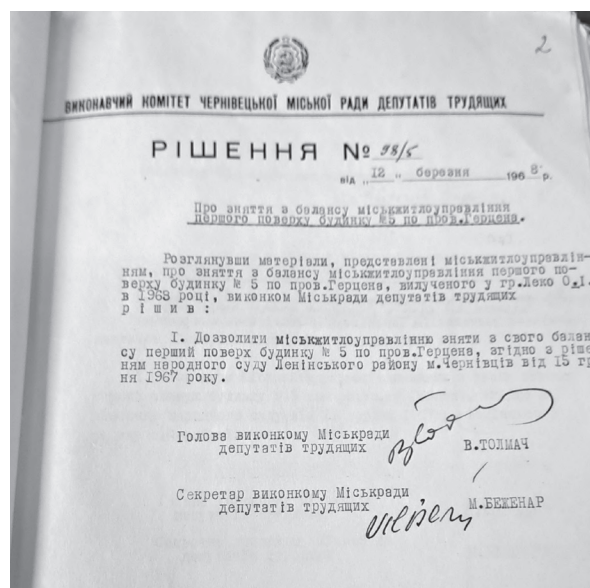
⁴ Ziarul „Glasul Bucovinei”, Anul 17, Nr. 4345, 3 Iulie, 1934, p.3.

Problema impozitelor avocaților stârnește discuții aprinse. Cuvântul d-lor Gh. Petrovici, Naumescu, Toncescu, Dumitrescu, Antonescu ș.a. Conferința d-lui consilier Erast Mandicevski. Joi după masă, la ora 4, au continuat debaterile congresului avocaților în sala cea mare a prefecturii județului. A fost de față d. Mihai Popovici, ministrul justiției. Biroul congresului a fost compus după cum urmează : președinte C. L. Naumescu, vicepreședinți V. Toncescu, Gh. Petrovici, Alexandru Dragomir și Demetriu Kiss; secretar general Grigore Dumitrescu; secretari Octavian Rusu, Victor Ancușa, Emil Nicoară, Victor Tutelca, Aurel Cioceanu.

Impozitele profesionale. A prezidat d. C. Naumescu, președintele Uniunii, care a dat cuvântul d-lui Gh. Petrovici, vicepreședintele Uniunii, care a dezvoltat conferința sa despre impozitele profesionale. D-sa a arătat că avocații, cari colaborează la legiferarea finansară, sunt supuși totuși unor impozite excesive, cari sunt cele mai mari din toată Europa. Impozitul pe venitul profesional al intelectualilor este fundamental nedrept. Țări cari au suferit și ele mult în urma războiului, poate mai mult ca noi, ca Franța, Italia, Belgia, au introdus de mult o modificare a impunerii liberilor profesioniști, în sensul că el este impus ca câștig dintr-o profesie intelectuală, iar nu ca venit comercial. Congresul avocaților cere ca și la noi să se introducă această noțiune a «câștigului», care implică reducerea tuturor cheltuelilor pe cari le are avocatul în exercițiul profesiei sale, din venitul lui brut. Arată că în legislația financiară din cele trei țări menționate este precizat chiar în lege ce este câștigul net impozabil al avocatului, care este mult mai just și mai echitabil decât este în România. Mai mult chiar. În Franța se deduc toate cheltuelile pe cari liberul profesionist le face pentru căutarea sănătății sale, sau a membrilor familiei sale. Ori la noi, în baza legii din 1929, avocatul din România este impus la impozitul minimal, chiar dacă el nu a lucrat timp de un an întreg, fiind tot timpul bolnav. Este regretabil, că o asemenea lege s-a putut vota de un parlament care avea membri foarte mulți avocați. [...]

Conferința d-lui consilier Mandicevski.

D. Erast Mandicevski, consilier onorific al Curții de casație, a vorbit apoi despre problema registrelor funciare din România, în legătură cu sistemul nostru juridic. D-sa arată că în actuala așezare social-economică, registrele funciare se impun în mod imperios. Sistemul registrelor funciare servește pe de o parte siguranța dreptului, pe de altă parte drept bază de impunere dreaptă a proprietăților agricole, apoi are și scopuri de apărare națională și culturale. În România nu avem un sistem de registre funciare propriu zis. Numai în Ardeal și în Bucovina avem cadastrul organizat încă înainte de război. Dar și aci, registrele funciare fiind neglijate în timpul războiului și după război, lipsite de îndrumări date de la centru, așa că, în cazul că va mai continua desinteresul față de aceste registre funciare, în scurtă vreme ele vor deveni cu totul inutilizabile. Deaceia, se impune în primul rând menținerea în bună stare a registrelor funciare de cari dispunem, apoi extinderea lor și în părțile țării în cari ele încă nu există. Lucrarea aceasta, spre a fi dusă la bun sfârșit ar costa vreo 5 miliarde de lei, sumă care deși ar putea fi eșalonată pe mai mulți ani, ar apăsa prea greu asupra bugetului țării noastre. Registrele funciare au originea lor în secolul al

Hotărârea Consiliului local Cernăuți din privind radierea fostei vile a lui Erast Mandicevski de pe bilanțul consiliului municipal

*Cripta Familiei Erast Mandicevski,
unde sunt înmormântați părinții și soția*

13-lea, în Cehoslovacia. Ideea lor a trecut de mult în dreptul civil austriac, apoi în dreptul maghiar, german, pentru ca să atingă perfecțiunea în dreptul civil elvețian. În codul francez (codul Napoleon) nu există sistemul registrelor funciare. Codul civil al vechiului Regat care are la baza lui legislația franceză iarăși nu cunoaște acest sistem. Totuși, în interesul siguranței de drept, spre a cunoaște bogățiile naționale ce le constituiesc imobilele ținute în evidență în registrul funciar, se impune ca și în România să se instituie acest sistem atât de necesar. Conferențiarul, în cursul conferinței sale documentate, arată care este situația registrelor funciare din diferitele țări din apus. Propune apoi un sistem de registre funciare bine studiat, în baza studiilor făcute de d-sa în străinătate. Conferința documentată a d-lui consilier Mandicevski a fost primită cu aplauze unanime din partea avocaților congresiști. Seara a avut loc o masă comună a avocaților la restaurantul «America». Vineri dimineață debaterile congresului continuă.”⁵

5 „Universul”, Anul. 49, Nr. 240 – 269, 1932, p.7.

În 1933, ziarul cernăuțean „Glasul Bucovinei” comentează, sub titlul *Corul plugarilor din Cosmin la Radio-București*, prestața corului de plugari din comuna Cosmin din Bucovina la radiodifuziunea română: „Numărul cel mai nou (271) al revistei «Radiofonia» ne surprinde cu fotografia corului atât de apreciat, în frunte cu făuritorul și animatorul său, păr. Eugen Jancovschi, anunțându-ne concertul lui la Radio, Duminică, în 26 Noembrie, ora 17/5. Nu se putea ca noi, acei de aici, să nu urmărim această nouă izbândă a culturalității bucovinene. A fost negreșit o revelație, pentru multă lume românească. Audiția a început cu «Iehova» de Vorobchievici, urmat de «Un cântec» de Mandicevski, «În ochii tăi» de Costantin Șandru, și «Cântec scoțian» de Friedrich Silcher. Apoi, scriitorul Al. Lascar-Moldovanu, care urma la rând ca să stea, ca în fiecare Duminică, așa de frumos, «de vorbă cu sătenii», și-a arătat adâncă mulțămire de a putea admira corul acesta de «țărani sadea, dela coarnele plugului». În continuare am ascultat: «Mărire lui Dumnezeu» de Beethoven, «Lună nouă, stea vicleană» de Constantin Șandru, «Bujo-relul» de Abt și două compoziții de Vasilescu, «Corăbiasca» și «Din ciclul lui Iancu». Dacă astfel păr. Jancovschi a ținut să facă propagandă și pentru compozitorii bucovineni, am regretat lipsa lui Porumbescu, care evident se impunea să figureze în program și pe care – de ce n-am spune-o sincer? – l-am fi preferat lui Abt, lui Friedrich Silcher și, îndeosebi, lui Beethoven, căci muzica clasică este și rămâne mai presus de puterile vrednicilor plugari dela Cosmin, încât executarea coralului acestuia a fost o intenție, o nobilă ambiție, dar n-a putut să fie o realizare. Aceasta, ca directivă pentru viitor, fără nici un gând de a coborî meritul crainicilor «veselei grădine» și al celui ce stă în fruntea lor.”⁶

„Monitorul Oficial” publică în 1940 lista de locuitori care au cerut înscrierea în listele de naționalitate: „Primăria comunei Bahrinești, județul Rădăuți. Erast Mandicevski, nascut la 29 Septembrie 1860, în comuna Bahrinești,

6 „Glasul Bucovinei”, Anul 16, nr. 4196 – 4216, 1933.

județul Rădăuți. Constantin Broască, născut la 28 Martie 1884, în comuna Băhrinești, județul Rădăuți. Ilie Costiuc, născut la 20 August 1891 în comuna Văscăuți pe Siret. Ioan Hrenciuc, născut la 31 August 1895 în comuna Băhrinești, județul Rădăuți. Anton Șmilevski, născut la 22 Noembrie 1894, în comuna Băhrinești, județul Rădăuți.”⁷

Publicația periodică „Țara” reproduce, în 1941, telegramele bucovinenilor din Sibiu adresate regelui și conducătorul statului: „M. S. Regelui Mihai I. București. Bucovinenii și Basarabienii refugiați la Sibiu, înălțând rugi pentru izbânda Majestății Voastre și a Armatei Române întru mântuirea hotarelor noastre de sub ocupația străină și întru biruința creștinătății, Vă roagă să primiți prinosul lor de credință și de supunere. Trăiască Regele reîntregitor al Țării și nădejdea Neamului.” Publicația continuă: „Astăzi se plinește anul de când urgia roșie și neomenia comunistă au cotropit Basarabia și Bucovina. Fiii Bucovinei adunați în catedrala din Sibiu, înfrățiți cu pribegii Basarabiei și Ardealului, înălță fierbinți rugăciuni de mulțumire și de biruință pentru Neam și Țară. Vă fericesc că ați tras sabia sfântă a Țării și că o purtați cu vitejie. Suntem cu toate vrerile alături de armata noastră, nădejdea și pavăza ființei și credinței și înălțărilor românești. Rugăm să ne știți gata de jertfa supremă, ascultând poruncile D-voastre. Prof. univ. Al. Procopovici, Alexandru Hormuzachi, Eugen Grigorcea, prof. Teodor Balan, prof. Silvia Balan, Elena Szymonowicz (preș. Soc. Doamnelor Române din Bucovina), Vica Procopovici (n. Mandicevski), dr. Radu Grigorcea, Filaret Doboș, Traian Mitrofanovici, dr. Erast Mandicevski, G. V. Căleai, S. Păuș, Aurora Danielescu, Maria Neculitza, Lucy Flondor, Pavel N. Krupenski, Maria Krupenski, Elena M. Krupenski, Pavel M. Krupenski, Maria Zotta, Maria Grigorcea,

Cripta Familiei Constantin Mandicevski, unde este înmormântată fiica lui Erast, Elena Russ-Mandicevski (1893-1963)

Olga Aritionovici, Melania Țurcan, Antonietta Bachnițchi Kapri, Margareta Neculitza, Eugen Neșciuc, Consilier C. Marosin, Silvia Țurcan, Molly Grigorcea, Rachila Doboș, Elena Flondor, Maria Grigorcea, Maria Rădulescu Gastheimb, Dorothea Della Scala, Margarita Galkiewicz, Vasite Țurcan, Alexandra Colonel Dimitriu, Erast Semaca, Ecaterina Mandicevski, dr. Constantin Berariu, prof. N. Tcaciuc Albu, prof. I. Tarnavski, prof. Constantin Popescu, Maria C. Popescu, Ștefan Berariu, Mia Berariu, dr. Artur Hnidei, Cornelia Nuțu, Zina Telesman, Andrei Bobornica, Petru Sviatopolk Mirski, Pavel Văcariu, X. Zosimovici, N. Selețchi, Maria Gatkiewicz, Cuciu-reanu Alexandra, Ruxandra Vasilco, Virginia Bantaș, N. Zosimovici, Ortansa Col. Maties, Al. Bureacevski, Alexandru Diaconu, N. Sadovescu, dr. Lazar Dranca, Maior Schmiedt, Ludmilla Maior Schmiedt, Nicu Marinescu, Andruhovici Maria, C. Simionovici, Elena Niculitza, Trandafir Ițcuș, Bantaș Emil, Pr. Budu Sabin, Budu Cornelia, Jeleriu Lia, S. Neculitza, Galkiewicz Gh., Victor Vainescu, Nicola Galkiewicz, Matieș Florica, Grita Jeleriu, Matieș Aurora, Victor baron Stârcea.”⁸

Erast Mandicevski se stinge din din viață la București, în 1946. Deși ocupată de ruși, România era încă regat.

7 „Monitorul Oficial”, Anul CVIII, nr. 36, 13 februarie 1940.

8 „Țara”, Anul I, nr.67-95, 1941.

Myroslava VOVK
Natalia FILIPCHUK
Vladimir ACATRINI

Ecaterina Mandicevschi – o artistă uitată în Bucovina

Din cele mai vechi timpuri, Bucovina se slăvește prin reuniuni culturale înființate de diverse familii. Aceste reuniuni organizau serate muzicale, spectacole teatrale. Un loc deosebit în această operă de culturalizare îl ocupa familia Mandicevschi. Sunt bine cunoscuți Eusebie și Gheorghe Mandicevschi, renumiți compozitori, Constantin Mandicevschi, profesor de istorie, director de liceu, director al Bibliotecii Universității din Cernăuți, compozitor, autor al renumitului „imn al Țării Fagilor”, „Cântă cucu-n Bucovina”, folclorizat în ultima vreme, Erast Mandicevschi, jurist, funcționar superior la Tribunalul din Viena și apoi la București.

Ecaterina Mandicevschi s-a născut la 10 februarie 1867 în satul Băhrinești, actualmente raionul Cernăuți, regiunea Cernăuți, în familia preotului Vasile Mandicevschi și a soției sale Veronica, fiică a profesorului Constantin Popovici de la Institutul Teologic din Cernăuți, mare amator de muzică, bună pianistă. Locul studiilor primare ale Ecaterinei nu sunt cunoscute. Se știe doar că a urmat Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a fost îndrumată în domeniul muzicii de profesorul Isidor Vorobchievici.

După absolvirea Facultății a predat teoria muzicală la Liceul Ortodox de fete „Elena Doamna” din Cernăuți. Din jurnalul „Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal – Diöcese” (Anuarul ortodox bisericesc) aflăm că, între anii 1908-1912, Ecaterina a

*Ecaterina Mandicevschi
(1867, Cernăuți – 1957, Cluj)*

lucrat în calitate de asistent de profesor, iar din anii 1912-1914 – profesoară de cânt, apoi dirijor de cor, promovând creația muzicală a lui Eusebie Mandicevschi. Datorită talentului muzical și organizatoric, Ecaterina Mandicevschi a creat în cadrul liceului un cor de eleve, care a concertat în diverse locuri din Bucovina. În anul 1911, la 15, 16, 23 iunie, corul Liceului „Elena Doamna” a interpretat în Catedrala Mitropolitană „Pogorărea Sf. Duh” din Cernăuți Liturgia în mi-minor compusă de Eusebie Mandicevschi.

Din amintirile contemporanilor aflăm, că Ecaterina Mandicevschi era o femeie cu o cultură muzicală aleasă, s-a dăruit cu trup și suflet activității liceului și muzicii. Din informațiile pe care ni le oferă Anuarul Liceul Ortodox de Fete „Elena Doamna” rezultă că toată perioada de activitate la liceu (1907-1934) a profesoarei Ecaterina Mandicevschi a însemnat pentru această instituție de învățământ o adevărată epocă de înflorire muzicală. Prin sânguința sa,

domnișoara Mandicevchi a ridicat prestigiul școlii la cel mai înalt nivel.

Dar Ecaterina Mandicevski a fost nu numai o neîntrecută muziciană. Inspectorii care au asistat la lecțiile ei au remarcat și alesele sale calități de cadru didactic: tact pedagogic deosebit, capacitatea de a inspira dragoste elevilor pentru arta muzicală. În mod absolut dezinteresat din punct de vedere material, ea a răspuns dorinței exprimate de elevele sale de a studia pianul, dând lecții de pian atât în cadrul instituției de învățământ, cât și în mod privat, la ea acasă. A condus și Corul orfanilor de război. A pus baza bibliotecii muzicale a liceului, donând lucrări muzicale proprii, lucrări ale corurilor organizate de ea, cât și compoziții ale fraților săi, compozitori cu renume. Pe baza textelor trimise de ea, frații săi au compus importante lucrări pentru corul liceului. Ecaterina era în contact permanent cu fratele său Eusebie. Ziarul „Nova Bukovyna” (Bucovina Nouă) din 25 februarie 1913 a publicat o informație prin care informa cititorii că la 22 februarie 1913, în incinta Liceului Ortodox Feminin din Cernăuți, Ecaterina Mandicevski și fratele său Eusebie au organizat o sărbătoare în cinstea lui Iuri Fedkovyci.

În ziarul „Universul” din 13 iulie 1919, găsim o informație importantă despre Ecaterina Mandicevski, numită profesoară la liceul de fete din Cernăuți. Cităm informația cuprinsă în ziar: „George Tofan a fost numit profesor titular de română, istorie și geografie la școala normală din Cernăuți. D-șoara Ecaterina Mandicevski a fost numită maestră de muzică, la liceul ortodox de fete din Cernăuți”¹.

Unul din meritele profesoarei Ecaterina Mandicevski constă în faptul că a știut să dezvolte la eleve și pasiunea pentru muzica clasică. În anul 1925 a avut loc primul mare concert dat de corul liceului în sala Filarmonicii, sub conducerea Ecaterinei Mandicevski. Acest concert includea cântece bisericești de Eusebie Mandicevski, lucrări ale lui Kiriac, Gheorghe Mandicevski și Schumann. În următorii ani, Ecaterina Mandicevski a organi-

Veronica Mandicevski împreună cu fiica cea mai mare, Aurora (1852-1911), și cu fiica cea mai mică, Ecaterina (1867-1957)

zat mai multe manifestări consacrate diferitor compozitori. Astfel, în anul 1926, la Teatrul din Cernăuți a avut loc o prezentare muzicală, intitulată „O producție de cântece pentru copii”, alcătuită din cântece populare românești ilustrate prin tablouri vivante.

În anul 1927, în sala Filarmonicii din Cernăuți a avut loc serbarea Beethoven, unde cuvântul de introducere a fost rostit de către Ecaterina Mandicevski. Asemănător acestui concert a fost serbarea Schubert din anul 1928. Ca elevele să cunoască diverse genuri de muzică, domnișoara Mandicevski organiza la matineuri audiții muzicale. La aceste audiții participau cei mai buni muzicieni ai orașului.

Ecaterina Mandicevski a lucrat în calitate de profesoară la liceu în perioada anilor 1919-1941, când directoare era Aspazia Șandru, nepoată a fratelui său, Eusebie. Aspazia Șandru a condus cu mult tact și pricepere această instituție de învățământ, o podoabă a școlii românești din Cernăuți.

Mediul cultural în care s-a dezvoltat folclorul muzical românesc în Bucovina a fost marcat de legătura cu Biserica. Un rol important în

1 „Universul”, 13 iulie 1919, Anul 8, Nr. 229. – p. 30.

acest mediu a jucat Societatea „Armonia”. Ea a fost constituită la 18 iulie 1881 la Cernăuți, la sugestia lui Silvestru Morariu-Andrievici. În raportul anual din 1906 e specificată denumirea întreagă a societății: „Armonia, societate pentru Cultivarea și Răspândirea Muzicii Naționale, Bisericești și Lumești în Bucovina”. Ecaterina Mandicevschi, împreună cu fratele său, Gheorghe Mandicevschi (violoncelist), a participat în mod activ la spectacolele Societății Muzicale. Venitul colectat în urma concertelor era destinat ajutorării elevilor nevoiași. Aproape că n-a fost manifestare artistică la liceu la care să nu-și aducă aportul Ecaterina Mandicevschi.

Presa cernăuțenă din decembrie 1934 informa publicul cititor despre ieșirea solemnă la pensie a Ecaterinei Mandicevschi. Din relatările de presă aflăm amănunte ale evenimentului festiv. Astfel, gazeta „Glasul Bucovinei” scrie în numărul său din 11 decembrie:

„Impresionantă sărbătorire a unei prea vrednice profesoare. Liceul de fete Nr. 1 ortodox din Cernăuți și-a sărbătorit, Sâmbătă 8 Decembrie crt., în persoana d-rei Ecaterina Mandicevschi, cu prilejul trecerii d-sale la pensie, o prea emeritată profesoară. D-șoara Ecaterina Mandicevschi, una din cele mai distinse figuri ale lumii românești bucovinene, este și cea mai demnă reprezentantă a muzicii pe care timp de 37 de ani a predat-o cu rară

cinste artistică și unică sinceritate. Toți aceia, sau mai bine zis acele eleve cari au avut norocul să fie inițiate de ea în tainele adânci ale divinei arte, cunosc câtă dragoste a pus această nobilă și foarte delicată profesoară în serviciul învățământului muzical.

Descendentă din familia Mandicevschi care în vremuri vitrege a cules și a cultivat, mai presus de orice, cântecul românesc, și soră cu marele român și artist Eusebie Mandicevschi, d-șoara Ecaterina Mandicevschi și-a făcut în capitala Austriei studiile de unde s-a înapoiat pătrunsă de cultură nobilă, care i-a servit drept lumină pentru o rodnică și frumoasă carieră. Nu avem destule cuvinte de elogiare a meritelor d-sale, și suntem convinși că o vor jena și aceste drepte aprecieri ale noastre fiindcă știm cât de modestă vrea să rămâie d-ra Ecaterina Mandicevschi, just însă ca vredniciei să i se dea atenția datorată. Dacă nu cuvintelor noastre, apoi inimilor celor treizeci și șapte de generații educate de d-ra Mandicevschi să li se dea ascultare. Toate bat cu admirație și duioșie gândindu-se la iubita lor «Tanti Kati».

Dar activitatea d-rei Ecaterinei Mandicevschi nu s-a limitat numai la predarea cursurilor obligatorii. Liceul de fete ortodox se mândrește azi cu o bogată bibliotecă muzicală, opera mânilor și a râvnei acestei vestale a muzicii serioase. Însă și în afară de liceu nobila artistă s-a dovedit o adevărată profesoară, în-

grijind cu abnegație de educația muzicală a orfanilor de războiu. De aceea sărbătorirea de la Liceul ort. de fete, impresionantă cum a fost, dr. Ecaterina Mandicevschi cu tot dreptul o poate considera spontană și unanimă apreciere a nediscutabilelor D-sale merite.

Sărbătorirea a fost într-un adevăr frumoasă și semnificativă. Aranjată din inițiativa întregului corp didactic de sub conducerea vrednică a d-nei directoare Dr. Aspazia Șandru și cu frumoa-

Liceul de Fete din Cernăuți, unde Ecaterina Mandicevschi a fost profesoară de muzică

sa colaborare a fostelor eleve, festivitatea era manifestarea acelei rare solidarități spirituale ce se menține, pentru totdeauna, între aceia cari, cu egală dragoste, au aparținut unei instituții model. Și spiritul acesta se datorește în primul rând conducerii înțelepte a liceului.

Serbarea a început la ora 17 cu o cuvântare a d-nei directoare Dr. A. Șandru în care s-au arătat meritele deosebite ale colegei pensionate cât și regretul sincer de a nu o mai număra între profesoarele active. După cuvântare a urmat un select program artistic compus din coruri conduse de d-șoara prof. Cobilanschi, din solouri de canto, concert la pian și un dans. Merită deosebită subliniere Concertul în Do minor, de Beethoven, executat la pian de către d-ra prof. Cobilanschi și d-na Areta Băcu, solo-urile atât de gingașe ale d-rei Carmen-Sylva Isopescu cât și mai ales interpretarea superioară a lui Dvorak (Humoreske) în care am avut prilejul să admirăm un extraordinar și precoce talent de dansatoare în eleva Lydia baron de Loeuwendal.

Ca încheiere a programului artistic a cântat corul fostelor eleve, care, deși mult timp absent de sub conducerea măiastră a prof. acum sărbătorite, a dat cea mai bună dovadă de valoarea educației muzicale primite. Au mai luat cuvântul eleva Scraba din partea actualelor eleve și dna prof. Silvia Slușanschi din partea fostelor eleve. Din partea colegelor a vorbit simțit și frumos d-na prof. Strugariu. D-na Gramatovici a vorbit din partea Societații Doamnele Române. Părintele consilier Dr. Gh. Șandru, într-o aleasă cuvântare către Ecaterina Mandicevschi din partea bisericii, mulțumiri pentru activitatea depusă pe terenul cultivării muzicii bisericești. D-l inspector-șef. Doboș a încheiat seria elogiilor printr-un frumos și pilduitor discurs, aducând mulțumiri din partea Inspectoratului. Domnișoara prof. Ecaterina Mandicevski a mulțumit tuturor printr-un emoționant răspuns.

Frumoasă surpriză au fost și versurile ocazionale scrise de talentata d-ră Ica Luția și recitate, cu verva-i cunoscută, de d-ra Z. Scriba. După serbare a urmat un ceai dat de Liceu în onoarea profesoarei pensionate. În foarte nu-

meroasa asistență am remarcat, pe lângă corpul didactic, în întregime prezent, pe d-nele și d-nii: Păr. consilier Dr. Gh. Șandru, colonel Georgescu, prof. univ. Alecu Procopovici cu d-na, prof. univ. Diu Tarangul, prof. univ. Chr. Geagea, d-na și d-l inspector-șef. Doboș, insp. Nesciuc, d-nii directori Em. Iliuț, A. Vitencu, V. Vitencu, prof. Hoinic, prof. Tcaciuc Albu, păr. Tasciuc, păr. arh. Dr. Laiu, dir. Seminarului de Teologie, d-na inspector Georgescu, d-na și d-l prof. Țurcan, președ. Ștefănescu, d-na Isopescu, prof. Tarnavschi, d-na și d-l Dr. Câmpan, avocat V. Doboș, d-na și d-l prof. B. Slușanschi, ing. Găină, d-na Tarangul, d-na căpitan Tarnavschi, d-na Gramatovici, d-na baron Loewendal, preot Onciulencu, d-na prof. Birukov, E. Vicol, reprezentanții Societ. Academia Ortodoxă etc. Din fostele eleve: d-na prof. V. Butnariu, d-ra prof. Stela Țopa, d-ra prof. Silvia Chelariu, d-ra prof. Jireadă, d-na prof. A. Băcu, V. Hudera, T. Maieran, d-ra Vitencu, d-na Popescu, d-soarele O. Coroiu, Georgescu, T. Flocea, Ignătescu, F. Gherman, L. Danilievici, Dobrovolschi, Ica Luția, Babiuc, Z. Scriba etc., etc. T. C.”².

Mulți ani la rând Ecaterina Mandicevschi a fost secretara Comitetului școlar. Ea a organizat și a condus „Cutia elevelor”, adică biblioteca cărților didactice pentru elevele sărace.

În anul 1938, Ecaterina Mandicevshi a binevoit să doneze Bibliotecii Universității din Cernăuți o serie de manuscrise, reprezentând opere muzicale ale regretatului său frate Eusebie Mandicevschi în număr de 251 opere în 13 mape și 8 volume legate.

În fondul de carte al Bibliotecii Academiei Române se păstrează vreo 200 scrisori în limba germană, cuprinzând corespondența lui Eusebiu Mandicevschi cu sora sa Ecaterina Mandicevschi. Printre alte scrisori, găsim și corespondența lui Eusebie cu ceilalți frați și surori. Această corespondență aduce multă lumină asupra unor fapte mai puțin cunoscute din viața și activitatea familie Mandicevschi.

² „Glasul Bucovinei”, 11 decembrie 1934, Anul 17, Nr. 4457. – p. 3.

Casa de pe str. Sf. Treimi (azi Bogdan Hmelnițchi) din Cernăuți, unde a locuit în interbelic Ecaterina Mandicevschi

Pentru activitatea pedagogică și culturală, Ecaterina Mandicevschi a fost decorată cu câteva medalii și ordine din partea statului român. Presa din România a consemnat primirea acestor distincții după cum urmează:

„Monitorul Oficial” din 20 ianuarie 1936: „10 ianuarie 1936, se acordă ordinul «Meritul Cultural», pentru «Școală», persoanelor următoare: Medalie clasa II D-rei Ecaterina Mandicevschi, prof. de muzică la școala de fete Cernăuți. D-lui Cristea Mucenic, inv. gr. I, Călărași-Târg, jud. Lăpușna.”³.

„Monitorul Oficial” din 3 martie 1931: „MINISTERUL INSTRUCȚIUNII PUBLICE ȘI AL CULTELOR. Prin decretul regal Nr. 430 și după propunerea făcută prin raportul Nr. 21.792/2.072 din 16 Februarie 1931 de către d. ministru secretar de stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, pentru deosebita râvnă depusă pe tărâmul bisericesc se conferă medalia “Răsplata Muncii pentru Biserică” următoarelor persoane, după cum urmează: Clasa I D-lui general Constantin Tănăsescu, comandantul diviziei a 8-a, și D-șoarei Ecaterina Mandicevschi, profesoară de muzică din Cernăuți”⁴.

3 „Monitorul Oficial”, 20 ianuarie 1937, Anul 16. – p. 648.

4 „Monitorul Oficial”, 3 martie 1931, Anul 51. – p. 42.

„Monitorul Oficial”, 23 aprilie 1926: „FERDINAND I, Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României, La toți de față și viitori, sănătate! Asupra raportului ministrului Nostru secretar de Stat la Departamentul instrucțiunii sub No. 37.061/925, Am decretat și decretăm: Art. I. Conferim Medalia «Răsplata Muncii pentru învățământ»:

Clasa II: Maximilian Ianovici, profesor la liceul de fete din Rădăuți; Mihai Ieșeanu, profesor la liceul «Aron Pumnul», Cernăuți; Simion Reli, profesor la liceul «Aron Pumnul», Cernăuți; Constantin Loghin, profesor la

liceul real, Cernăuți; Dimitrie Vasilovici, profesor la liceul real, Cernăuți; Vasile Gherasim, profesor la liceul No. 4, Cernăuți; Alexandru Sadagorschi, profesor la liceul No.4, Cernăuți; Dimitrie Bucevschi, profesor la liceul «Ștefan cel-Mare», Suceava; Sergheie Suțu, profesor la gimnaziul din Vijnița; Alexandra Zavulovici, maestru la școala normală din Cernăuți; Ecaterina Mandicevschi, maestră la liceul de fete No.1, Cernăuți. Art. II. Ministrul Nostru secretar de Stat la departamentul instrucțiunii este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului de față. Dat în București, la 23 Martie 1926. Ministrul instrucțiunii, Dr. C. Angelescu. No. 1.273”⁵.

În ziarele și revistele interbelice care apăreau la Cernăuți, există numeroase informații despre activitatea domnișoarei profesor Ecaterina Mandicevschi, despre devoțiunea cu care s-a implicat în multe alte acțiuni caritabile, în special sprijinind orfelinatele. Vom prezenta aici câteva dintre aceste activități caritabile.

„Glasul Bucovinei”, 25 martie 1925: „Concert religios. – Liceu de fete ortodox No.1. din Cernăuți aranjează Duminică, 23 Noembrie a. c., orele 11 jum. a. m., în sala Sinodală a Reșe-

5 „Monitorul Oficial”, 23 aprilie 1926, Anul 91. – p. 141.

dinței Mitropolitane, un concert religios. Programa: Liturghia grecească în La bemol major de Eusebie Mandicevski, executată de corul Liceului cu concursul unui grup de foste eleve, dintre cari: d-nele A. Brăescu, Rita Scalat și I. Loghin. Conducerea corului: Ecaterina Mandicevski”⁶.

„Glasul Bucovinei”, 9 iulie 1920: „De la Liceul ort. or. de fete. – Pentru Cutia elevelor liceului ortodox de fete au în curs următoarele daruri: 1170 cor. venitul curat de la audiția muzicală aranjată de d-ra Ecaterina Mandicevski și 1000 cor. donațiune din partea d-rei Flora Guzmán din venitul matineului aranjat cu elevele cursului ei de dansuri ritmic-armonice. Pentru darurile acestea, direcțiunea exprimă d-relor numite cele mai vii mulțumiri”⁷.

„Glasul Bucovinei”, 20 octombrie 1920: „Matineu muzical. – Liceul de fete Nr.1 ortodox organizează, cu concursul unor foste eleve, Sâmbătă în 26 Octombrie a. c., la orele 11 a. m., un Matineu muzical în sala festivă a liceului. Programa se compune dintr-un concert la trei pian, pian solo, cântece solo, declamări și coruri bisericești și lumești. Conducerea o are d-na profesoară Ecaterina Mandicevski. Toți iubitorii de muzică și prietenii școalei sunt invitați”⁸.

„Glasul Bucovinei”, 24 martie 1925: „Liceul de fete ortodox. – Concertul «Mandicevski, cântece lumești de Kiriak, E. Mandicevski și Schumann și o piesă de muzică de cameră. Dirigintele corului e profesoara de muzică, d-șoara Ecaterina Mandicevski. Biletele la „Ostașul Român”⁹.

Ecaterina Mandicevski a fost și o talentată traducătoare din limba română în limba

Eleve de la Liceul orthodox de fete „Elena Doamna”, unde Ecaterina Mandicevski era profesoară de muzică

ucraineană. Ea a tradus din Ion Creangă povestirile „Moș Ion Roată și Cuza Vodă”, „Popa Duhul”, „Moș Ion Roată și Unirea” pe care le-a publicat la Lemberg în revista „Nedilea” (Duminică)¹⁰, și „Amintiri din copilărie”, publicate în ziarul cernăuțean „Nova Bukovyna” (Bucovina Nouă)¹¹.

„Flacăra-Literară-Artistică-Socială” din 20 octombrie 1913 anunță cititorul român despre publicarea traducerilor Ecaterinei Mandicevski în revista ruteană din capitala Galiției: „În revista ruteană «Nedilea» din Lemberg a apărut în două numere consecutive o traducere a lui «Moș Ioan Roată» de Ion Creangă, făcută de d-șoara Ecaterina Mandicevski, profesoară în Cernăuți. Traducerea e foarte conștiincioasă și reproduce cu o fidelitate uimitoare tonul popular din original. Traducerea e însoțită și de o notiță istorică privitoare la Cuza Vodă și la domnia lui. Profesorul W. Simowycz, la al cărui îndemn s-au făcut traduceri din românește, spune într-o scrisoare: «Popa Tanda nu mi-a plăcut prea mult. Mi-roase a popularizație tendențioasă a așa numitei educațiuni a poporului, începutul e foarte frumos, dar sfârșitul.... Cu atât mai frumos se

6 „Glasul Bucovinei”, 25 martie 1925, Anul 8, Nr. 1790. – p. 3.

7 „Glasul Bucovinei”, 9 iulie 1920, Anul 3, Nr. 468.

8 „Glasul Bucovinei”, 20 octombrie 1920, Anul 8, Nr. 572. – p. 2.

9 „Glasul Bucovinei”, 24 martie 1925, Anul 8, Nr. 1789. – p. 3.

10 „Nedilea”, nr. 33-36, 1912.

11 „Nova Bukovyna”, nr. 42-45, 49, 1914.

Dr. Aspazia Șandru, directoarea Liceului orthodox de fete „Elena Doamna” în perioada 1919-1940, rudă apropiată cu Ecaterina Mandicevschi

prezintă Creangă. Traducerea e foarte bună – Mi-au venit lacrimile în ochi când am ctit pasagiul unde stă țaranul înaintea lui Cuza. *Popa Duhu* e ceva mai slab, dar totuș foarte interesant»¹².

După instalarea puterii sovietice în nordul Bucovinei despre familia Mandicevschi nu s-a scris nimic, iar creația Mandicevștilor a fost dată uitării. Stabiliți în România, Erast, dar mai ales Ecaterina Mandicevschi, au încercat să promoveze creațiile fraților. Unul

din primele concerte „In memoriam”, la 100 de ani de la nașterea lui Eusebie Mandicesvschi, a fost dat în anul 1957 la Cluj-Napoca, concert la care a participat și sora compozitorului, Ecaterina. E de luat în calcul și faptul că lagărul comunist trecea atunci tocmai print-un proces de ușoară liberalizare, dând posibilitate intelectualității de creație să readucă în actualitate nume interzise. Începând cu sfârșitul anilor '50 ai sec. XX, în România și în alte țări din Europa răsăriteană, pe lângă faptul că au fost prezentate concerte în memoria compozitorului bucovinean, au mai fost scrise și o serie de lucrări științifice dedicate compozitorului.

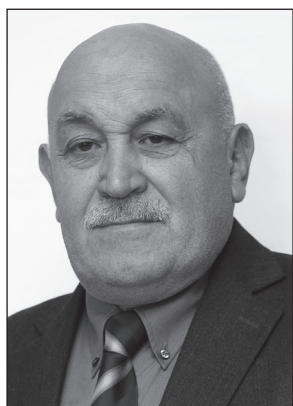
Din informațiile culese din presa română din ani '50/'80 ai secolul XX aflăm că s-au scris suficient de multe articole și că s-au făcut multe cercetări privind familia Mandicevschi, s-au organizat concerte cu interpretarea operelor musicale ale lui Eusebie și Gherghe Mandicevschi. Este interesant de remarcat și faptul că în ani '50-'60, la București exista chiar și o stradă cu numele Mandicesvchi.

Cu părere de rău, în Cernăuți familia Mandicevschi a cam fost dată uitării, iar în ultima vreme a reintrat în atenția cercetătorilor locali cu naționalitatea și religia schimbată. A trebuit să venim cu documente istorice imbatabile prin care să demonstrăm originea românească și credința ortodoxă a acestei familii. Dar membrii ei, ca și ai altor numeroase familii bucovinene, cunoșteau la perfecție limbile vorbite în provincie, și erau adevărați promotori al multiculturalismului încetățenit la Cernăuți.

Ecaterina Mandicevschi, moare la Cluj în anul 1957. Încă nu cunostem la care cimitir și dacă se mai păstrează mormântul vrednicei bucovinence.

12, „Flacăra-Literară-Artistică-Socială”, 23 februarie 1913, Anul 2, Nr.19. – p. 152.

Mihai ACATRINI

Gheorghe Mandicevski – o viață dedicată muzicii românești

Gheorghe Mandicevski s-a născut la 8 noiembrie 1870, în satul Molodia, fiind cel mai mic dintre cei opt copii ai preotului Vasile Mandicevski și ai soției sale, Veronica (n. Popovici). A fost fratele renumiților compozitori și pedagogi bucovineni Constantin, Eusebie și Ecaterina. De-a lungul vieții, Gheorghe Mandicevski s-a afirmat ca un talentat compozitor, dirijor și profesor de muzică bisericească.

Formarea artistică și educația muzicală

Primul contact cu arta muzicală Gheorghe Mandicevski l-a avut în casa părintească, unde, în ciuda dificultăților materiale, muzica era o prezență constantă. Toți copiii erau înzestrați cu un talent muzical deosebit, iar atmosfera familială favoriza cultivarea acestuia.

După absolvirea cursurilor primare, Gheorghe a urmat Seminarul din Cernăuți (1890–1895), avându-l ca profesor pe Isidor Vorobchievici, care l-a sprijinit și îndrumat cu multă generozitate. Între 1895–1899, sub supravegherea fratelui său Eusebie, a studiat la Universitatea de Muzică și Arte Clasice din Viena, aprofundându-și cunoștințele despre contrapunct, armonie și compoziție.

Activitatea didactică și dirijorală

În anul 1900, Mandicevski revine în Bucovina și devine profesor titular de muzică la Seminarul Clerical, la Școala de cântăreți bisericești și la Liceul Ortodox de Fete. Între 1900–1907, a fost dirijorul corului Societății „Armonia” – Societate pentru Cultivarea și Răspândirea Muzicii Naționale în Bucovina, fondată la Cernăuți în 1881, la inițiativa Mitropolitului Silvestru.

Contribuții remarcabile

La 15 iulie 1904, cu ocazia comemorării a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, în cadrul serviciului divin de la Mănăstirea Putna, Gheorghe Mandicevski a dirijat corul „Armonia”, care a interpretat liturghia festivă în Re major, compusă pentru cor mixt (4–8 voci) de dirijorul

însuși. În timpul serbării, tânărul compozitor a dirijat același cor, care a interpretat lucrări precum „Altarul Mănăstirii Putna” de Ciprian Porumbescu și „Mănăstirea Putna” de Isidor Vorobchievici, aplaudat cu mare entuziasm de românii prezenți la eveniment.

Jubileul Societății „Armonia” – 1906

În noiembrie 1906, presa cernăuțeană anunța jubileul de 25 de ani al Societății

Compozitorul Gheorghe Mandicevski
(1870-1907)

Baronesa Marie von Kulmer, nepoata de la fratele Constantin a compozitorului Gheorghe Mandicevski, de popularizarea operei căruia s-a preocupat în Austria și Germania

„Armonia”. Jubileul a fost celebrat printr-o serie de manifestări culturale organizate între 25–27 noiembrie. Programul a inclus o liturghie festivă, un concert și o serată de dans. La eveniment, alături de alte personalități bucovinene ca Aglaia de Onciul, Adalbert Hrimaly, Gavril Muzicescu, George Dima, Ciprian Porumbescu, Nicu Popovici, Anton Koller ș.a., a participat întreaga familie Mandicevski, evidențiindu-se în special frații Gheorghe, Eusebie, Ecaterina și Constantin. Pe 25 noiembrie, la ora 9:00, în Catedrala din Cernăuți, a fost oficiată liturghia și doxologia puse pe note de Gheorghe Mandicevski și interpretate de un cor mixt sub conducerea compozitorului, în prezența Arhimandritului Miron Călinescu.

Pe 26 noiembrie, în sala Filarmonicii, a avut loc concertul festiv, dirijat de profesorul Anton Koller. În partea a patra a concertului, au fost interpretate cântece populare românești, aranjate pentru quartet de coarde de Adalbert Hrimaly, cu participarea lui Hrimaly (vioara I), Corneliu Tarnovietchi (vioara II), Gheorghe Mandicevski (violă) și Dr. B. cav. de Duzinkiewicz (violoncel). În partea a douăsprezecea, a fost prezentată o uvertură compusă de Dr. Eusebie Mandicevski, interpretată la două pianе (patru mâini asistate de quartetul de coarde, cu participarea doamnelor Eugenia Halarevici, Eufrosina Vorobchievici, Ecateri-

na Mandicevski, Veronica Țurcan (sora Ecaterinei) și a domnilor menționați anterior.

Serbarea s-a încheiat la 27 noiembrie, cu o serată dansantă în Sala Filarmonicii, unde doamnele au fost invitate să poarte costume naționale. Muzica a fost asigurată de Orchestra Regimentului 41 Infanterie.

Implicarea în viața muzicală bucovineană

Familia Mandicevski a avut un rol activ în cadrul Societății „Armonia”, Gheorghe fiind membru al unui quartet de coarde cunoscut sub numele „Frații Mandicevski”. Lucrările sale au fost interpretate frecvent de corul „Armonia” și de corul Societății „Academia Ortodoxă”, fondată în 1889 de același mitropolit Silvestru Morariu-Andrievici, mare iubitor și sprijinitor al artelor, pentru studenții Facultății de Teologie. Deviza pentru această societate, „Uniți să fim în cugete, uniți să fim în cântece, uniți în Dumnezeu”. a fost compusă de Gheorghe Mandicevski

La 20 ianuarie 1906, la Rădăuți, Gheorghe Mandicevski a prezentat în premieră, în cadrul unei ședințe a Societății „Academia Ortodoxă”, cântecul „Frumoase floricele”.

Lucrări și moștenire

Gheorghe Mandicevski a compus muzică pentru piesa „Piatra din casă” de Vasile Alecsandri. O altă lucrare a sa este „Cuartetul de coarde”. Lui îi aparțin mai multe cântece bisericești, lucrări corale, vocale și pentru pian. Revista „Candela” (1893) a publicat studiul său „Muzica la evrei până la venirea Mântuitorului nostru Isus Hristos”. De asemenea, împreună cu fratele său Eusebie, el a scris un „Curs de contrapunct” în patru volume.

Deși Gheorghe Mandicevski a avut o viață scurtă, stingându-se din viață la doar 37 de ani, la 23 martie 1907, – contribuția sa la dezvoltarea, promovarea și păstrarea artei muzicale românești este de necontestat. Lucrările sale, pline de rafinament și profunzime, continuă să inspire, dăinuind peste ani.

Maria von Kulmer – o baronesă a memoriei muzicale bucovinene

În istoria culturală a Bucovinei, numele Mandicevski evocă o moștenire artistică ce transcende granițele timpului. Maria von Kulmer, fiica profesorului Constantin Mandicevski și nepoata compozitorilor Eusebie și Gheorghe Mandicevski s-a născut la 8 noiembrie 1890, în Suceava, într-o epocă în care Bucovina era un spațiu de convergență culturală. Crescută într-un mediu multicultural specific provinciei imperiale, Maria și-a trăit viața între două lumi: cea românească, profund afectivă, și cea germană, riguroasă și cultivată. Această dualitate avea să-i definească întreaga existență.

Tatăl său, Constantin Mandicevski, poet, profesor, bibliotecar și compozitor amator de importanță locală, i-a insuflat dragostea pentru limbajul și spiritul românesc. Unchiul ei, Eusebie Mandicevski, muzicolog și publicist activ în cercurile vieneze, i-a oferit o educație muzicală solidă la Viena, unde Maria a studiat pianul și teoria muzicii. Această formare nu a fost doar tehnică, ci și afectivă: Eusebie i-a transmis o viziune asupra muzicii ca formă de cultură și identitate.

Maria a avut doi soți. Primul a fost Rudolf Bela, despre care nu avem informații. Al doilea a fost Baronul Dr. Max von Kulmer, cu care s-a căsătorit în 1923. Cei doi însurăței s-au stabilit la Orth an der Donau, unde baronul administra o proprietate. Aici, Maria a transformat reședința într-un mic centru cultural și social, marcând tranziția de la tână pianistă bucovineană la o baronesă integrată în viața rurală a Austriei. Ulterior, s-a mutat

la München, unde a fost cunoscută sub numele de Baronesa Maria von Kulmer. A continuat să scrie și să publice în limba germană, dar legătura afectivă cu Bucovina nu s-a estompat niciodată. A păstrat cu devoțiune memoria fratelui tatălui ei, Gheorghe V. Mandicevski (1870–1907), compozitor și dirijor bucovinean, o figură marcantă a muzicii locale, redactând o lucrare memorialistică în limba română, ulterior tradusă în germană. Documentul, păstrat în colecția Autographensammlung a Münchner Stadtbibliothek / Monacensia, include o biografie detaliată, un catalog de lucrări muzicale și manuscrisul intitulat Oratoriul¹. Deși nepublicată comercial, această lucrare reprezintă un gest de recuperare culturală, un act de fidelitate față de patrimoniul muzical bucovinean.

Maria von Kulmer a întruchipat complexitatea elitei bucovinene din epoca imperială: bucovineană prin naștere, română prin familie, germană prin educație și viață. Această intersecție de culturi și limbi i-a conferit o perspectivă unică, pe care a exprimat-o prin scris, muzică și gesturi de memorie. Ea a fost o punte între lumi, între generații și între tradiții.

Maria von Kulmer a murit în 1976 la München și a fost înmormântată la Annabichl Zentralfriedhof, în orașul Klagenfurt am Wörthersee, landul Carintia, Austria.

¹ Constantin Mandicevski (1859-1933) - Deutsche Digitale Bibliothek

Cory DEHRLER

Neamul Mandicevschi și familia Bržorad

Documentele de stare civilă ale regiunii Bucovina, fie că se păstrează la Arhiva Regională de Stat din Cernăuți, fie că se află la Arhivele Statului din Suceava, sunt o sursă inepuizabilă de surprize pentru cercetătorii interesați de viața unor personalități ale provinciei.

O asemenea surpriză ne-o oferă Registrul de stare civilă al Parohiei romano-catolice din Suceava pentru căsătorii 1881-1918, în care s-a consemnat oficierea, la 14 februarie 1890,

a căsătoriei lui Constantin MANDICEVSCHI, profesor de gimnaziu cezaro-crăiesc (fiul lui Vasile, preot paroh greco-oriental, și al Veronicăi Popovici), născut în Bahrinești lângă Siret, domiciliat în Suceava, cu Claudia (Claudine) BRŽORÁD, fiica proprietarului Adalbert și al Barbarei, născută Klein, din Bănești, domiciliată în Suceava. Mirele avea 30 de ani, iar mireasa, 25 de ani. Cununia a fost oficiată de preotul paroh Josef Cewe. Martori au fost dr. Edmund Frisch, adjunctul primarului sucevean Franz Cavalier des Loges, și dr. Peter Jeczescu (?).

Nu e un motiv de mirare că fiul unui preot greco-oriental se căsătorește cu o tânără de altă confesiune. Familiile interconfesionale erau un fenomen obișnuit în Bucovina.

Cei doi sunt părinții celebrei doctorițe oftalmolog Veronica MANDICEVSCHI, născută la 19 octombrie 1891, în com. Sfântu Ilie, Suceava, botezată în confesiune greco-orientală la biserica lui Ștefan cel Mare, la 27 octombrie 1891, de către preotul paroh Ioan Cercavski, nași fiind Vasile Mandicevschi (bunicul patern al Veronicăi), exarh și paroh în Mologhia, și Barbara Bržorad (bunica maternă a Veronicăi), soția directorului Hergheliei de cai din Suceava. Nașterea este consemnată în „Conдика născuților” din anii 1875-1903 a Parohiei greco-orientale din Sfântu Ilie.

Nu vom insista asupra personalității faimoșilor membri ai familiei Mandicevschi. Curiozitatea, de această dată, mi-a fost atrasă de numele mamei Veronicăi. Prima impresie este aceea că e un nume cehesc.

Constantin și Claudia Mandicevschi

14 ^e Febr.	Mandicevici, n. la Constanti- nopol, c. 18. profesor gnu- mașelii, fiu Dăscălușii gr. or. parochi ab. Veronica Bogdan, în obărniciu n. la Veru- nopol, țara or. habile.	gr. orient 30/14 ani cruce	Brzorad Claudie, fiu fr. Adalbert prop. bonu rău ab. Par leam Klein n. la în Bu- nești hab leam Kugars.	25 ani cruce	Dr. Edmund Frick Dr. Peter Gecereu
			Planul matrimonis gr. tutei aschrisati ad. h. fr. Corne - adm.		

Extras din Condica pentru căsătorii a
Parohiei romano-catolice din Suceava pentru anii 1881-1918

Căutând mai departe în ziarele vremii păstrate în fondurile Bibliotecii Naționale a Austriei din Viena, am găsit numele Adalbert, tatăl Claudiei Brzorád (viitoarea soție a lui Constantin Mandicevski), care cumpără moșia Bunești în anul 1855 de la Constantin Cavaler de Stamati, iar cu trecerea timpului devine unul dintre binefăcătorii nou-înființatului Gimnaziu Superior Greco-Oriental din Suceava (actualul Colegiu Național Ștefan cel Mare) și directorul Hergheliei din Suceava. La un moment dat, în anul 1865, devine funcționar public la Tribunalul Țării Bucovinei din Cernăuți.

Viața personală a tatălui lui Adalbert e presărată de peripeții și se pare că copiii săi au cam avut de suferit de pe urma vieții nu prea ordonate a tatălui lor. Fiul Adalbert a absolvit Facultatea de Farmacie și a lucrat pentru o perioadă la Hotelul „Lebăda Albă” din Karlsbad / Karlovy Vary. Despre fiul Kazimir nu se știu multe lucruri (deocamdată!).

Gimnaziul Superior Greco-Oriental din Suceava

În actul care a consemnat căsătoria lui Constantin cu Claudia apare localitatea Bunești ca loc al nașterii Claudiei, dar data nașterii acestuia nu apare în „Condica născuților” din anul 1865 a Parohiei romano-catolice din Suceava. E posibil ca Adalbert să-și fi înregistrat fiica în Condica parohiei romano-catolice din Cernăuți, unde lucra ca funcționar. Claudia și Constantin au fost părinții încă a două fiice, în afară de Veronica: Josephine și Ma-

Geburts- KONDIKA									
Registru НБСКЪДИЛОР.									
Hau- pt- sach- liche Anz.	Periode der Geburten Ерѣме Наврепѣ		Namen des Kindes НБМЕЛЕ НБСКЪДИЛОР	Religion Лѣтѣ и свѣтѣ		Geschlecht Полъ		Geburts- Ort	
	Monat und Tag der Geburt	Monat und Tag der Taufe		Orientlich Православен	Occidental Католик	Männlich Мужской	Weiblich Женский	Ort der Geburt Мѣсто рождения	Ort der Taufe Мѣсто крещения
3	19.	27.	Veronica						
	Ort: ...	Ort: ...							

Eltern Пѣрѣдѣ		Vater Отец	Mutter Мать	Geburts- Ort		Eigenschaft des Kindes Свойства ребенка
Vater Отец	Mutter Мать			Vater Отец	Mutter Мать	
Mandicevski Constantin c. profesor gimnazial din Suceava.	Claudia născută Brzorad.	Mandicevski Vasile c. paroh din Suceava.	Barbara născută Brzorad.	Suceava	Suceava	...

„Condica născuților” a Parohiei Sfântu Ilie, Suceava

Societatea Muzicală Bucovineană
(Asociația pentru Promovarea Muzicii în Bucovina)

ria¹, dar despre ele, momentan, nu se cunosc amănunte.

Adalbert și Barbara, bunicii materni ai Veronicăi Mandicevski, fiica lui Constantin și Claudia, își dorm somnul de veci în cimitirul romano-catolic din Cernăuți (mormântul apare în fotografia de mai jos, immortalizat de domnul Vladimir Acatrinei).

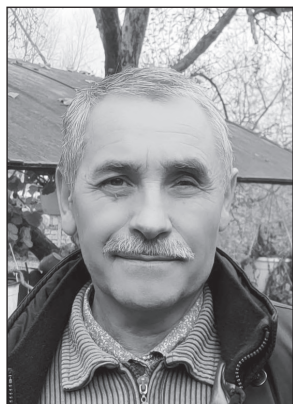
Odată ușile cercetării deschise, vom continua să studiem familia, pentru a completa puzzle-ul.

1 Despre fiica Maria a cuplului Constantin și Claudia Mandicevski vezi Articolul lui Ionică Vasilaș, publicat prezentul numărul de revistă. E primul articol apărut în presa românească despre pianista austriacă, baronesa Marie von Kulmer, născută Mandicevski (nota redacției).

Cripta familiei Brzorad Adalbert și Barbara din sectorul catolic al Cimitirul Central din Cernăuți, cunoscut în epocă sub denumirea „Cimitirul Horecea”

Foto: Vladimir Acatrini

Manuscrisele compozitorului Eusebie Mandicevski cesonate Mitropoliei Ortodoxe a Bucovinei

„Călăuzit fiind întotdeauna de un nestrămutat devotament pentru Biserica noastră dreptmăritoare, am urmat cu drag îndemnulor – oricând s-ar fi oferit acestea – de a mai cânta lauda lui Dumnezeu cu cuvintele din Sf. Liturghie a lui Ioan Gură de Aur, căutând mai ales să găsesc pentru aceste imne forme noi de muzică bisericească, să țin seamă, întrucât a fost posibil, și de nevoile privitoare la limba bisericească din dieceza noastră de pe vremuri.

Astfel în curs de aproape jumătate de secol, am ajuns la numărul de 12 cicluri de imne liturgice, cari, deși numai în manuscris, însă executate în concerte religioase sau în biserici, au fost – cu satisfacție pot s-o spun – bine primite de credincioși și aprobate de Consistoriul arhiepiscopesc”¹.

Citatul de mai sus cu care începem această consemnare este preluat din prefața „Compozițiilor la imnele sfintei Liturghii a lui Ioan Gură-De-Aur dedicate Î. P. S. S. Arhiepiscopului și Mitropolitului Bucovinei, D-lui Dr. în teol. și filoz. Nectarie Cotlarciuc” și îi aparține renumitului compozitor și muzicolog bucovinean Eusebie Mandicevski. Fiind o personalitate marcantă a muzicii românești și universale, cel mai reprezentativ membru al familiei Mandicevski, numit de presa vre-

Eusebie Mandicevski
(1857, Cernăuți – 1929, Viena)

mii sale „enciclopedie muzicală vie”, Eusebie Mandicevski merită o atenție mai mare din partea urmașilor. Orice amănunt legat de viața și activitatea compozitorului – date, note, nume de străzi și localități, vederi de epocă – își au semnificația lor și ne apropie de mediul în care a trăit și s-a format spiritual compozitorul. Cu atât mai importante sunt aceste amănunte când ele se bazează pe documente

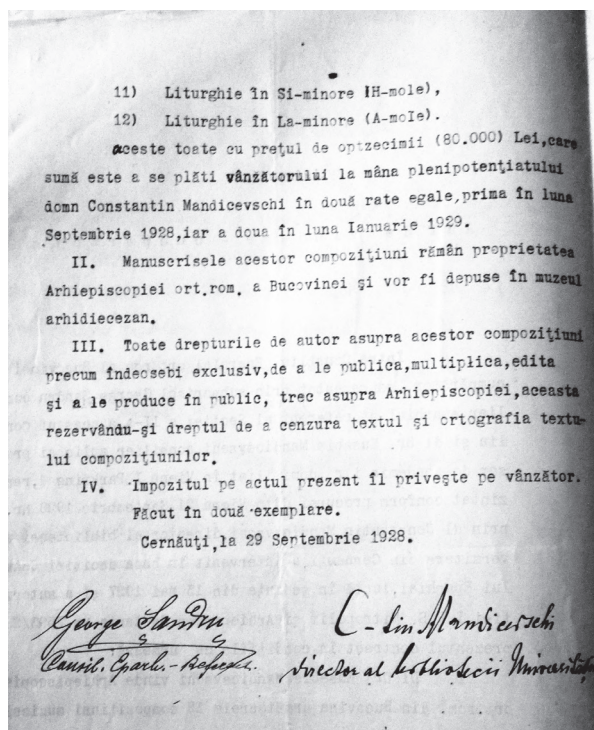
inedite de arhivă cum este în cazul de față.

Neobositul cercetător din Cernăuți, dr. Vladimir Acatrini, timp de mai mulți ani populari-

Coperta „Compozițiilor...” lui E. Mandicevski

1 Eusebie Mandicevski, *Compoziții la imnele sfintei Liturghii a lui Ioan Gură-De-Aur...*, Editura Mitropoliei ort. rom. a Bucovinei, Cernăuți, 1929, p. 3.

Semnătura lui G. Șandru și C. Mandicevski
sub Contractul de vânzare-cumpărare

zează contribuția culturală deosebită a familiei Mandicevski prin publicarea de lucrări documentare, organizarea unor festivaluri muzicale și conferințe științifice, implementarea unor proiecte internaționale comune, crearea unei arhive de memorie etc. Multe din aceste activități se bazează pe documente din Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți – un izvor nesecat în cercetarea activității multilaterale a membrilor familiei Mandicevski. Tânărul istoric cernăuțean și-a susținut de asemenea doctoratul cu o temă legată direct de această familie de intelectuali bucovineni: „Activitatea educațională și iluministă a familiei Mandichevchi în dezvoltarea învățământului din Bucovina”.

Un dosar depistat de curând în arhiva cernăuțeană se referă la un contract de vânzare prin care compozitorul Eusebie Mandicevski în anul 1928 vinde Mitropoliei Bucovinei „12 liturghii puse în note de Eusebie Mandicevski, profesor de conservator î. r. și arhivar în Viena”², iar „pentru dreptul său de propri-

etate Eusebiu Mandicevski cere suma de 80.000 de lei”³.

Compozitorul, aflându-se la acea vreme în Viena, îi numește intermediar în această afacere fratelui său Constantin Mandicevski, atunci director la Biblioteca universitară din Cernăuți. În adresarea sa către Consiliul Eparhial din 20 iunie 1928, Constantin Mandicevski menționează următoarele condiții: „Autorizat de compozitor, cu onoare Vă rog, să binevoiți a lua aceste lucrări muzicale în proprie editură și a le da publicității prin tipar [...] Compozitorul Eusebie Mandicevski se obligă să facă textul special pentru coperta fiecărei liturghii și corectura notelor și a textelor în ortografia prescrisă la toate coalele de tipar.

Manuscrisele anecdate să rămâie după tipărire autorului.

Anexez și o listă a tuturor liturghiilor și liturgia tipărită Sequens ca model.

Primiți, Î. P. S. Stăpâne, expresia venerațiunii și a perfectului meu respect.

Constantin Mandicevski, Cernăuți, Poincari, 12”⁴.

Consiliul Eparhial, în ședința sa din 21 iunie 1928 primește cu entuziasm această propunere, votând-o unanim. Consiliul Eparhial mai cere de la C. Mandicevski „să prezenteze în decursul lunei August o procură a autorului Dr. Eusebie Mandicevski pentru a se putea încheia contractul în chestiune”⁵. Procura, scrisă în română și germană de mâna lui E. Mandicevski, e următoarea (redăm numai textul în română):

„Procură

Am luat la cunoștință decizia consiliului eparhial ortodox al Bucovinei, luată în ședința secției culturale din 21 iunie 1928, și anume:

1. Să se cumpere cele 12 compozițiuni cântări liturgice, oferite de mine, cu suma de 80.000 lei.

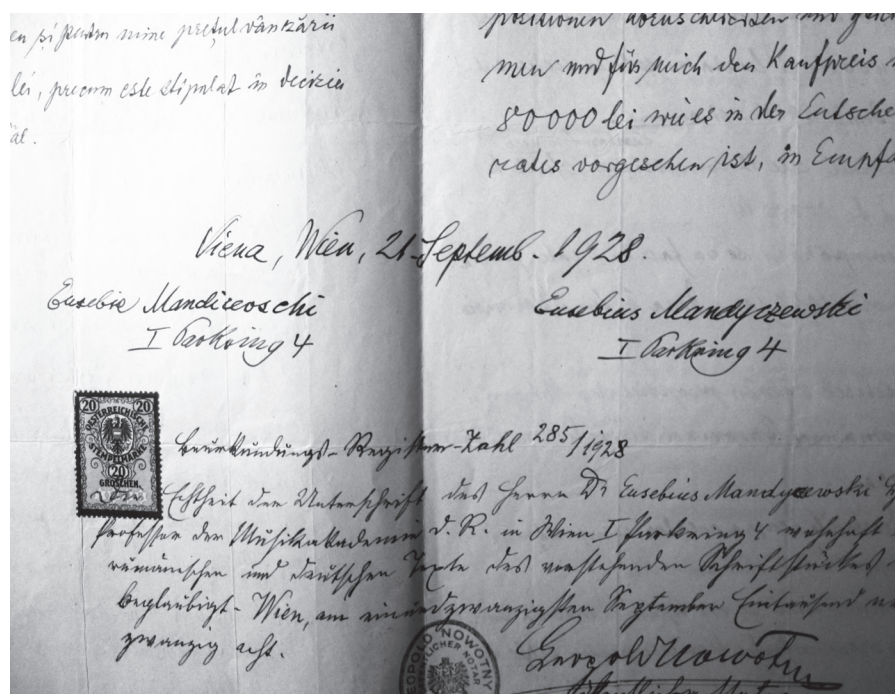
2. Prețul cumpărării se va face în două rate, prima în luna Septembrie 1928, iar a doua în luna Ianuarie 1929.

3 Ibidem, f. 1.

4 Ibidem, f. 1 verso.

5 Idem.

2 Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, fond F-320, inventar 1, dosar 2145, fila 1-9.

Semnătura lui E. Mandicevski sub procura dată Consiliului Eparhial

3. Manuscrisele rămân proprietatea Mitropoliei ortodoxe a Bucovinei și vor fi depuse în muzeul arhiepiscopesc.

4. Toate drepturile asupra acestor compozițiuni ale mele trec asupra Mitropoliei amintite.

5. Aceste compozițiuni se vor tipări în măsura sumelor disponibile de cari dispune fondul bisericesc pentru astfel de scopuri.

6. Consiliul eparhial își rezervă dreptul de a cenzura textul și ortografia textului acestor compozițiuni.

Consimțind pe deplin și întru toate la decizia susnumită, împuternicesc pe fratele meu Constantin Mandicevski, Director al Bibliotecii Universității din Cernăuți, ca în baza acestei procuri să încheie în numele meu contractul de vânzare privitor la compozițiile mele amintite și totodată să ia în primire în numele meu și pentru mine prețul vânzării în suma de 80.000 lei, precum este stipulat în decizia consiliului eparhial.

Viena, Wien, 21 Septemb. 1928.

Eusebie Mandicevski I Parking

Eusebius Mandyczewski I Parking”⁶.

Contractul de vânzare a fost semnat la Cernăuți de către imputernicitul Mitropoliei George Șandru și Constantin Mandicevski, având următorul text:

„Act de vânzare-cumpărare

Consiliul Eparhial ort. rom. al Bucovinei ca cumpărător, reprezentat prin subscrisul George Șandru, consilier eparhial și referent al secției a II-a a acestui Consiliu, și dl Dr. Eusebiu Mandicevski, consilier aulic și profesor de academie î.r., domiciliat în Viena I Parking 4, reprezintă conform procurei ddto Viena 21 Septembrie 1928 Nr. 285 prin dl Constantin Mandicevski, director al Bibliotecii universitare din Cernăuți, a intervenit în baza deciziei Consiliului Eparhial, luată în ședința din 13 Mai 1927 și a autorizației Î. P. S. Mitropolit și Arhiepiscop Nectarie Nr. 7593/28 prezentul contract în condițiile ce urmează:

Dl Dr. Eusebie Mandicevski vinde Arhiepiscopiei ort. rom. din Bucovina următoarele 12 compozițiuni muzicale liturgice ale sale și anume:

Mare liturghie în gamele vechi bisericești,
Liturghie în Fa maj. (F-dur),
Liturghie în Fa maj. (F-dur),

6 Ibidem, f. 6-7.

Mare liturghie grecească în Re. maj. (D-dur),

Liturghie în Mi-b-major (Es-dur),

Liturghie în Si-minor (H-moale),

Liturghie în Mi-major (E-dur),

Liturghie în Fa-minore (F-moale),

Liturghie în Mi-minore (E-moale),

Liturghie grecească în La-b-major (As-dur),

Liturghie în Si-minore (H-moale),

Liturghie în La-minore (A-moale).

Aceste toate cu prețul optzeci mii (80.000) Lei, care sumă este a se plăti vânzătorului la mâna plenipotențatului domn Constantin Mandicevski în două rate egale, prima în luna Septembrie 1928, iar a doua în luna Ianuarie 1929.

Făcut în două exemplare.

Cernăuți, la 29 Septembrie 1928.

George Șandru, Consil. Eparh. – Referent Constantin Mandicevski, director al Bibliotecii Universității⁷⁷.

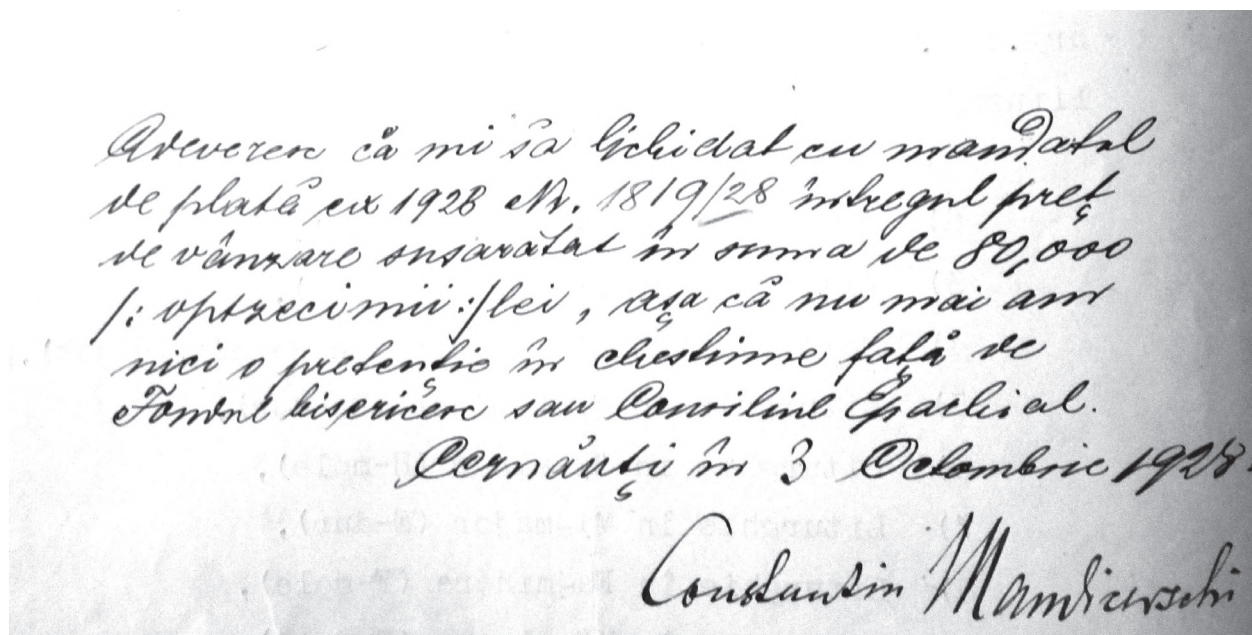
În partea de jos a Actului de vânzare-cumpărare mai există o notiță scrisă de către Constantin Mandicevski:

„Adeveresc că mi s-a lichidat cu mandatul de plată ex 1928 Nr. 1819/28 întregul preț de vânzare susarătat în suma de 80.000 (optzeci mii) lei, așa că nu mai am nici o pretenție în chestiune față de Fondul bisericesc sau Consiliul Eparhial.

Cernăuți în 3 Octombrie 1928.

Constantin Mandicevski.”⁷⁸

În acest dosar mai există un document scris

Adeveresc că mi s-a lichidat cu mandatul de plată ex 1928 Nr. 1819/28 întregul preț de vânzare susarătat în suma de 80,000 /: optzeci mii /: lei, așa că nu mai am nici o pretenție în chestiune față de Fondul bisericesc sau Consiliul Eparhial.
Cernăuți în 3 Octombrie 1928.
Constantin Mandicevski

Notița lui C. Mandicevski prin care adeverește primirea sumei de 80.000 lei

Manuscrisele acestor compozițiuni rămân proprietatea Arhiepiscopiei ort. rom. a Bucovinei și vor fi depuse în muzeul arhidiecezan.

Toate drepturile de autor asupra acestor compozițiuni precum îndeosebi exclusiv, de a le publica, multiplica, edita și a le reproduce în public, trec asupra Arhiepiscopiei, aceasta rezervându-și dreptul de a cenzura textul și ortografia textelor compozițiunilor.

Impozitul pe actul prezent îl privește pe vânzător.

de Constantin Mandicevski, care de fapt e aceeași listă a compozițiunilor muzicale vândute Mitropoliei⁹. Dar ea conține informații suplimentare cum ar fi: a) numirea și gamele compozițiunilor, b) pentru ce cor sunt prevăzute, c) limba cântărilor, d) anul scrierii, e) cui sunt dedicate. Sunt informații inedite și foarte prețioase pentru cercetători.

7 Ibidem, f. 4, 4 verso.

8 Ibidem, f. 4 verso.

9 Ibidem, f. 5.

„12 Liturghii Compozițiuni pe
cuvintele cântărilor liturgice
de Eusebiu Mandicevski

În dosarul de arhivă al Mitropoliei, prezentat aici, lipsesc manuscrisele cu notele acestor compoziții muzicale, care reprezintă un bun de patrimoniu al muzicii și culturii românești. Conform Actului de vânzare-cumpărare, manuscrisele compozițiilor muzicale urmau să fie depuse, după publicare, în muzeul arhiepiscopal din Cernăuți, unde credem că s-au și păstrat până la invazia sovietică din 1940. La Arhivele de Stat din regiunea Cernăuți se păstrează un manuscris dactilografiat, *Inventarul Reședinței Mitropolitane*, întocmit între anii 1936–1939 (cu câteva adăugiri ulterioare, până în 1941), în timpul mitropolitului Visarion Puiu¹⁰. Între filele 78 și 110, în două variante (una de lucru, cu numeroase adăugiri), descoperim „tabloul obiectelor”, inventariate din punct de vedere tematic, ale celor două

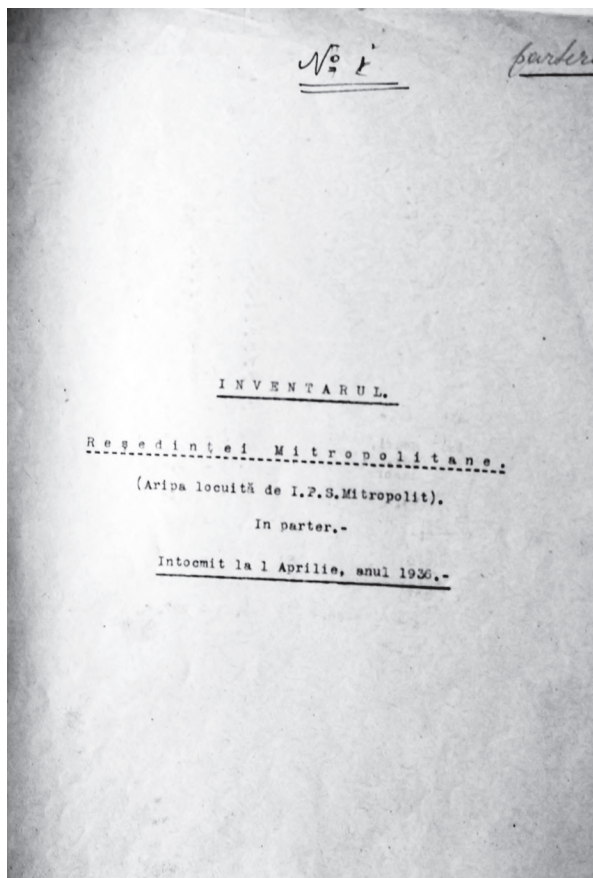
12 Liturghii
Compozițiuni pe cuvintele cântărilor liturgice
de Eusebiu Mandicevski

Nr. crt.	Numirea și gamele	Pentru ce cor	În ce limbă	Anul compozițiunii	Observație
1.	Mare liturghie în gamele vechi bisericești	cor mixt pt. 4 și 5 voci	românească	1880	dedicată Mitropolitului Dr. Silvestru Morariu-Andrieuici
2.	Liturghie în Fa-major (F-dur)	cor bărbătesc	românească	1892	
3.	Liturghie în Fa-major (F-dur)	cor mixt	românească	1894	dedicată părintelui Vasile M. paroh în Mologhia-Cosmin
4.	Mare liturghie grecească în Re-maj.	cor mixt și soluri	elină	1899	
5.	Liturghie în Mi-b-major (Es-dur)	cor bărbătesc	românească	1897	
6.	Liturghie în Si-minor (H-moale)	cor de trei voci bărbătești	paleoslavonă	1897	
7.	Liturghie în Mi-major (E-dur)	cor mixt	românească	1899	
8.	Liturghie în Fa-minor (F-moale)	cor bărbătesc	românească	?	
9.	Liturghie în Mi-minor (E-moale)	cor de femei în trei voci	românească și paleoslavonă	1909	
10.	Liturghie grecească în La-b-major (As-dur)	cor de femei	elină	1913	
11.	Liturghie în Si-minor (H-moale)	cor mixt	românească și paleoslavonă	1909	
12.	Liturghie în La-minor (A-moale)	cor mixt	românească și paleoslavonă	1909	

Lista cu cele 12 liturghii, dăruite
de E. Mandicevski Mitropoliei Bucovinei

10 Ibidem, dosar 1762, fila 1-138.

Nr. crt	Numirea și gamele	Pentru ce cor	În ce limbă	Anul compozițiunii	Observație
1.	Mare liturghie în gamele vechi bisericești	cor mixt pt. 4 și 5 voci	românească	1880	dedicată Mitropolitului Dr. Silvestru Morariu-Andrieuici
2.	Liturghie în Fa-major (F-dur)	cor bărbătesc	românească	1892	-
3.	Liturghie în Fa-major (F-dur)	cor mixt	românească	1894	dedicată părintelui Vasile M. paroh în Mologhia-Cosmin
4.	Mare liturghie grecească în Re-maj.	cor mixt și soluri	elină	1899	-
5.	Liturghie în Mi-b-major (Es-dur)	cor bărbătesc	românească	1897	-
6.	Liturghie în Si-minor (H-moale)	cor detrei voci bărbătești	paleoslavonă	1897	-
7.	Liturghie în Mi-major (E-dur)	cor mixt	românească	1899	-
8.	Liturghie în Fa-minore (F-moale)	cor bărbătesc	românească	?	-
9.	Liturghie în Mi-minore (E-moale)	cor de femei în trei voci	românească paleoslavonă	1909	-
10.	Liturghie grecească în La-b-major (As-dur)	cor de femei	elină	1913	-
11.	Liturghie în Si-minore (H-moale)	cor mixt	românească paleoslavonă	1909	-
12.	Liturghie în La-minore (A-moale)	cor mixt	românească paleoslavonă	1909	-

Coperta Inventarului Reședinței Mitropolitane

camere ale Muzeului Arhiecezan. Din păcate, printre cele 710 obiecte descrise (tablouri, busturi, icoane, veșminte, țesături liturgice, obiecte de mobilier, documente scrise pe pergament, stampile, sigilii etc.) nu am descoperit manuscrisele lui E. Mandicevski cu notele compozițiilor muzicale. Să nu fi ajuns manuscrisele spre păstrare în camerele muzeului arhiecezan conform condițiilor fixate în Actul de vânzare-cumpărare? Sau cei împuterniciți cu inventarierea obiectelor nu au introdus manuscrisele în inventar?

Oricum, prin publicarea lor în 1929 la editura Mitropoliei Bucovinei, conținutul manuscriselor a fost salvat pentru posteritate. Totuși, descoperirea manuscriselor originale, scrise de mâna lui Eusebie Mandicevski, ar fi un beneficiu enorm adus patrimoniului cultural

românesc. E cunoscut faptul că la invadarea Bucovinei din 1940 și 1944 majoritatea expozatelor muzeului au fost evacuate în Țară (Suceava, Iași, București), ce-i drept în pripă, iar o parte din ele au fost pierdute pentru totdeauna. O cercetare mai atentă a arhivelor și muzeelor din Țară (arhiva și muzeul Patriarhiei Române, Muzeul Bucovinei din Suceava ș.a.) ar face lumină în această chestiune.

Compozițiile muzicale, publicate de Mitropolia Bucovinei, Eusebiu Mandicevski le dedică mitropolitului Bucovinei, Nectarie Cotlarciuc, care, prin căsătoria cu Aurora Țurcan, fiica Virginiei Mandicevski, sora compozitorului, îi era și rudă prin alianță. În prefața lucrării, E. Mandicevski, adresându-se mitropolitului, menționează: „Iar acum simt o deosebită mulțumire că și Venerabilul Consiliu Eparhial al Diecezei Bucovinei din România întregită, condus de Înalt Prea Sfinția Voastră, a aflat de bine să publice aceste compoziții și să le introducă pe un timp mai îndelungat în viața noastră bisericească și religioasă punându-le la îndemâna tuturor comunităților parohiale și a instituțiilor de cultură religioasă din Arhieceza ort.-rom. a Bucovinei – și poate și din alte Eparhii din Țară – și contribuind în acest chip la înfrumusețarea cultului divin și la cultivarea sentimentului religios prin muzica bisericească corală, oriunde se vor putea afla oameni capabili și pioși, cari să formeze și să conducă coruri bisericești spre folosul educației religioase și al evlaviei românești”¹¹.

O reeditare a acestei lucrări, astăzi o raritate bibliografică, ar contribui, așa cum preconiza Eusebie Mandicevski în prefața ce însoțește prima ediție, „la înfrumusețarea cultului divin și la cultivarea sentimentului religios prin muzica bisericească corală”.

¹¹ Eusebie Mandicevski, op. cit., p. 4.

Ivan sau Ioan Mandicevschi? O lectură paleografică a Condiciei metricale din Bahrinești

La mijlocul secolului al XIX-lea, Bucovina se afla într-un spațiu de eferescență interferență lingvistică și culturală. Limba română, deși vorbită majoritar de populația rurală, nu era încă standardizată, iar scrierea – inclusiv cea utilizată în redactarea actelor bisericești de stare civilă – se realiza după auz, pe baza limbii vorbite, într-un alfabet chirilic combinat cu elemente din alfabetul latin (spre exemplu, „и” chirilic – era înlocuit frecvent cu „i” latin, iar „т” chirilic cu „t” latin, sporadic, în poziție finală, etc.).

În acest context, preoții – adesea singurii membri ai comunității cu educație formală – îndeplineau și rolul de scribi în documentele parohiale. Grafia acestor documente reflectă nu doar cunoștințele lingvistice ale scribului, ci și percepția sa fonetică asupra limbii vorbite. Astfel, apar forme grafice neobișnuite, care nu pot fi explicate prin reguli ortografice standard, ci mai degrabă printr-o redare fidelă a pronunției populare. Un exemplu relevant este folosirea literei „w” în poziții unde, aparent, nu ar avea justificare etimologică sau ortografică.

Spre exemplu, în Conдика morților din parohia Bahrinești, sub numărul de ordine 57, se consemnează decesul, la 18 iunie 1853, al lui Ioan Mandicevschi, paroh din Bahrinești – în grafie chirilică: „*Іван Мандичевскі, парох дін Бахрнінєщ. Прєвт*” („Ioan Mandicevschi, paroh din Bahrinești. Preot”) ¹. Această înre-

gistrare ridică o întrebare interesantă: de ce scribul – în acest caz, preotul paroh care a înregistrat decesul – a ales să scrie „*Іван*” (Ivan) în loc de „*Іоан*” (Ioan) și „*Прєвт*” (Prewt) în loc de „*Преот*” (Preot)?

Dacă litera latină „w” ar fi fost folosită pentru înlocuirea literei chirilice „в”, această substituție s-ar fi produs pretutindeni, dar acest lucru nu se întâmplă. Însuși numele de familie al preotului decedat este ortografiat nu cu litera latină „w”, ca în cazul prenumelui său („*Іван*”), ci cu litera chirilică „в”: „*Мандичевскі*”. La fel, dacă „w” ar fi fost utilizată pentru înlocuirea literei chirilice „о”, această substituție ar fi fost ușor de identificat. Dar condica nu oferă niciun exemplu în acest sens, cu excepția – dacă forțăm regulile fonetice – a numelui propriu „*Іван*”.

Or, tocmai pentru că rostirea acestui nume propriu era diferită în graiul viu al bucovinenilor de la mijlocul secolului al XIX-lea față de pronunția literară reglementată ulterior de Academia Română, numele respectiv a fost ortografiat în condică „*Іван*”, nu „*Іоан*”. Irelevantă sub aspect fonetic, diferența dintre cele două variante ale aceluiași nume poate fi relevantă sub aspect fonematic. Scriptorul a intuit această problemă și a încercat să o rezolve, gășind o soluție. Pentru posteritate însă, aceasta a rămas o taină ce urmează a fi descifrată.

Pornind cercetarea, la dezlegarea acestei enigme ne ajută însăși istoria literei „w”. Se știe că în alfabetul limbii latine clasice exista doar litera „v”, care putea fi citită atât ca con-

¹ Conдика morților din anii 1843-1894 a parohiei Bahrinești, Bucovina, în Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fond 1245, inventar 1, dosar 85, p. 96-97.

43.	853.	15. Iunie	17. Iunie	Eusebiu fiica lui Ioan Tenciu din Bahrinești	Uran
68.	853.	16. Iunie	18. Iunie	Onufriu fiica lui Mădăr Tenciu din Bahrinești	Uran
57.	853.	18. Iunie	20. Iunie	Ioan Mandicevski paroh din Bahrinești	Preot
45.	853.	6. Iunie	8. Iunie	Plentariu Mandicevski din Bahrinești	Uran
51.	853.	25. Iunie	27. Iunie	Eusebiu fiica lui Domnica Tenciu din Bahrinești	Uran
27.	853.	28. Iunie	29. Iunie	Ioana fiica lui Parascivii, fiica lui vataș din Bahrinești	Măria

Fragment din Condica morților din parohia Bahrinești, 1843-1894, în care decesul preotului Ioan Mandicevski este consemnat cu alfabet chirilic combinat cu litere latine

soană, cât și ca vocală. În calitate de consoană, ea reprezenta sunetul [v] (consoană labiodentală sonoră), iar ca vocală era echivalentul literei „u” (sunet vocalic închis, posterior, rostit cu buzele rotunjite). Litera „u”, ca reprezentare grafică distinctă a variantei vocalice a lui „v”, a apărut mult mai târziu, în procesul de formare al limbilor neolatine. Abia atunci s-a produs separarea vizuală a celor două variante de rostire ale literei comune „v”: forma unghiulară a rămas să reprezinte consoana „v”, iar forma rotunjită a fost introdusă pentru a reda vocala „u”.

Același fenomen s-a produs și în limbile germanice, care au preluat alfabetul latin de la romani. Aceste limbi, pe lângă vocala „u”, aveau și semivocala /u/, cu funcție fonematică distinctă. Inițial, pentru redarea acestei semivocale în textele scrise, germanicii au dublat litera „v”. Ulterior, cei doi de „vv”, suprapunându-se grafic, s-au unit într-o singură literă: „w”. Între timp, limba germană a evoluat, iar litera „w” și-a pierdut caracterul de semivocală. Engleza însă l-a păstrat până în zilele noastre.

Luând în calcul cele spuse mai sus, putem emite ipoteza că slujitorul bisericii din Bahrinești, cel care a înregistrat decesul bunicului patern al compozitorului Eusebie Mandicevski (iar după stilul caligrafic al înscrisului, acesta e chiar fiul său, Vasile Mandicevski, deși nominal e trecut alt preot, care, înlocuindu-l în acest caz special, a oficiat slujba de înmormântare), a folosit litera latină „w” ca semivocală în prenumele acestuia ortografiat

cu caractere chirilice. Astfel, numele propriu „Ioan”, alcătuit din trei silabe, cu trei vocale în hiat („I-o-an”), se citește, în varianta chirilică „Iwan”, ca „Iuan”, cu un singur hiat între vocala „i” și diftongul „ua”, specific graiului popular: [I-uan].

Dacă excludem și hiatul dintre vocalele „o” și „a” din ortograma „Ioan”, unindu-le în diftongul „oa” (ceea ce se întâmplă frecvent în limba vorbită), vom constata că, în rostirea vie, cele două variante ale numelui – în pofida ortografierii lor diferite („Ioan” / „Iwan”) – sunt aproape identice: [i.ɔan] și [i.uan]. Diferența, în rostire, dintre diftongii [ɔa] și [ua] este minimă, aproape că nu se observă.

În Alfabetul Fonetic Internațional (IPA), care transcrie sunetele limbajului vorbit pentru orice limbă de pe glob, cele două variante – literară [i.ˈoan] și regională [i.ˈuan] – se suprapun în transcrierea [i.ˈwan], unde:

- [i] este vocala completă, în hiat;
- [w] este semivocala care precedă vocala [a] în diftongul „oa” (literar) sau „ua” (popular);
- [n] este consoana finală;
- [ˈ] marchează accentul pe silaba [a].

Această segmentare silabică este confirmată de pronunția liturgică [i.ˈwan] a numelui „Ioan”, în care „i” se păstrează ca vocală plină despărțită prin hiat de diftongul „oa”, rostit, practic, „uă”.

Problema pare a fi rezolvată. Totuși, referindu-se la un caz particular, cele spuse până acum au un caracter ipotetic. Pentru ca ipoteza să capete valoare de regulă, ea trebuie

susținută prin cel puțin un caz similar celui descris.

Am constatat deja că, în scrierea chirilică folosită în condică, sunetul consonantic [v] este redat prin litera „B”, sunetul vocalic [u] prin litera „8”, iar sunetul [o] prin litera „o”. Aceasta înseamnă că în scrierea respectivă nu era necesară înlocuirea vreunuia dintre aceste sunete cu litera latină „w”. Rezultă, deci, că folosirea acesteia în condica bisericii este selectivă și apare doar în anumite poziții fonetice. Există argumente fonetice și grafematice care justifică această alegere.

În graiul românilor din Bucovina, diftongii care conțin semivocala /u/ sunt frecvenți, mai ales în poziții mediale:

– „Ioan” → pronunțat popular [iuan] → grafiat „Iwan”;

– „Preot” → pronunțat popular [préut] → grafiat „Прewт”.

În alfabetul chirilic folosit în redactarea documentelor bisericești exista litera „8” pentru vocala „u”, dar nu există o literă dedicată semivocalei /u/. Scribul, confruntat cu această limitare, a recurs la o soluție ingenioasă: a împrumutat litera „w” din alfabetul german, pe care îl cunoștea bine, pentru a reda nuanța fonetică respectivă. Alegerea este susținută de faptul că „w” nu apare în poziții unde „u” este

vocală plină, ci doar acolo unde funcționează ca semivocală („u”) în diftongii aflați în poziție medială.

Pentru diftongii aflați în alte poziții, regula nu mai funcționează. Spre exemplu, în poziție inițială, diftongul descendent [au] nu este ortografiat în condică sub forma „aw”, ci sub forma „a8” („A8r8ct” / „August”). Este interesat de remarcat faptul că în denumirea rubricii sub care s-a făcut înscrisul cuvântul „preot” e scris cu litere chirilice de tipar „преот”. De ce parohul Vasile Mandicevski nu respectă și el acest mod de scriere, înlocuind „8” cu „w”? Explicația e simplă. Trăind printre parohienii săi, țărani neșcoliți, care rosteau diftongat „eu” din „preut”, a considerat util să ortografizeze diftongul prin folosirea unei alte litere decât „8”. A ales „w” tocmai din considerentele menționate de noi, aici.

Peste ani, semivocala [u], redată prin litera „w” în lexemele „Iwan” și „Прewт”, va fi redată, în ortogramele „Ioan” și „Preot” din limba română standard, prin litera „o”. Semivocala [u] din lexemul „A8r8ct” va fi redată în ortograma „August” prin litera „u”.

Intuirea viitoarelor ortograme confirmă simțul lingvistic fin al vechilor preoți-parohi și capacitatea lor de a alege litere potrivite la redactarea condicilor metricele în perioada de

Religion dini Biser. религия		Ge- schlecht Парты		Zodes-Ursache Причина Морци		Eigenhändige Fertigung des Pfarrers, der die Beerdigung besorgte Архитъ или Архш Никлантсръ а Приштални къръ ас Арпат
Orientalis Православни	Occidentalisch Англикан	Männlich Пароведен	Weiblich Феминен	Alter Възраст	naturliche Platten де Върст	
1.	.	.	1.	4.	Ioan Din raupere.	V. Mandicevski
1.	.	.	1.	30.	De Dore inimi	V. Mandicevski

Fragment din Condica morților din parohia Bahrinești, în care cuvântul „preot” este tipărit cu litere chirilice combinate cu litera „w” din alfabetul latin: „npewm” (preut).

[illegible]

Fragment din Condica nașterilor din parohia Bahrinești, în care cuvântul „preot” este tipărit doar cu caractere chirilice: „npe8m” (preut)

tranziție a limbii române de la scrierea chirilică aleatorie la grafia latină normată. Prin alegerea adecvată a literelor latine și adaptarea lor optimă la exigențele grafiei chirilice, se evită confuziile și se păstrează fidelitatea față de pronunția locală.

Așadar, după cum se poate observa, clericul-scrib a utilizat litera „w” pentru a reda semivocala /u/, adică un „u scurt”, care, în vorbirea populară a românilor din Bahrinești – dar și din alte sate bucovine-ne – apare în diftongi precum „ua” (diftong ascendent) din „Iwаh” (rostit [i.'uаn]), sau „eu” (diftong descendent) din „Пpεwт”, rostit [preut].

Dacă litera latină „w” ar fi servit în scrierea chirilică drept înlocuitoare a literei chirilice „в”, cuvântul „Превѣ” din condica metricală a bisericii din Bahrinești ar fi trebuit să se citească [Prev̑t]. Dar niciodată țăranul român din Bahrinești, ca și din orice altă parte a spațiului de limbă română, nu i-a spus preotului „Prev̑t”, ci întotdeauna „Preuț”, unind vocala „e” cu semivocala „u” în diftongul „eu”.

Această contractare de sunete vocalice, cunoscută în fonetica limbii sub numele de

sinereză, este un fenomen frecvent în graiul popular, mai rapid și mai fluid decât discursul literar normat. Echivalentul literar al formei colocviale sineretice „Preuț” este „Preot” – cu vocalele „e” și „o” în hiat.

Prin urmare, scrierea cu „w” a cuvintelor „Iwan” și „Прѣwt” în grafie chirilică nu este întâmplătoare, ci reflectă o percepție fonetică fină asupra limbii vorbite în comunitate. Faptul că „Прѣwt” nu poate fi rostit românește altfel decât [preuț] confirmă că litera „w” a fost folosită exclusiv pentru redarea semivocalei / u/, nicidecum pentru consoana „b” din alfabetul chirilic (transcris fonetic [v]).

Este regretabil că unii cercetători ai cronicii din Bahrinești s-au lăsat înșelați de aparenta echivalență între litera „w” din alfabetul german și litera slavă „B”, transcriind eronat numele propriu „Iwan” în caractere românești ca „Ivan”. O asemenea transcriere poate introduce confuzie în stabilirea identității etnice a bunicului compozitorului român Eusebie Mandicevski. În muzicologia ucraineană există numeroase lucrări care îl consideră pe Mandicevski compozitor ucrainean sau, cel puțin, de origine ucraineană.

Este de reținut influența alfabetului german în alegerea literelor necesare scrisului românesc în perioada de tranziție de la grafia chirilică la cea latină. Preoții bucovineni din secolul al XIX-lea erau, în general, educați în școli teologice unde limba germană făcea parte din curriculum. De asemenea, administrația habsburgică impunea cunoașterea limbii germane, în care erau redactate majoritatea documentelor oficiale. Prin urmare, litera „w” – care în germana modernă reprezintă fonemul /v/ – era familiară preoților români din acea epocă². Nu este exclus ca ei să fi cunoscut și istoricul acestei litere cercetând limba germană veche, unde ea apăruse tocmai pentru a reda scriptic semivocala /u/. Institutul Teologic din Cernăuți oferea nu doar cunoștințe teologice, dar și cunoștințe de limbi clasice și, bineînțeles, de limbă germană.

În percepția românească, însă, litera „w” putea fi interpretată ca o vocalizare apropiată de /u/, mai ales în contextul diftongilor mediali. Astfel, preluarea acestei litere nu este o simplă influență grafică, ci o adaptare funcțională la nevoile fonetice ale limbii române vorbite de popor.

Această soluție ad-hoc reflectă o creativitate lingvistică și o sensibilitate auditivă remarcabilă din partea scribului, care nu doar că înțelegea fonetica limbii, ci și căuta mijloace grafice pentru a o reda cât mai fidel.

Deși exemplul din Bahrinești este central în această analiză, ipoteza poate fi testată și extinsă prin cercetarea altor condici parohiale din Bucovina. Dacă se regăsește aceeași folosire a literei „w” în contexte similare – adică în redarea semivocalei /u/ – atunci ipoteza capătă o validare suplimentară. Este posibil ca variații regionale sau personale să influențeze grafia, însă consistența fonetică a apariției lui „w” în diftongi mediali ar putea constitui un indiciu clar al unei practici scribale conștiente.

2 Nu este exclus ca ei să fi cunoscut și istoricul acestei litere cercetând limba germană veche, unde ea apăruse tocmai pentru a reda scriptic semivocala /u/. Institutul Teologic din Cernăuți oferea nu doar cunoștințe teologice, dar și cunoștințe de limbi clasice și, bineînțeles, de limbă germană.

În concluzie, folosirea literei „w” în condicile metricele de epocă nu este o anomalie grafică, ci o soluție fonetică ingenioasă. Ea reflectă o realitate complexă, ce se dezvăluie sub mai multe aspecte în practica scrierii limbii române în Bucovina de la mijlocul secolului al XIX-lea, având ca explicație următoarele cauze:

- absența regulilor care să reglementeze funcționarea corectă a limbii literare în faza de tranziție de la grafia chirilică la cea latină;

- lipsa în alfabetul chirilic al unei litere dedicate semivocalei /u/, specifică graiului popular în care erau redactate condicile metricele;

- influența alfabetului german asupra scribilor, în special asupra preoților responsabili de înscrierile în registrele de stare civilă;

- redarea fidelă a pronunției populare în documentele manuscrite, ca metodă unică de fixare a faptului lingvistic în lipsa unor norme literare stricte;

- creativitatea lingvistică a preoților-scribi în fața limitărilor grafematice impuse de contextul istoric și cultural.

Ipoteza privind funcția fonetică a literei latine „w” în redarea semivocalei /u/ de către preoții parohi din Bucovina, în anii de mijloc ai secolului al XIX-lea, la înscrierea datelor de stare civilă în condicile metricele, deschide noi perspective asupra studiului paleografiei românești și asupra modului în care limba vorbită influențează scrierea în epoci de tranziție lingvistică. Litera „w” devine, astfel, nu doar un simbol al interferenței culturale, ci și un martor al unei urechi fine și al unei minți adaptative.

În consecință, înscrisul „*Іван Мандичевскі, парох дін Бахрніець. Превм*”, consemnat în Condica metricală a bisericii Sfânta Treime din Bahrinești, Bucovina, redactat într-un alfabet mixt chirilic-latin, specific fazei de tranziție a limbii române de la alfabetul chirilic la cel latin, va fi transcris cu litere din alfabetul românesc actual astfel: „*Ioan Mandicevski, paroh din Bahrinești, Preot*”. Adaptat limbii române standard, acest înscris va primi forma: „*Ioan Mandicevski, paroh din Bahrinești, Preot*”.

Nina CIONCA

Povestea unei invidii discrete

Invidia nu e străină lumii artiștilor. Când cel invidiat nu poate să răspundă cu aceeași armă, suferă, cum a suferit Mozart din cauza lui Salieri. Dar există și artiști care chiar refuză să știe că sunt invidiați. Din această perspectivă este interesant de văzut cum și-au apreciat reciproc talentele doi compozitori bucovineni: Eusebiu Mandicevski și Ciprian Porumbescu.

S-au cunoscut la Cernăuți, cu ocazia unui concert la Gesangverein (Societatea de cântare) în 29 ianuarie 1879. Porumbescu era proaspăt student la Facultatea de Filozofie a Universității din Cernăuți. Din „Jurnalul” lui Porumbescu¹ reiese că se întâlneau destul de des sau că făceau muzică împreună. Ciprian reține data când l-a cunoscut pe Mandicevski, specificând că acesta se bucura de prestigiu, ca prieten al lui Brahms, care îi cerea părerea asupra compozițiilor sale, și că era editor al lui Schubert, Brahms, Bruckner, Johann Strauss, Beethoven... Deci, era o personalitate de vârf a lumii muzicale.

Desigur, cunoașterea unei atari personalități tocmai la Cernăuți era o șansă pentru orice

om de cultură bucovinean, cu atât mai mult de un muzician care, deși mai în vârstă (vorbind de Ciprian), era departe de a se simți stăpân pe legile compoziției, stăpânite la perfecție de mai tânărul Eusebie Mandicevski. Să dăm glas documentelor. 4 februarie 1879: „După amiază am lucrat până la 3, când apoi m-am dus la Mandicevski și cu dânsul și cu Domnișoara Filia am cântat până la 7. Mandi mi-a

revizuit câteva compoziții de-ale mele. Din toate observațiile lui, văd că eu știu încă foarte puțin și mai trebuie să studiez încă mult”. Câtă tristă sinceritate în această mărturisire! Marți, 11 febr.: „După amiază merg la Mandicevski. Facem muzică cu Filia până la ora 6”. Miercuri, 12 febr.: „Facem muzică la Mandi”. Joi, 13 febr.: „După amiază, iarăși muzică la Mandicevski”. 14 febr.: „M-a vizitat Mandicevski, am ieșit iarăși nișel la plimbare, sporovăind despre diverse chestiuni muzicale....În aceeași zi, mersem la Mandi și cântăram până la 8 seara”. 17 febr.:

„Vine Patak, ne ducem la Mandicevski”. 18 febr.: „Dimineața, compun un Lied, al cărui text de Baltinester mi l-a dat Mandicevski. Liedul mi-a reușit destul de bine.”² Marți, 18 febr.: „M-am dus la Patak și cu dânsul la

Eusebie Mandicevski
în tinerețe

¹ Ciprian Porumbescu a ținut jurnal în limba germană. Leca Morariu l-a tradus în limba română, dar nu a reușit să-l publice în timpul vieții. Citatele din jurnal sunt reproduse aici în traducerea lui Leca Morariu.

² „Liebesscene” (Scenă de iubire), voce și pian, nepublicat, ms. original la Muzeul Suceava; a fost imprimat pe un disc în Germania; voce: Viorica Cortez.

Mandicevschi. Cântarăm până târziu.” Aici, însemnările lui Ciprian despre întâlnirile cu Mandicevschi încetează. Probabil că Mandicevschi a părăsit Cernăuțiul, plecând la Viena.

Și acum, să citim cele scrise după doi ani, de Mandicevschi, într-o scrisoare din 11 martie 1881, către mama sa, privitor la Ciprian Porumbescu:

„În treacăt Vă spun că și dl. Golembiovski (Porumbescu) a venit la mine să ia lecții de compoziție. Mi-a adus mai multe lucrări, care mi-au dovedit că bietul om nu cunoaște în muzică nici chestiunile cele mai elementare. Astfel că așa cum se prezintă acum, trebuie să-l consider lipsit de orice talent. Ceea ce însă e foarte trist și regretabil, din punct de vedere moral, este faptul că mulți, bineînțeles, toți oameni fără cunoștințe și cultură, îl consideră un mare talent. Probabil pentru că așează capete de note deasupra unor texte românești. Este și mai regretabil că a primit din partea mitropolitului o bursă, pentru a se perfecționa în muzica religioasă orientală, care nici nu există măcar, nu te poți perfecționa ci doar să-ți închipui așa ceva.

Astfel, bunul om al cărui caracter este cât se poate de nestatornic, este indus în eroare într-un mod cu totul insuportabil. Lucru despre care pare să-și dea singur seama întrucâtva.

O bursă îi doresc din toată inima, dar una pentru filozofie, drept sau teologie ar fi fost mult mai potrivită.

Mai este apoi naivitatea foarte regretabilă, cu care susține mereu că în calitate de diletant în muzica românească, nu trebuie să știe prea mult despre muzică. Îți lasă aproape impresia că se teme să învețe ceva și să știe prea mult. Sunt curios să știu la ce se va hotărî. Eu, bineînțeles, m-am decis să-i stau la dispoziție cu tot ce am. Nu trebuie să frecventeze biblioteci și nici să cumpere note, ci numai să vină la mine, să împrumute și să cerceteze ceea ce doarește. Desigur că mai mult nu se poate face. Supărătoare este purtarea lui de-a dreptul tembelă, pe care o atribui nu atât lui, cât mediului său de până acum.”

Scrisoarea aceasta, care, la prima vedere, ar putea părea chiar alarmantă pentru cei ca-

Ciprian Porumbescu

re-l iubesc pe Ciprian Porumbescu și știu ce a însemnat el pentru muzica românească, la o privire mai atentă, la o citire printre rânduri, devine un document interesant. Ea se situează curând după data de 28 februarie 1881, când Porumbescu notează în Jurnal că a aflat adresa lui Mandicevschi la Viena, de la poliție, de fapt, după ce a primit prima bursă, gândindu-se poate că va „lua” ore de armonie de la el. Ceea ce denotă că Mandicevschi nu frecventa societatea „România Jună” și nici alte cercuri românești de unde, oricine l-ar fi căutat, ar fi putut afla unde locuiește.

În ziua de 4 martie 1881, „Jurnalul” lui Ciprian glăsuiește: *Dimineața, devreme mă duc la Mandi. Studiem împreună „Candidatul Linte”*³. *Găsește, firește, o mulțime de greșeli. Apoi, a venit Heuberger, un muzician plin de talent. Au revizuit împreună câteva Li-eduri de-ale lui – adevărate capodopere – pe*

3 Comedie muzicală în 2 scene, pe versuri proprii (netipărită), din care s-a păstrat aria candidatului „Frunză verde măr domnesc”, tipărită în volumul Ciprian Porumbescu, *Opere alese*, ediție critică de Viorel Cosma (Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958), lucrare care conține lucrări vocale și instrumentale ale lui Porumbescu, însoțite de note critice și comentarii muzicologice.

Bertha, marea dragoste a lui Ciprian Porumbescu

care intenționează să le tipărească. Mă uitam la amândoi, așa cum ședeau la pian și gândeam: „Ei, de-ai știi tu numai jumătate din câte știuăștia doi, ai fi cineva!” Apoi, din scrisoarea către sora sa, Mărioara, din 7 martie, 1881 aflăm: „Măine mă duc la operă, miercuri la un concert, la „Academia de cântare”; pentru ambele, am bilete gratuite de la Mandicevschi. Adică, eu învăț cu el ceea ce-mi trebuie. Elevul înțelege mult, foarte mult. Ajung prin el să simt pe maestrul artei”. În ziua de 9 martie: „Mă duc la Mandicevschi. Examinăm câte ceva împreună. Apoi a sosit un oarecare Dr. Frimel. Amândoi au cântat ceva la patru mâini, cu mult nerv și măiestrie. Iau de la Mandi câteva caiete de note și mă duc la Victor (fiul Mitropolitului Silvestru, cel care îi înmâna bursa – n.n.). Și, în aceeași zi: „M-am dus la concertul de la Academia de Cântare. Aveam așa un sentiment ciudat privind la flăcăul acesta – vorbesc de Mandicevschi – la pupitrul de dirijor... După concert, m-am dus spre casă și, cum mergeam așa de adâncit în gândurile mele, m-am rătăcit prin Muhlgasse, fosta mea locuință din anul trecut. Râzând de mine însumi, mi-am îndreptat pașii spre Gumpendorferstrasse.”

Și acum, alăturând cele două surse de documentare și citind fără părtinire, nu putem să trecem cu vederea tonul iritat și observațiile cam răutăcioase ale lui Mandicevschi cu privire la Ciprian Porumbescu. Să susții că „bietul om nu cunoaște în muzică nici chestiunile cele mai elementare” era o flagrantă exagerare, ținând seama că Anton Bruckner îi dăduse calificativul maxim, nota 1, în anul precedent. Dacă ar fi scris că nu cunoștea destulă „teorie”, ar fi fost normal, căci un an de studiu era insuficient. Apoi, să deduci: „Așa cum se prezintă acum, trebuie să-l consider ca pe un om lipsit de orice talent” înseamnă să confunzi talentul cu instrucția. Cuvintele ce urmează sunt și mai interesante: „Ceea ce însă este foarte trist și regretabil din punct de vedere moral, este faptul că mulți ... îl consideră un mare talent. Probabil, pentru că așează capete de note deasupra unor texte românești.”

Acei oameni lipsiți de cultură erau studenții români din Viena care făceau parte din „România Jună”. Lipsit de cultură muzicală putea să fie și Eduard Strauss care a dirijat valsul „Camelii” de Porumbescu la revelionul precedent, ori erau românii de pretutindeni care-i cereau compoziții și le interpretau la serbările românești – tocmai pentru că el a scris acea muzică „așezând capete de note pe texte românești, fapt care l-o fi iritat, în special (ce ce oare?) pe Eusebie Mandicevschi.

Să lăsăm la o parte aberația că muzica bisericească orientală nici n-ar exista și că o burșă pentru filozofie i-ar fi fost mai potrivită lui Ciprian Porumbescu. Tocmai împotriva acelei muzici bisericești s-a pronunțat Porumbescu, pentru că ea exista. Cunoaștem „Pamfletul” împotriva muzicii tradiționale, neclintită de veacuri, care se cânta încă în maiestrea catedrală din Cernăuți.

Se va fi simțit Ciprian al nostru umilit în contactele cu maestrul său – deși aceasta nu rezultă din tot ce a scris el – încât a putut să spună că așa „diletant”, cum se consideră a fi, nu trebuie să știe prea mult despre muzică? Modest cum era atunci în fața maestrului, se va fi simțit într-adevăr „diletant”. Probabil că el știa că nu va mai putea recupera ceea ce n-a învățat până

la acea dată. Și totuși, în această frază, Ciprian expune indirect rostul său în muzica românească de atunci și, totodată, presentimentul că nu-i vor ajunge anii pentru a-i umple cu un plus de învățătură. Mai bine să compună pentru cei mulți și neinițiați, cum era publicul românesc de atunci, și pentru toți cei care vor înțelege mesajul său. Căci nu putem explica ce ne place, ne înfioară în *cutare poezie sau piesă muzicală*, străluminată și pentru cel neinițiat.

Cât despre ultima frază din scrisoarea lui Mandicevski către mama sa, ea este cu totul nejustificată, pentru că urmează chiar după oferta ce i-o făcuse lui Ciprian de a-i împrumuta tot ce dorește din biblioteca sa. Și anume: „*supărătoare este purtarea lui de-a dreptul tembelă*”. Din cât îl cunoaștem pe Porumbescu, nu-l vedem jignind pe cineva și, mai ales, pe maestrul pentru care avea atâta admirație și de care avea atâta nevoie. Or, dacă s-ar fi purtat ca un „tembel”, ar fi urmat oare toate celelalte întâlniri, bilete de operă și concerte, cărți și caiete împrumutate, atâtea gesturi pline de bunăvoință din partea lui Mandi?

Mai degrabă ar fi aici o umbră de gelozie pentru dragostea și admirația de care se bucura Ciprian, pentru că era simpatic, cuceritor, atrăgător cu statura sa înaltă și zveltă, cu chipul său smead, fără barbă (o frumusețe bărbătească romantică), daruri care-i lipseau lui Mandicevski.

Dar noi, care știm să citim și dincolo de cuvinte scrise sau rostite, am înțeles ceva ce Mandi nu mărturisește, și anume gelozia. Nu numai că muzica elevului se răspândește și se cântă, nu doar că el este iubit de români și la Viena și în patrie, nu doar că el e mai frumos, mai atrăgător, mai plăcut în conversație și prezență, dar însăși Filia, pianistă excelentă, verișoară de rangul 2 sau 3, l-a plăcut pe cel nou venit la serile sau zilele muzicale ale lor.

Teofilia Popovici, fiica preotului Popovici, despre care știm doar că era bine înstărit, frumoasa Filia, a fost pictată de Epaminonda Buccevschi, în costum românesc. Despre frumoșii săi ochi scrie și Mărioara și Ciprian. Că s-au plăcut, acum o știm. Nu de la Ciprian și nici de la Mandi, ci din afirmația altcuiva, notată

de Ciprian în Jurnal în data de 18 februarie: „*Dimineața compun un lied, la care textul de Baltinester mi l-a dat Mandicevski. Cântecul a reușit destul de bine. Apoi, mă duc la Universitate și acolo îl întâlnesc pe Pridie, care-mi plătește, la Pacsenski, o gustărică ce durează până la ora trei. În timpul acesta dânsul îmi povestește multe. Între altele, mă sfătuia s-o iau în căsătorie pe Boopis?*” Cine e Boopis? Din scrisorile Mărioarei, am aflat că numele acea ciudat i-a fost dat Teofiliei Popovici de vărul ei, Eusebie Mandicevski, fiind format, prin prescurtări din mitologicul „*Bou Apis*”, acea plăsmuire de bou-zeu, cu ochii mari și frumoși! Ciudată imaginație, poate cu o nuanță de ranchiună pentru indiferența cu care îl trata Teofilia pe ilustrul ei văr. Deci, Pridie îl sfătuiește să se însoare cu Filia. Și pentru asta se prelungește „gustărica” până la 3. De unde știa Pridie că se plăceau? Cine a fost acela care a destăinuit ceva ce nu se cunoștea? Să fi fost chiar de la ea? Aveau vreo legătură de familie? La această chemare, ce poate să răspundă Ciprian? „Asta nu se poate!” Înclin să cred că nu se putea din cauza mării iubiri pentru Bertha, unica mireasă

Ciprian Porumbescu făcând parte din cvintetul de elevi de la Gimnaziul superior din Suceava

Societatea muzicală (Musikverein) din Viena, sediul Societății Prietenilor Muzicii din Viena, unde Mandicevski a fost bibliotecar și arhivar. Frecventată și de Ciprian Porumbescu

ce și-o imagina tânărul compozitor! Dar Filia așteaptă. Devine prietena Mărioarei, până când, într-o scrisoare de la sora lui Ciprian, primită înaintea plecării în Italia pentru refacerea sănătății, Ciprian află că Filia n-o mai sărută și n-o mai alintă ca până atunci. Sărmana Teofilia Popovici, căsătorită Luția⁴! Va avea un fiu, Lascăr Luția⁵, care, în războiul pentru reîntregire al României, va cădea, ca un erou, ofițer al armatei române, în primele rânduri, în 21 noiembrie 1916, la Ștefănești pe Neajlov.

(2007)

4 Ion Luția (n. 1865? – m. 1914). avocat, primar la Suceava între lunile ianuarie și mai 1914 (l-a succedat pe Franz cavalier Des Loges, care avusese un mandat lung și influent între 1891-1913). A fost căsătorit cu Teofila (Filia) Popovici, fiica preotului Gheorghe Popovici din Hatna (Dărmănești) care, la rândul său, era fratele mai mare al celebriilor teologi bucovineni lui Eusebie și Constantin Popovici, profesori și rectori la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți (n. red.).

5 Lascăr Luția, o figură cu totul specială: scriitor, publicist, traducător și erou bucovinean în Primul Război Mondial. A murit la doar 21 de ani, în luptele de pe Neajlov, pe 21 noiembrie 1916, ca voluntar în armata română, după ce a trecut munții din Bucovina pentru a nu lupta împotriva fraților săi. Sub pseudonimul I.T. Lais, Lascăr Luția a colaborat cu publicații precum *Tribuna*, *Romanul*, *Epoca*, *Viitorul*, *Neamul Românesc* și *Viața Nouă* din Cernăuți. Deși tânăr, a lăsat în urmă o moștenire literară și un simbolism profund al sacrificiului pentru idealul național. Deviza lui era: „Nici un sacrificiu nu este prea mare atunci când îl faci pentru binele neamului” (n. red.).

Nina CIONCA (1926, Cluj – 2019, București) – scriitoare, cercetătoare, autoare a mai multor lucrări despre compozitorul Ciprian Porumbescu, fină traducătoare din poezia franceză modernă, lector la Academia Militară din București. A studiat limbi străine (franceză, engleză și italiană) la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj. Ca strănepoată a preotului și scriitorului bucovinean Iraclie Porumbescu, moștenește de la bunica sa, Mărioara, sora lui Ciprian, prin maică-sa Livia și unchiul său Ciprian Rațiu, o bună parte din valoroasa arhivă a familiei Porumbescu, pe care o valorifică cu multă pricepere și devoțiune. Publică volumele: *Ciprian Porumbescu. O viață. O epocă.*

Un ideal, monografie (București, Editura Muzicală, 1974); *Ciprian Porumbescu. Album ilustrat comemorativ 1883-1983* (București, Editura Muzicală, 1984), *Aurelia Cionca*, monografie (București, Editura Muzicală, 1986), *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu* (București, Editura Ars Docendi, 1999), *Ciprian Porumbescu* (București, Editura Anima, 2011). În colaborare cu Ion Drăgușanul, a editat jurnalul lui Ciprian Porumbescu, sub titlul *Puneți un pahar de vin și pentru mine* (Suceava, Editura Mușatinii, 2003), tradus din germană de cărturarul bucovinean Leca Morariu (din păcate, fără să i se specifice numele de traducător pe foaia de titlu a ediției). (Fiica Ninei Cionca, prof. univ. dr. Stanca Schulz-Cionca va propune o nouă traducere a jurnalului, care va apărea într-o ediție de lux, în 2023, la Editura Corint: Ciprian Porumbescu, *Jurnal 1879. Cernăuți-Stupca*). După 1990, face parte din grupul intelectualilor bucovineni care reactivează Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și susține prelegeri în cadrul Universității Populare a acestei prestigioase asociații. Gazdă primitoare și ferventă sprijinitoare a românilor din nordul Bucovinei, pragul casei sale din București a fost trecut adesea de cernăuțeni, care s-au bucurat de ospitalitatea sa caldă.

Pr. D. VALENCIUC

Bucovină, plai cu flori, unde sunt ai tăi feciori?..

Când feciorul părintelui Vasile Mandicevschi din Bahrineștii Bucovinei, Constantin, așeza pe portativ suspin și lacrimă de june chemat să-și facă datoria față de împăratul, nu s-a gândit că pune pentru totdeauna în vistieria sufletului românesc o comoară pe care numai rapsodul Vasile Mucea s-a priceput să-i înțeleagă firea. Din 1830, când au fost recrutați, primii tinerii bucovineni s-au făcut cunoscuți pentru conștiinciozitatea lor. „Nu degeaba zicea bătrânul împărat Ferdinand al Austriei, sub a cărui domnie au pornit răzvrătirile de la 1848, că nu poate dormi liniștit decât când se știe păzit de voinicii regimentului 41”¹.

Au trecut primăveri urmate de toamne, și despre acești feciori ai Bucovinei se știe tot mai puțin... Fie din neștiință, fie din neputința de a înțelege mersul vremurilor, dar, mult mai sigur, din indiferență... Au fost... Mulți așteaptă Învierea în pământ străin, ochii care i-au plâns s-au ascuns și ei în pământ și inimi de mame, soții și iubite strigă din morminte, fără să fie auzite... Nu cer nici pensii speciale, dar nici nu votează, ca să merite atenția vreunui român din Bucovina în căutare de slavă omenească aducătoare de arginți.

Adevăr netrecător este...

Regimentul de infanterie 41 bucovinean

Din 1830 și până în 1918 feciorii Bucovinei și-au dovedit vrednicia în slujba către împăratul și sub flamurile regimentului de infanterie 41 bucovinean. Din poruncă împărătească, chiar din 1830, anul constituirii acestei unități, au fost trimiși în Galiția spre a potoli răzvrătirea polonezilor. Sub zidurile Timișoarei în 1848-1849, pe câmpiile Italiei în 1859 și tot așa, în 1878, în Bosnia, pe dealurile de la Senkocic și Bandin (Odziak), s-a vărsat sânge de român bucovinean.

Un crâmpei din povestea fiilor Bucovinei, așteptați, vorba cântecului, în fiecare primăvară, să se întoarcă acasă, ne spune Bădia Ilie Dugan: „Iar în martie 1849, episcopul Bucovinei, împreună cu preoțimea ortodoxă a Bucovinei dăruiește regimentului de infanterie 41 bucovinean, care pornise contra ungurilor răzvrățiți, un prea frumos steag de mătăasă albă; deoparte cu pajura împărăției înconjurată de o pețea tricoloră roș-auriu-albastră, iar de cealaltă parte – cu chipul patronului Bucovinei, sf. Ioan cel nou de la Suceava, și cu inscripția chirilică: «Ducatul Bucovinei pentru Dumnezeu, Împărat și Patrie»”. La apărarea fortăreței Timișoara din Banat, în timpul asedierii de 107 zile din partea oștilor maghiare răsculate contra tânărului împărat Franz Joseph de către Kossuth Lajos și-au vărsat sângele și flăcăii bucovineni, dar despre vitejia acestui regiment bucovinean românesc se știe puțin.

1 Jaromir Formanek, Karl Dvorak, *Geschichte des k.k. Infanterie-Regiments Nr. 41, derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Börölyö-Iságfa, k.k. Feldmarschall-Lieutenant*, vol. I-II, Czernowitz, Druck und Verlag der H. Czopp'schen Buchdruckerei, 1886–1887; vol. III, Czernowitz, Eckhardt, 1905.

La 6 noiembrie 1849, în cursul unui atac, după ce și-au terminat muniția, sunt arși de vii, în casa în care se baricadaseră, între alții, căprarul Litviniuc și fruntașul Dronic; la 14 decembrie, la morile de la St. Micloș, bucovinenii Ioan Florea și Tănase Lupa reușesc să spargă fortificația maghiară, deschizând drum pentru intrarea trupei. Să mai amintesc și de bătălia de la St. Andraș, când, rămași fără cai la tunuri, muzicanții și recruții regimentului s-au înhămat la tunuri, aducându-le în poziția de tragere și punându-i pe fugă pe unguri, de încăierarea de la Bocșan, când i-au lăsat pe potrivnici fără steaguri și tunuri, de luptele din fața cetății Aradului, din satul Căprioara, sau de „luarea cu asalt a castelului întărit de la Deva, unde sângele moldovenilor a curs gârlă și vitejia românească a pus în mirare împărăția întreagă. „Despre isprăvile fruntașului Vasile Davidean, trimis ca iscoadăș prin liniile dușmanilor, și în urmă cu alt prilej, ca urzitor al luării unei baterii întregi, țintuite de el însuși cu plutonul său, se vorbește încă și astăzi la regimentul 41”, nota Em. Grigorowitza.

Regimentul 41 a pierdut în timpul asediului 1227 de oameni, astfel că la încheierea păcii, după înfrângerea trupelor ungare la Vilagos (13 Aug. 1849), nu mai număra decât 1091 de oameni. Cine își mai aduce aminte de bucovinenii Ion Romaniuc, Al. Hodoluț, Ion Cereguț, Gheorghe Cucuruz, Ion Cui, Mihai Pitpăneac, Const. Ilasievici, Ion Sidor, Costea Mușina ș. a., care așteaptă învierea sub asfaltul unei străzi din Timișoara?

Monumentul Fidelității

De ești iubitor de Bucovina și de vei ajunge în Timișoara, să nu mai cauți locul unde a fost groapa comună a soldaților credincioși împăratului care au murit în 1849, dar nici monumentul care a fost menit să înveșnicească amintirea lor.

La 15 iunie 1852, împăratul de fericită memorie Franz Joseph a venit la Timișoara, îngenunchind acolo unde trupurile ostașilor bucovineni au căzut pentru apărarea orașului în fața hoardelor conduse de generalul

Kossuth Lajos. A pus piatra de temelie a monumentului cunoscut sub numele de „al Fidelității” iar în documentul îngropat acolo scria: „Pentru a da o nouă dovadă despre mărinimoasa recunoștință pentru faptele eroice ale armatei mele am dispus ca, pentru eternizarea eliberării Timișoarei, după o apărarea eroică de 107 zile, și a amintirii luptei din 9 august 1849, să se ridice în acest oraș un monument trainic...”.

Prețuirea împărătească pentru jertfa ostașilor se simte și din alegerea ca realizator al visului împărătesc a faimosului arhitect Josef Kranner, cel care, printre altele, a restaurat și extins catedrala Sfântul Vitus din Palatul Hradcany din Praga, iar statuile Coloanei Fidelității au fost realizate de sculptorul Josef Max, autorul uneia din statuile care împodobesc celebrul pod Carol din Praga.

Inaugurat la 17 ian. 1853, monumentul proiectat și executat de arhitectul Josef Kranner, într-un stil neogotic, inspirat de Rolandini și tabernaculele gotice, are o înălțime de 20 de metri. Pedestalul statuii este asemănător forturilor cetății Timișoara, având la bază bestiile ungurești, însetate de sânge. Al doilea pedestal are patru turnuri ieșite în relief, care servesc ca bază pentru statuile realizate de către sculptorul Josef Max, simbolizând Cinstea, Supunerea, Vegherea, Sacrificiul; din această construcție se înalță un baldachin sprijinit pe patru coloane zvelte. În centru se află statuia Fidelității, ce ține în mână cheile orașului, și o boltă bogat ornamentată ce se termină într-o floare dublă. În partea din față, deasupra baldachinului, se află stema imperială, iar sub statuie se poate citi inscripția: „Franz Joseph I. Eroicilor apărători ai cetății Timișoara, în anul 1849”.

Vandalizarea monumentului a început în 1885, când, la intervenția primarului Török János către comandantul cetății, au fost înlăturați de pe soclu acei monștri cu dinții rânjiți care încercau să apuce cheile cetății. Nu a fost de ajuns. Capitulând Austro-Ungaria, la 27 oct. 1918, statuia Fidelității a fost decapitată, iar cele patru statui mici au fost distruse. În 1932, statuia Fidelității a fost demontată, iar

În 1936, monumentul a fost mutat în Cimitirul din Calea Lipovei, printre cruci, departe de ochii turiștilor, într-o stare deplorabilă și în pericol de prăbușire...

După 1990, s-a pus problema refacerii monumentului și reamplasarea într-una din piețele orașului. Nu a fost cu puțință! Un istoric român de etnie maghiară scria cu acel prilej: „Nu trebuie să uităm că este un monument al reacțiunii. Timișoara nu a fost apărată nici de șvabi, nici de sârbi, nici de români sau de maghiari, ci de armata austriacă”, iar un altul declara că „Reinstalarea monumentului echivalează cu negarea diversității, a respectului etnic și al realizărilor pozitive ale trecutului comun”. Probabil că unii nu uită că după zdrobirea totală a răzvrătiților prin generalul rus Luders, batalioanele bucovinene au luat parte la curățarea țării Ardealului de unguri-meza răzvrătită.

Din cimitir – în Piața Pompierilor

A fost însă cu puțință refacerea monumentului celor 13 generali de la Arad. Se uită

faptul că generalii de sub comanda internaționalistului Bem au ocupat Transilvania în perioada ianuarie-martie 1849, iar ca rezultat al politicii teroriste de stat a Ungariei au fost lichidați 40.000 de români și în jur de 100 de preoți români, nu prin luptă, ci prin metode teroriste, torturi și execuții, iar aproximativ 300 de sate au fost distruse prin incendiere. Nu poate fi trecută cu vederea atitudinea lui Adrian Năstase, cel care, în ședința de guvern din 4 martie 2004, a permis reamplasarea statuii în Piața Pompierilor din Arad. Cu mare fast o nouă dezvelire a monumentului s-a desfășurat în prezența oficialităților române și maghiare și a șefului delegației Comisiei Europene în România, la 25 aprilie 2004.

Sunt fapte de altădată, cunoscute. Dar dacă am ajuns să uităm ce înseamnă pentru românii bucovineni virtuțile alese de Împăratul Franz Joseph ca reprezentative pentru ei și să ne comemorăm eroii numai pentru fasole cu ciolan, am ținut să le reamintesc și să mă întreb: „Bucovină, plai cu flori, unde sunt ai tăi feciori?”

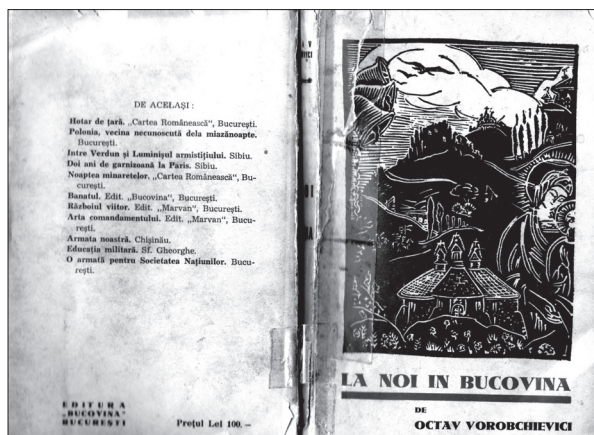
Monumentului Fidelității, ridicat în Timișoara, în cinstea feciorilor Bucovinei din Regimentul 41, austriac, din Cernăuți, mutat, în 1936, în Cimitirul din Calea Lipovei

Octav VOROBCHIEVICI

La noi în Bucovina¹

I. Strigăt fără glas

Tainițele. Cine n-a simțit, în liniștea nopții, apropierea ființei nelămurite, tulburătoare și rece, care, prinzându-ne fără veste, cu gândurile rătăcind dincolo de lumea aieva, ne-a deschis, cu o mână aeriană, ușa odăii și a piro-nit, asupra singurătății noastre, privirea oarbă și adâncă a întunericului?

Un colț de perdea a tremurat, atins de trecerea nevăzută. Un scaun a troznit încet, ca sub apăsarea unui trup. O foaie de hârtie a alunecat cu foșnet stins, pe luciul mesei.

Cine s-a îndoit, în clipa aceea, că nu s-a strecurat, lângă el, adierea unei umbre, revenite din viața de dincolo?

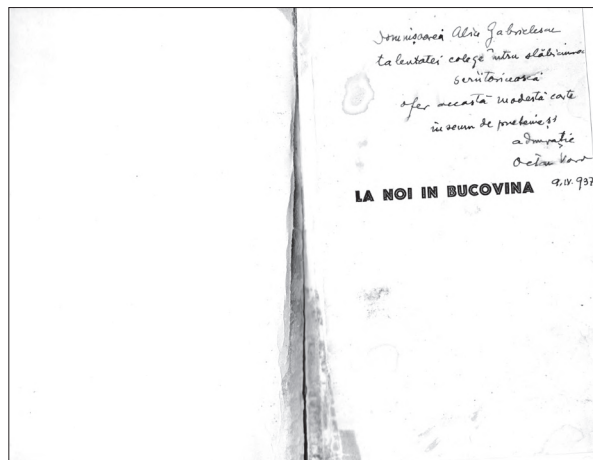
Și în sufletul nostru se deschid câteodată,

pe neașteptate, uși zăvorâte. Lumi șterse, grămădite dincolo de porțile amintirilor de toate zilele, își limpezesc profilurile, ca în frescele afumate ale bătrânelor biserici.

O muzică de freamăt, ca hăuitul unei păduri în care nu mișcă totuși nicio frunză, se ridică din valurile ce-și duc apa încărcată de oglin-dirile chipurilor, locurilor și întâmplărilor pe care le simțim ale noastre, fără să știm dacă le-am cunoscut sau trăit vreodată.

E adevărat, rămânem rar singuri cu noi înșine. De nimic nu ne este mai teamă ca de tainicele confruntări, la care ne silește sufletul. Peste trecutul aburos așternem lespedeă frământării zgomotoase a vieții. Fugim de noi. Ne este frică să revenim pe urmele pașilor, adânciți ca într-o zăpadă moale, în lungul căilor dinafara prezentului.

Totuși, din când în când, o bătaie la porți nebănuite ne întoarce privirea. Pe vârful picioarelor, ne lăsăm duși. Apăsăm clanțe care nu se împotrivesc. Adâncuri nesfârșite, ca prin

¹ Fragmente selectate, culese la calculator și actualizate gramatical de Manuela Nicolae-Posescu. Ediția I, Editura „Bucovina”, I.E. Torouțiu, București, 1937, 350 pagini, cu ilustrații de verișoara autorului din partea mamei acestuia, Aristeea Vorobchievici, artista plastică Mariana Crețu-Medeleni.

lentilele ochelarilor, deschid coridoare de lumină. Cortegii de chipuri plutesc spre noi, ca mânite de vânt.

Sufletul e plin de tainițe, ca un fagure de ochiuri.

E uimitor cât de puțin suntem ai noștri. Cine poate spune că e mai mult decât o albie, prin care alunecă zvâcnirile de inimi ale altor vieți? Ceea ce lămurim mai greu în noi este zidit de înaintași, din pietre imateriale așezate, una câte una, într-o clădire încâlcită.

Suntem, fiecare, un nesfârșit plural.

În copilărie, mai ales, avem cu toții somnul tulburat de visele unor căderi năprasnice. Lumea de știință le tălmăcește prin amintirea groazei trăite de depărtații noștri strămoși care, de teama fiarelor, se furișau, nopțile, în pomii preistoriei unde, dormind, se prăvăleau adesea din culcușurile atât de puțin primitoare. (...)

Balconul. (...) Din ce ungher de suflet s-a ridicat, ca un abur, și s-a închegat, în fund de liniște, lăcașul ce m-a dus cu gândul la Mănăstirile Bucovinei, pe care nu le știu decât din povești?

De unde mi-au venit deodată, în urechi, freacă de codru, zvonul de toacă și murmurul vioi de pâraie, cântând în văile umbrite?

De unde aerul proaspăt, cu miresme dulci de fân și frăgezimi de pomăt?

În copilărie, tata, care era din Bucovina, m-a dus de câteva ori în țărișoara care, pe atunci, era cuprinsă între pajurile de hotar ale Austriei. După moartea lui am urmat, până înainte de

Adeseori, poarta deschisă pe neașteptate...

izbucnirea marelui război, să mă duc și singur, câteodată, în vacanțe, la rudele de acolo.

De atunci mi s-au statornicit în amintire, alături de o seamă de întâmplări, imagini de câmpuri verzi, flori de nălbă ori dalii în fața caselor acoperite cu șită, un gust de mere și prune zemoase, culese de pe ramuri încărcate cu rod, straie albe cusute cu fir negru și roșu, lungi haine preotești, iconostase cioplite în bogată horbotă de lemn afumat și încrustate cu icoane îmbrăcate în argint prăfuit, „drumuri împărătești” fugind către zări, între torțele de frunze ale uriașilor plop...

Adeseori, poarta, deschisă pe neașteptate asupra șterselor aduceri aminte, mi-a strecurat înaintea ochilor colțuri din lumea copilăriei.

Prins de vârtejul vieții, n-am putut să mai iau calea spre pământul reîntors patriei, după 143 de ani de înstrăinare.

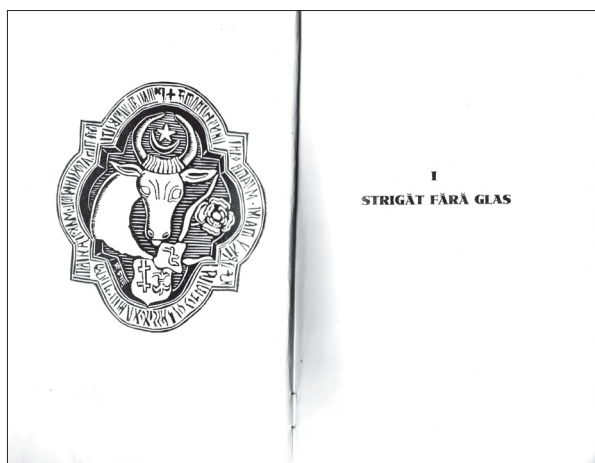
Deunăzi, în adâncul sufletului, am reauzit șoptite, cu tristeți de cimitir și graiul de îngâlbenuite pagini de album uitat, chemările trecutului ce curge în noi.

Neamurile apropiate care, în gări mici, își așteptau nepotul sau vărul din „țară”, din „regat”, s-au stins ori s-au împrăștiat.

Bunicul² doarme de mult, sub cruce, în ograda unei biserici din sat.³

2 Preotul [63]Nestor Vorobchievici

3 Actualmente satul este Tisoveț, desprins din Cucur Mare, la sud de Cernăuți, spre Siret.

Bunica⁴ l-a urmat, odată cu sfârșitul războiului.

Fratele tatei⁵... dar povestea lui nu poate fi prinsă numai în lungimea unei fraze.

Unchiul din Bucovina. Curând după începerea războiului mă găseam în București, într-un spital al Crucii Roșii, ținut în pat de răni dureroase, datorite de gloanțele bulgarilor, la Turtucaia.

Într-o dimineață, șeful spitalului mi-a adus în cameră un bărbat cât un munte, al cărui nume îl rețineam din presa politică.

În timp ce coșul pieptului mi se ridica și absorbea, chinuit de friguri, strânsoarea bandajelor și nemișcarea pe care eram nevoit s-o păstrez, trebui să ascult o nesfârșită cuvântare în care vorbele „erou”, „sânge jertfit”, „datorie ostășească” și așa mai departe, sunau ca un refren.

(...) În plină vâltoare a frazelor, ușa se deschise încet și, în rama ei, încremeni statura măreață, cu fruntea goală, cu părul dat peste cap, cu umerii voinici, a unui preot. Era fratele tatei. Unchiul din Bucovina. Ochii noștri se întâlniră, peste șirurile de paturi albe, acoperite cu pleduri cenușii. Ai lui - muiați de bunătate, de duioșie. Ai mei – pâliți de fierbințeală.

Neîndrăznind să tulbure cuvântătorul care-i cinstea nepotul – copilul pe care-l ținuse în brațe, căruia îi făcuse zmeie – rămase neclintit, pe pragul ușii, cu răsuflarea tăiată, în timp ce ropotul vorbelor urca și cobora în huiet, ce umplea golul de catedrală al sălii.

Nu știu când și cum s-a isprăvit „vizita de îmbărbătare”. Deșteptat, ca după cloroform, mi-am simțit mâinile udate de lacrimile unchiului și cuvintele lui, spuse încet, tremurat, mi-au rămas pentru totdeauna săpate în suflet (...). Îl văd și astăzi, aproape îngenunchiat lângă patul meu, sărutându-mi mâinile, mie, băiat de 20 de ani, el, preot, fratele tatălui meu...

Am ascultat apoi o poveste simplă. Era vorba de dimineața Sfintei Maria. Sătenii din ținutul târgușorului Siret, veniseră la biserică

în număr neobișnuit de mare. Piața ctitoriei lui Petru I Mușat era înțesată de straie albe. Și, în toți ochii, strălucea lumina unei taine. A fost destul o șoaptă, ca să înțeleagă :

Au sunat noaptea clopotele, în satele din Moldova... Nu s-a îndoit. Țara intra în războiul pentru întregirea neamului. Niciodată n-am făcut o slujbă mai înălțătoare! Niciodată oamenii n-au îngenunchiat cu mai multă pietate în fața altarului! Niciodată, în Siret, nu s-a ridicat o rugă mai fierbinte!

A prins întâia clipă potrivită și a venit la București, să afle știri despre nepot. Și cu „*inima plină de recunoștință pentru băiatul care îi făcuse marea cinste să-și jertfească sângele pentru țară*”. S-a înapoiat în târgul lui, vestind apropierea eliberării.

În timpul acestor întâmplări, Bucovina era în puterea rușilor. Într-o bună zi însă tunul austriac a început să se audă tot mai aproape. Unchiul știa că foștii stăpânitori n-ar fi întârziat să împodobească spânzurătorile din marginea orașului, cu cei trecuți pe „lista neagră”. Între ei ținea și el un loc.

Ajutat de bunăvoința unui șef de unitate rușească a trecut, împreună cu soția și fiica lui, în împărăția țarului și a ajuns la Rostov, pe Don.

Zile grele de băjenie, departe de căminul în care păstra, într-o ramă, un mănunchi de Floarea-Reginei, cules din Carpații liberi și legat cu o panglică în cele trei culori ale neamului nostru, departe de credincioșii lui, pentru școlile cărora făcuse, de atâtea ori, drumuri în „țară”, să aducă teancuri de cărți românești.

Trec repede: ...Pe unchiul din Siret l-am revăzut, pentru ultima oară, la Chișinău, către sfârșitul anului 1918. Regimentul meu fusese adus din munții Moldovei, în capitala Basarabiei. Intrasem în curtea unei case, să-mi caut locuință. La o fereastră, mi-am auzit numele strigat de o voce tânără de fată. Strigăt din inimă, izbucnit pe neașteptate. Strigăt scurt și totuși destul de încăpător pentru bucuria, îndoiala, surprinderea și izbânda cuprinse în modulațiile lui.

O mândrețe de copilă zbura spre mine, într-un vârtej de bucle brune și volane albe. Uluit, am simțit în jurul gâtului brațele și pe obraji,

4 Preoteasa Cristina Dimitrievici

5 Preotul [207]Ioan Vorobchievici, „Unchiul din Bucovina”

pe ochi, lacrimile și sărutările ei. N-am înțeles decât peste câteva minute. Trecuseră doar atâția ani de la cel din urmă drum în Bucovina. Mica mea verișoară, fiica unchiului din Siret, avusese timp să crească. Fetița de odinioară, pentru care făcusem primele versuri și cântasem de atâtea ori serile, în fundul grădinii, era acum domnișoară.

Unchiul revenise de curând, cu mica lui familie, din Rusia destrămată de revoluție. Obrajii subți, plămânii secătuți. Numai fruntea îi rămăsese sub părul care îi albise. S-a înapoiat în Bucovina, odată cu înaintarea trupelor noastre peste Molna și a închis ochii în sunetele de victorie ale fanfarelor românești.

Verișoara din Siret e o doamnă cu beteală de argint pe tâmpile și cu un cerc de copii în jur. Vărul ei nu-i mai face poezii și nu-i mai cântă din fundul grădinii cu meri și peri, intrată de mult în stăpânirea altor trecători pe căile vieții. (...)

II. Suceava

Flamură de lumină deasupra veacurilor

La fereastra vagonului. (...) Înainte de a fi piatră, Suceava e suflet. Cine a văzut lumina pe pământul țării noastre, cine a sorbit poveștile neamului nostru, odată cu laptele de la sânul mamei, cine a ascultat glasul codrilor noștri și s-a lăsat furat de zărilor de aur ale câmpiilor noastre, cine și-a înfrățit cântecele cu albastrul înalt al cerului nostru și dorurile cu stelele adâncurilor limpezi ale nopților României, cine s-a lăsat îmbrățișat de vârtejurile vântului care zburdă peste întinderile țării, cine s-a lăsat purtat de valurile râurilor noastre, n-are nevoie să fi văzut Suceava, ca s-o recunoască numaidecât. (...)

Paraclisul Curții Domnești. A fost odată și o Curte Domnească în târgul Sucevei... Pe temeliele ei se înalță astăzi zidurile multora din prăvăliile înghesuite în inima orașului, precum și zidurile unui liceu de fete. Clădirea acestei școli a adăpostit Liceul de băieți în timpul celei de a doua ocupații rusești, care a ținut de la 21 iunie 1916, până la 2 februarie 1918. Cursurile se predau, în acest răstimp, numai în

românește înființându-se, din dorința comandantului rus, și lecții de limba rusă.

La 5 martie 1917, școala a fost inspectată de un înalt funcționar țarist, care a îndemnat pe elevi să învețe rusește, căci la rândul-i – dacă era adevărat ce se spunea – și el învăța limba noilor aliați. Corpului profesoral îi lăsa să înțeleagă pe departe că, atunci când Bucovina va fi a Rusiei, se vor plăti aceleași lefuri, ridicate, pe care le primeau și profesorii din imperiul moscovit.

„Aliații” nutreau gânduri care merită să fie amintite.

În acest loc au fost deci Curțile Voievozilor.

De aici, în zilele grele, Domnul pornea cu oastea în calea vrăjmașilor, iar Doamna și odraslele domnești se închideau în cetate, ori într-una din mănăstirile întărite și ascunse în munți.

N-avem știri nici asupra formei și mărimii „reședinței”, nici asupra pricinilor ruinării ei.

Datina n-a păstrat decât credința că palatul era legat, cu cetatea, printr-o hrubă.

Baronul de Ezenberg pomenește, după „anexare”, într-un memoriu citat de Romstorfer, că: „În Suceava se mai pot număra încă 17 biserici mari, ruinate, poate vreo sută din cele mai prețioase beciuri boltite, unele având până la 40 de trepte, o reședință foarte întinsă, dărâmată însă și o cetate mare, pe deal, ruinată și ea”.

Din „reședința foarte întinsă” n-au mai rămas decât urme de temelii.

Să mai repet ce s-a făcut cu piatra?

Grădinile Curții, în lungul veacurilor, s-au îmbucătățit și au fost năpădite de clădiri fără însemnătate. Din tot ce a fost, n-a mai rămas decât o bisericuță, albă ca o petală de crin și ușoară ca un zbor. E capela Domnițelor și Beizadelelor. Închisă în mijlocul unei largi îngrădiri, zăvorâtă și uitată de când nu se mai slujește în ea, așteaptă zadarnic să simtă pe mânerile ruginite ale intrării, mâna gingașă a unei fiice de Domn. O pisanie, împodobită cu stema Moldovei, amintește, în limba slavonă, dăltuită în piatră, că biserica a fost făcută „Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh...” de Vasile Lupu, în anul 7151, adică 1643, având „hramul nașterii

Sfântului Prooroc și înainte mergător și botezător Ioan...”.

Întreb, în vecini, să aflu unde aş putea găsi cheia. Mi se răspunde prin ridicări de umeri. (...)

Moaștele făcătoare de minuni. O uliță umilă se strecoară între biserica Doamnei Elena și „Casa Polonă”. Dacă înfățișarea locuințelor mărginașe nu spune nimic, ochiul e fără veste uimtit de mulțimea sătenilor tăcuți, care coboară sau urcă drumul, purtând în privire smerenie adâncă.

La câțiva pași, sub bolțile acoperite de fresce ale bisericii Sfântului Gheorghe, ridicată de Bogdan Încrucișatul și Ștefăniță Vodă, odihnesc, în raclă de argint, moaștele făcătoare de minuni ale Sfântului Ioan cel Nou, ocrotitorul Moldovei.

Nicăieri, în Suceava, călătorul nu întâlnește atâta suflet românesc.

În piața din fața clopotniței gălbui, ce-și subțiază caturile până la turnulețul ce înalță pe cer crucea sprijinită de beteala lanțurilor, mulțime de țărani, veniți să se închine și să-și găsească alinarea suferințelor, aștern un covor alb de straie sărbătorești.

Sub bolta clopotniței, ridicată de Petru Șchiopul, ctitorul Galatei din Iași, se înșiră câteva tarabe de iconițe, cărți de rugăciune și lumânări.

Cerșetori, cu trupuri schingiuite, se tânguiesc dezvelindu-și, în bătaia soarelui, brațele și picioarele frânte și chircite. Sunt mulți cerșetori în Bucovina. Le întâlnești chinul și le auzi glasurile plângând, în toate limbile, la ușile bisericilor, la porțile mănăstirilor, la capetele podurilor, pe drumurile cimitirelor, la încrucișările ulițelor.

Din acest punct de vedere, Bucovina seamănă cu Spania de altădată. Acolo catolicismul sprijinea ordinul acestor oropsiți, meniți să înmoaie sufletul locuitorilor și să-i apropie de Hristos. La noi mulțimea lor e întemeiată oare pe bunătatea Moldovenilor? (...)

Ocolesc zidurile înalte, sprijinite în puternice contraforturi ce urcă până-n linia ocnițelor de sub largile streășini. Foșnetul greu al pomi-

lor încinge clădirea cu o atmosferă de izolare și mister. (...) Vechea frescă din afară, în ciuda refacerii terminate în 1910, (...) păstrează bisericii înfățișarea bătrână, ce stă atât de bine trecutului ei.

Pătrund în aerul mirosind a tămâie, sub bolțile și între zidurile acoperite în întregime cu vechea frescă bizantină, în vopsele moi, ca lumina toamnei sub frunziș mort de stejar. Snopuri de raze, prăfuite, se strecoară prin ferestrele gotice și cad pe bătrânele icoane întunecate, pe candelabrele grele, pe argintul podoabelor, pe închinătorii în straie albe, prosternați dinaintea chipurilor sfinților de pe broderia de lemn cu auritura întunecată a iconostasului.

Sub un baldachin de piatră, în raclă de argint împodobită cu icoane, sunt așezate moaștele Sfântului Ioan. De sub învelișul alb ce le înfășoară ca pe o mumie, nu se vede decât țeasta, cu fruntea încercuită de o cunună de argint.

În jur, mame cu copii bolnavi, bătrâni ologi, nevoiași chinuți de dureri neștiute, se roagă tăcuți. Un preot cu barba ninsă citește, răgușit, unui credincios îngenunchiat și cu fruntea lipită de marginea raclei. Credința în puterea moaștelor e atât de mare, încât se spune că un necinstit, folosindu-se de neștiința oamenilor, le-ar fi vândut sute de dinți pe care îi da drept ai sfântului.

Bunul Ioan cel Nou, de fel din Trapezunt, a suferit, pentru credința sa, moarte de martir, în 1330, în Cetatea Albă a Basarabiei. Alexandru Voievod, 74 de ani mai târziu, i-a adus moaștele la Suceava. Ioan al III-lea Sobiețki le-a ridicat de aici, în 1686 și le-a așezat într-o biserică din Galiția, de unde au fost readuse în Suceava, peste 97 de ani.

În 1914, de teama rușilor, moaștele fură strămutate la capela română din Viena, unde au fost adăpostite până la sfârșitul războiului.

Legenda glăsuiește că, în 2 iulie 1622, Tătarii, care năvăliseră ca într-atâtea rânduri în Moldova, se îndreptau spre Suceava, să jefuiască târgul. Mitropolitul țării, însoțit de cler, voi să ducă moaștele în cetate. Ele se făcură însă pe neașteptate atât de grele încât, cu toa-

tă truda, nu putură fi ridicate. În același timp, apele râului Suceava veniră mari și se revărsară peste câmpie, închizând calea păgânilor. În amintirea minunii, poporul prăznuiește pe sfânt în fiecare an, la 2 iulie.

Într-o latură a curții, acoperit de frunzișul pomilor, e un paraclis ce folosea drept capelă de iarnă. A fost zidit, așa cum amintește pisania, în preajma anului 1630, de Mitropolitul Anastasie Crimca. Forma lui avântată, liniile neîmpodobite și armonioase, intrarea și ferestrele, în chenare de piatră, grăiesc de timpurile binecuvântate ale arhitecturii bisericii moldovenești. Sub streășina din față, zugrăveli, barbar refăcute, redau suferințele și sfârșitul de martir al Sfântului Ioan.

Pe poteca tăiată în iarba deasă, doi țărani duc pe brațe un bărbat, al cărui cap cade moale, când pe un umăr, când pe altul. Îmi aruncă, în trecere, o privire stinsă.

Peste o jumătate de oră, bărbatul iese singur din tinda bisericii. Își trece degetele uscate pe fruntea de ceară, acoperită cu stropi de sudoare. Se lasă în genunchi și sărută îndelung piatra tocită a treptei. (...)

III. Dragomirna,

Arcada credinței pe pragul țării fagilor

Cetățuie. Niciunul din lăcașurile monahale ale Bucovinei nu izbește atâta, prin

...deasupra portalului...

Ușeară ca un gând...

înfățișarea de cetate. Acest lucru te face o clipă să crezi că ai luat un drum greșit și, fără să vrei, te-ai strecurat printre oamenii de strajă, ajungând în fața unui fort, tănuțit vederii oamenilor.

Am privit mănăstirea ore lungi, de pe dealurile ce o împresoară. Am rătăcit pe sub ziduri și am cătat prin meterezele înguste cu vederi adânci. Am urcat în cele patru turnuri grele, pătrate, ce veghează în ungherele brâului de piatră și pe scara șerpuită. Ajuns în înălțimea clopotniței, am ascultat șuieratul vântului pe buzele groase de bronz ale clopotelor.

Înfățișarea de putere, de clădire pentru luptă în deșertul codrilor, nu mi-a fost clintită decât prin aflarea bisericii albe, cântec înălțat cu neasemuit avânt, împietrit prin vrajă și întemnițat în lanțul zidurilor înconjurătoare.

Colț de odihnă. Fără să spun un cuvânt, fac semn vizitiului să oprească. Înainte de a trece pe sub stema Moldovei, cioplită adânc în lespede deasupra portalului tăiat în clopotnița voinică, zăresc, dincolo de turnul pătrat din latura dreaptă a zidului, o bisericuță de pus în ramă.

Pare o năframă albă, ascunsă în verdele tare al pomilor. Acoperișul înalt, ca un fund de corabie, își lasă povârnișul de șindrilă în streășini

largi peste pereții văruiți și ridică, pe creasta lui ascuțită, trei turnulețe de lemn deasupra cărora urcă, pe cer, cruci plecate.

Schitul Dragomirnei...

În jur, printre arbori, cruci de piatră și lemn la căpătașul monahilor adormiți în credință și culcați sub iarbă.

Sufletul copleșit de grelele ziduri cu metereze, aleargă spre bisericuța tupilată între pomii ale căror rădăcini îmbrățișează oseminte demult uitate. (...)

Ograda mănăstirii. Flacăra vrăjită în piatră și apoi dăltuită în biserică, de mâini meștere și binecuvântate de Cel Atotputernic, Dragomirna se înalță ușoară, ca un cântec, pe tipsia ogrăzii, încercuită de zidurile, turnurile și așezările mănăstirii, care privesc spre ea fermecate, ca spre o arătare de abur, ce stă să se risipească, asemeni unui suflu, la întâia adiere.

Niciuna din bisericile pământului românesc nu înfățișează atâta avânt, atâta ieșire din sine, atâta strigăt către cer. Ușoară ca un gând, subțire ca tăișul unei spade, sprintenă ca țâșnirea dreaptă a unui joc de apă, casa Domnului, închinată „Pogorării Spiritului Sfânt”, pare împlinirea în piatră a înălțimii credinței, în acele timpuri de primejdii, când oamenii erau așa de aproape de Dumnezeu. (...)

În fața altarului. Printr-o mică ușă, în chear de tăietură gotică, pătrund în tinda văruiată, pe bolta căreia, ca și în naos și pronaos, se împletesc ciubucuri⁶ țesute în unghiuri și linii arcuite. În lungul zidurilor se înșiră câteva pietre de mormânt, așternute între lespezile pardoselii. Sub una din ele, în ciuda pisaniei, datina stăruie că odihnește arhitectul bisericii, un oarecare Dima. (...)

Sub sticla dulapurilor. Călugărul cu două picături de cer în privire, cu chipul desprins dintr-o frescă bizantină, cu mâna subțire lipită veșnic de pieptul plecat, mă însoțește, pe scări șerpuite, în sala gotică din vechea egumenie, a

cărei bolți, prinse în mănunchiuri de arce frânate, se reazimă pe un singur stâlp ce adună cu înțeleș în piatra lui tare toate năzuințele căilor omenești.

Prin coridoare lungi, slujind pe vremuri celor ce trebuiau să vegheze la metereze împotriva neprietenilor, ajungem în dreptul unei uși deasupra căreia stă scris „Muzeu”. În dulapuri, sub sticlă, cărți vechi, bisericеști, cu chenare și migăloase împodobiri pe apă de aur, cu legături grele având, în colțuri, iconițe lucrate în smalt; acoperăminte cusute în fir, dintre care unele se păstrează din veacul al 16-lea, epitrahile, aere și odoare ce, în ciuda veacurilor, nu și-au pierdut încă strălucirea; cruci de lemn sculptate și legate în argint, potire, stele, pate-ne, cădelnițe, litiere și icoane dinaintea cărora s-au plecat frunți de mult prăfuite în pământul din care am venit și în care ne vom întoarce cu toții. (...)

V. Sucevița Leagăn de îngeri

(...)

Moldovița. În preajma Cîmpulungului, în sus de satul Vama, dincolo de lanțul așezărilor presărate în lungul unei văi mărginite de înălțimi împădurite, Mănăstirea Moldovița a răsărit deodată în rama unui brâu de ziduri și turnuri de apărare, cu biserica înveșmântată în frescă, sub streășina ocrotitoare a acoperișului de șindrilă, ținut într-o turlă micuță. Maicile cântau în fața iconostasului afumat și mănăstirea, zidită de Petru Rareș în 1532, păstrând chipul Voievodului, al Doamnei sale Elena și ale fiilor lor, Ștefan și Iliaș, era înneacă în apele unei păci religioase, cum nu întâlnisem încă niciodată între zidurile unei biserici.

Humor. Nu departe de târgușorul Gura Humorului, biserica fostei Mănăstiri a Humorului s-a desprins, pe neașteptate și întreagă, din cortina de verdeață a înălțimilor, ca o icoană în zugrăveli veștejite, sub acoperământul „oblu” de șită, fără turlă.

Ctitoria și gropnița Logofătului Toader, zidită în 1533, „în numele cinstitei adormiri a preacuratei și binecuvântatei noastre stăpâne

⁶ Ciubuc (DEX) = ornament în relief, cu un profil dreptunghiular sau curbat, care înconjură un perete, un tavan, o piesă de tâmplărie.

născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria” păstrează, în tabloul votiv ca și Moldovița, chipul lui Petru Rareș, al Doamnei Elena și al fiului lor, Ștefan.

Pe pereți și cu deosebire în pridvor – întâiul pridvor deschis cunoscut în arhitectura bisericească a Moldovei – călătorii și-au scris numele, zgârâind adânc prețioasa frescă.

Voroneț. Tot în apropierea târgului Gura Humorului, Mănăstirea Voroneț, a lui Ștefan cel Mare, în care odihnește sub lespede cenușie Daniil Sihastrul, își ascundea zidurile groase învelite în frescă răsărită în adâncul veacurilor, în mijlocul unei ogrăzi cu iarbă și tăcere.

Solca. Într-un ascunziș al clocotului de înălțimi împădurite, ce se desfășoară la asfințit de linia Rădăuți-Suceava, Mănăstirea Solca, începută de Ștefan Tomșa în 1612 și sfințită în a doua domnie a Voievodului. Prin 1620, își înalță albeața zidurilor sub acoperișul de țiglă smălțuită, în formele frânte ale începutului, redate de refacerea lui Romstorfer, la începutul veacului nostru.

Umilă imagine a Dragomirnei, păstrează înfățișarea veche a bătrânelor lăcașuri de rugăciune. Zidurile groase, de aproape doi metri, ascund în răceala pietrei ceva din trăinicia cetăților de demult.

Arbore. În 1502, Luca Arbore, pârcălabul Sucevei, a ridicat mănăstirea ce-i poartă numele, nu departe de locul ales mai târziu de Ștefan Tomșa pentru Solca.

În ograda așternută cu iarbă și presărată cu morminte vegheate de cruci, lângă zdravăna clopotniță ce păstrează lovituri de gloanțe din vremea războiului, bătrâna biserică, îmbrăcată cu frescă palidă, ascultă, cu toți sfinții încremeniți și albiți de ploi, plânsetul vântului prin ramurile pomilor.

Un preot îmi arată mormântul pârcălabului. Printr-o spărtură a lespedei strecoară un băț, la capătul căruia arde o lumânare. În fundul negru flacăra joacă lumini pe oase galbene, împrăștiate. Oare n-ar fi nimerit să închidă mormântul pentru totdeauna?

...zidurile groase învelite în frescă...

Bătrânul Luca Arbore, unul dintre sfetnicii lui Ștefan cel Mare, a fost, în timpul nevâstniciei lui Ștefăniță Vodă, adevăratul îndrumător al Divanului Țării și, într-o măsură, ocrotitorul Domnului Moldovei.

Turcii, a căror putere se întinsese cruntă asupra Munteniei, amenințau să cuprindă și Moldova. Arbore socotea că, rezemându-se pe Poloni, va putea înlătura primejdia înfigerii semilunei pe turnurile cetății Sucevei.

Când Ștefăniță împlini 16 ani și luă în mână conducerea țării, rupse însă legăturile cu regele din Cracovia. Sfetnicul său, încercând o împăcare prin soli, Ștefăniță porunci să i se taie capul, „nici judecat, nici dovedit”, cum scrie Ureche, pentru că „l-a aflat cu viclenie”.

O bună parte din boieri se răzvrătiră, dar Domnul îi înfrânse și, cu acest prilej, reteză capul logofătului Ivașcu, al pârcălabului Costea, al vistiernicului Sima și altora „le-au tăiat capetele în târg la Roman”, cum amintește, cu bătrânească vorbă, marele Xenopol. (...)

Mănăstirea (Sucevița). Așternut pentru suflet, zidit din lumină de lună. Umbră de castel, crescut pe flăcări de jăratec. Singurătate clădită din piatra basmelor, cântecul izvoarelor și freamătul munților. Cunună-n filigran de aur, culcată-n pacea verde a văii și vegheată de

...câmp de icoane...

tăcerea în care tremură domol, ca pe strune ale văzduhului, cântecele înălțimilor. Poartă de povești în împărăția popoarelor pădurii. Leagăn de îngeri, împletit din fire străvezii de vis.

Sucevița... Pătrat de ziduri, palide-gălbui, roase de ploi și vânt și străjuite, în cele patru colțuri, de turnuri, încheiate cu piramide. Deasupra porții de intrare, turnul paraclisului, sprijinit în contraforturi voinice și lăsând să țâșnească, deasupra învelișului, o turlă firavă, ca un deget pe buzele tăcerii.

Fațada zidului împrejmuitoare e încinsă cu altă îngrădire, menită parcă să oprească larma lumii cât mai departe de mănăstire. În poarta grea de lemn e tăiată o mică ușă. Dincolo de ea, pe așternutul neted și verde al ogrăzii, în decorul zidurilor bătrâne și al clădirii egumenei, cu aer de domnească locuință de țară - se înalță biserica Sucevița, în tablouri de frescă, pe tipsie albastră și verde, sub streșinile ocrotitoare ale acoperișului de șindrilă, deasupra căruia plutește o turlă învăluită în horbota albă a împodobirilor.

Înfățișare de umilă evlavie. De strângere în sine. Nu zbor spre cer, ci genunchi plecat la pământ. Nu strigăt avântat, ci cântec plâns în pumni. De jur împrejur ziduri de piatră. Ziduri

însă care nu-și trâmbițează puterea, ci se ridică să acopere ruga, de ochii necredincioși.

Legenda. Pe locul mănăstirii a ființat pe vremuri un schit de lemn, cu câteva chilioare, pentru călugării ce se rugau lui Dumnezeu în acest loc ferit de ispitele lumii.

Povestea mănăstirii de astăzi, zidită pe altarul schitului de bărne, e legată de multe povești. Una din ele e întărită prin aflarea unui cap de femeie, cioplit în piatră și așezat într-un colț al clopotniței. Într-o bună zi a venit, la schitul de lemn al Suceviței, o Româncă. Nimeni nu i-a știut nici numele, nici necazurile ce o aduseseră. S-a dat jos din căruța trasă de boi și a făgăduit călugărilor că va căra piatră, lemne și toate cele trebuincioase zidirii unei mănăstiri, cerând, în schimb, ca atunci când va muri să fie înmormântată în locul ctitorilor, sub lespezile bisericii.

Călugării s-au învoit. Fără răgaz, zi de lucru sau sărbătoare, femeia s-a trudit și a cărat timp de treizeci de ani materialele din care s-a înălțat lăcașul. Când totul a fost gata, femeia a închis ochii. Mai marii peste treburile monahale n-au îngăduit însă așezarea trupului ei în biserică. Amintirea i s-a păstrat totuși în lungul veacurilor, ca o vrednică pildă a puterii credinței.

Am vrut să văd și eu capul, cioplit de un călugăr meșter și prins într-un colț al clopotniței. N-am văzut nimic. Să-l fi măcinat vremea? Să-l fi nimicit vreun zidar nepriceput în cursul cine știe cărei refaceri? (...)

Despletire de culori. Din tindă, prin ușile joase tăiate în zidurile ce despart polunoșnicul⁷, pronaosul și naosul, adâncul bisericii apare ca o hrubă de taine. Totul e acoperit de frescă, ușor afumată. Din pereții groși se cerne mireasmă de tămâie, de flori uscate și ceară. Candelabrele, cu țesătura șerpuită a brațelor, plutesc în umbră, deasupra tăcerii.

Iconostasul, cu bogate icoane împărătești îmbrăcate în argint, înalță pe horbota de lemn, cu aurituri întunecate, pătratele zugrăvelilor religioase.

7 (DEX) Nartexul bisericii.

În pronaos, șase lespezi mortuare poartă pe ele nume de membri ai familiei Movileștilor. În despărțitura ctitoricească, la stânga, o lespede o acoperă pe Zamfira, una din fetele lui Eremia Movilă „trecută la veșnicul lăcaș”, cum glăsuiește inscripția slavonă, în 1596. În dreapta, o piatră de marmură sură, cioplită în bogate înflorituri. Mormântul lui Eremia Movilă Vodă „cu mila lui Dumnezeu Domnul Moldovei, veșnică să-i fie amintirea și fericită odihnă”. (...)

Șuvița de păr castaniu. Într-o cutie rotundă de argint aurit, atârnată sub candelabru din despărțitura ctitoricească, se păstrează o șuviță din părul Doamnei Elisabeta, frumoasa, ambițioasă și nefericită soție a lui Eremia Movilă.

Ocotind, în împrejurările cunoscute, cu ajutor polonez, domnia fiului ei Alexandru, armata ei fu nimicită la Drăcșani, în 23 august 1616, de către Schender Pașa și Radu Mihnea. La căderea seriei, cei din urmă apărători, împresurați de toate părțile, făcură cerc strâns în jurul Doamnei. (...)

A doua zi, peste câmpul plin de leșuri, o căruță, păzită de călăreți turci, o ducea în robie pe Doamna Elisabeta și pe fiii ei, Alexandru Vodă și Bogdan. Cu sufletele arse, cu frunțile plecate, boierii Moldoveni ce-i fusese ră credincioși până la urmă, își priveau jalnicii stăpâni puși în lanțuri. Doamna opri căruța în fața lor. Se ridică și căută la ei cu deznădejde. Pe obraji ruinați de groază și durere curgeau șiroaie de lacrimi. Își acoperi ochii și, zguduită întreagă de scârbă, le strigă – așa cum pomenește cronicarul – întreaga rușine, a ei și a țării: „Boieri! Boieri! Pângăritu-m-au păgânul!”.

Un geamăt cutremură piepturile sfetnicilor.

Doamna își smulse năframa de mătase ce-i acoperea capul și umerii. Părul i se risipi bogat, până la mijlocul trupului ei subțire. Cuprinse în mâini valurile castanii și le răsuci în fuior. Unul din boieri îi întinse un cuțit. Elisabeta își tăie părul, mai mult smulgându-l, sub privirile batjocoritoare ale turcilor și-l lăsă să cadă în mâinile unuia dintre boieri.

Duceți-l la Sucevița, pe mormântul aceuia care v-a fost Domn și mie neuitat soț!

Capetele foștilor sfetnici se plecară să-și ascundă lacrimile.

(...) Dusă la Constantinopol, Elisabeta fu închisă în haremul sultanului Mustafa și făcută mahomedană. Fiul ei, Alexandru, turcit și el, muri curând, în robie. O fată căzu în mâinile tătarilor, celelalte în Polonia... (...) Nu se știe când și cum a murit Elisabeta, nici dacă are un mormânt. Tabloul votiv din Sucevița ne-a păstrat chipul ei frumos, cu ochii mari (...).

Țin între degete șuvița de păr castaniu, asprit de veacuri.(...) De ce nu se păstrează relicva cu mai multă grijă? De ce nu se închide într-o cutie – dacă vreți, cu pereții de sticlă – ca să se poată arăta și urmașilor mărturia strigătului de umilință și deznădejde, aruncat boierilor de o Domniță a trecutului nostru de suferință, în dimineața ce a urmat înfrângerii de la Drăcșani? (...)

VI. Mănăstirea Putna

Lăcașul de veghe a lui Vodă Ștefan

(...) **Sub bolți.** Înăuntru, pereții nu sunt acoperiți de fresce. Iconostasul e lipsit de obișnuita bogăție întâlnită la celelalte mănăstiri ale Bucovinei. Stranele nu sunt dăltuite în migăloase înflorituri. Cuprinsul lăcașului repetă înfățișarea obișnuită a bisericilor proaspăt clădite și lipsite de podoabele în care pietatea, gustul și dărnicia să-și dea mâna, ca în bunele vremuri de altădată. (...)

Mormântul lui Ștefan cel Mare. (...) Vara anului 1504 își întindea belșugul peste frumoasa, cinstită și temută Moldovă a lui Ștefan cel Mare cel Sfânt și drept. Bătrânul Domn intrase în al 48-lea an de domnie.(...) Biserica țării învinsese toate încercările de strecurare a catolicismului și strălucea puternică și bogată, cum nu fusese niciodată. (...)

Ștefan cel Mare, obosit de războaie, se stinge senin la Suceava. Doctorul Matei din Murano murise și Domnul îl chemase pe Ieronim de Cesena să-și încerce priceperea, cum și-o încercaseră Ioan Klingensporn din Nüremberg și medicul evreu trimis de hanul tătărăsc.

Totul fu zadarnic. În 2 iulie 1504 Ștefan adormi pentru totdeauna, înconjurat de Doamna Maria, de copii, de mai marii bisericii, de boieri și oșteni.

Un vânt rece suflă de la un capăt la altul al țării. Și toate clopotele prinseră să sune. Poporul se descoperi, îngenunchie și plânse cutremurat de durere și grijă. Putna își deschise porțile să primească trupul fără viață al marelui Ștefan.

Mormântul lui, pe care se spune că a ars trei zile o flacără coborâtă din cer, e în dreapta naosului bisericii, lipit de zidul gălbui. Deasupra lespedei de marmură albă-vineție se boltește un acoperământ de piatră sprijinit în coloane și făcut în 1871. Sub arcada lui își tremură luminița o candelă de argint. Pisania, cioplită de jur împrejurul pietrei mortuare, pomenește în limba slavă:

„Dreptmăritorul Domnitor Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu Domnul Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, ctitorul și ziditorul acestui sfânt lăcaș, care zace aici și s-a mutat în veșnicul lăcaș în anul 7.... luna și a domnit ani”.

Prevăzătorul Ștefan, cum se vede, și-a pregătit mormântul și lespede de când era în viață. Ea a fost așezată fără să se împlinească inscripția. Bogdan Vodă, fiul lui, a așternut pe mormânt un acoperământ brodat, pe care e cusută data morții: „2 iulie 7012 (1504) la ora 4 după-amiază” și lungimea domniei: „47 de ani și 3 luni”.

Un călător a lăsat pe lespede un mănunchi de flori de câmp. (...)

Deschiderea mormintelor. Mormintele de la Putna au fost deschise și cercetate în 1856, după ce le mai deschisese o dată Iacov mitropolitul, care, prin vânzarea unei părți a bogățiilor găsite în ele, a rezidit mănăstirea.

În 1856 s-au scos din cripte și s-au așezat în muzeul mănăstirii șaluri brodate în fir de aur și argint, fâșii de mătase din veșminte de Doamne, horbote, inele, paftale, nasturi, părți din coroana lui Ștefăniță Vodă și o bucată din mantia lui Bogdan Vodă, în al cărui mormânt s-au găsit urme dintr-o coroană domnească.

Osemintele lui Ștefan cel Mare au fost aflate cu țeasta despărțită de restul scheletului. Spada, coroana și alte lucruri de preț, fuseseră luate, de jefuitori necunoscuți. Voievodul era îmbrăcat într-o haină scurtă, ce păstra brodată de la gât până la genunchi, o cruce în fir de aur. (...)

X. Cernăuți Treaptă de noi nădejdi

Orașul. Călătorul care ajunge la Cernăuți – după ce a rătăcit pe drumurile pitorești ale Bucovinei, după ce a respirat aerul munților și codrilor ei, după ce a poposit în târgurile și satele desprinse parcă din vechi stampe, după ce a auzit, în amurguri, glasurile clopotelor străvechilor mănăstiri – se simte deodată ca prins de vârtej și aruncat cu răutate într-o lume străină și dușmănoasă.

De la gara, nu lipsită de măreție, pe care au durat-o austrieii în preajma războiului, strada urcă povârnișul repede care opune ochiului platoșa înaltă a clădirilor afumate.

Apoi orașul își desfășoară masa clădirilor înghesuite, între care se tupilează lăcașurile de închinare ridicate în ultimele timpuri, șirurile de magazine ale căror firme își strigă în românește numele străine, forfota tramvaielor, a automobilelor, a trăsurilor și a trecătorilor.

(...) În larga piață dreptunghiulară din inima urbei, blocul primăriei înalță spre cer un turn pătrat. Deasupra lui era înfipță pe vremuri, într-o lungă lance, stema imperiului, în forma unei uriașe pajure negre, cu două capete.

Pe trotuarele care mărginesc vitrinele cafenelelor și magazinelor, în mulțimea care se plimba altădată în sus și în jos, îmi aduc aminte de uniforme ofițerilor austrieci și îndeosebi de ale ulanilor cu dolmane albastre și pantaloni roșii.

Ici-colo, pe ușile prăvăliilor, în acele timpuri de „a fost odată...” erau lipite etichete pe care scria cu litere mărunte: „Aci se vorbește și românește”.

A căzut și pajura de pe turnul primăriei, s-au spălat și culorile galben-negru ale Austriei, care înfășurau ca niște șerpi gheretele de la intrările autorităților, s-au uitat și înaltele chi-

pie negre ale ofițerilor dublei monarhii.

În mijlocul pieții – Pieții Unirii – se ridică astăzi, din piatră și bronz, un monument simbolizând căderea hotarului ce rupsesse în două Moldova.

Trei culori. Palatul Național – casa Românilor – înghesuit între clădirile mărginașe, privește cu aer blând, împăcat, spre locul larg, deasupra căruia, în zilele de sărbătoare, fâlfăie lanțuri de steaguri în culorile României.

Trei culori...

Bucovina ne-a dat imnul atât de puternic și atât de duios, imnul pe care l-au cântat și-l cântă toate sufletele românești: „Trei culori cunosc pe lume”...

Îmi aduc aminte, demult, în copilărie, într-o cameră întunecoasă, în jurul unei mese, *domnii* de atunci povesteau înfrigurați, cu glas scăzut, înmormântarea unui membru al *Societății Junimea*.

Tabloul mi-a rămas întreg: povesteau că pe cămașa albă a celui adormit strălucea panglica de mătase roșie-galbenă-albastră. Povesteau cum și-au luat rămas bun de la el și cum făcuseră, în același timp, legământ cu viitorul, intonând solemn cântecul marii nădejdi, compus de neuitatul Porumbescu. (...)

Bunica. Grădina publică e neschimbată. Demult, pe aleile ei, îmbrăcat în uniformă liceului din Ploiești, am fumat prima țigară. Și această țigară m-a ridicat atât de mult în ochii mei, încât am fumat a doua și a treia, până mi s-a făcut rău. Într-un suflet a trebuit să alerg acasă, la bunica.

Îmi duc și acum pașii și melancolia într-acolo.

O stradă liniștită. Odinioară, în lungul ei, seara, din fiecare casă răsună muzică de pian, de viori, de gramofone. Stradă a muzicii și a perechilor care se plimbau încet pe sub ferestre.

Cu inima strânsă mă opresc pe trotuarul din partea opusă casei. Și rămân așa, fixând trecutul.

În cadrul unei ferestre apare un chip încrunțat.

Cobor spre cimitir. Ajutat de un slujbaş al cetății celor stinși caut îndelung un nume drag în condici acoperite cu mărunță scriitură germană.

Și într-un târziu, îmi plec fruntea deasupra unui mormânt peste care crește, înaltă, iarba.

Reședința mitropolitană. Prima întrebare pe care ți-o pune orice român bucovinean când te aude vorbind de Cernăuți, este:

– Ai văzut Reședința Mitropolitană?

Mărețul palat, unul dintre cele mai monumentale de pe teritoriul țării noastre, îndreptățește mândria moldovenilor. Proporțiile, bogăția dinafară și dinăuntru, decorul în care se încadrează, sunt menite parcă să prevină pe drumetul zăpăcit de numărul străzilor care populează provincia asupra națiunii care e, de drept, stăpână pe acest pământ.

Ridicat pe înălțimea Dominicului, în preajma începutului de povârniș împădurit ce coboară repede în șesul Prutului, apare, în cărămida lui roșie, cu frontoanele ascuțite și zimțate, ca un „străvechi castel regal spaniol din Evul Mediu”, cum îl descrie d. S. Reli⁸.

Operă a arhitectului ceh Iosif Havka, a fost zidit în pompos stil mauro-bizantin, între 1864 și 1878, din averea Bisericii române ortodoxe a Bucovinei. Marile și din belșug împodobite-le lui săli de primire și sfat smulg vizitatorilor murmure de admirație. Lungile lui galerii pline de tăcere, privesc, prin înalte ferestre, spre parcuri umbrite de arbori bătrâni. (...)

XII. Drumul amintirilor

Cuciur Mare. Ați deschis vreodată un album cu pozele îngălbenite ale celor dragi și stinși demult?

Un album în care, printre chipurile care v-au lăsat în suflet umbre aburoase legate de întâmplări șterse, să se presare colțuri din locurile pe unde ați trăit cândva?

8 Simeon Reli (Pătrăuți de Sus, 25 iulie 1882 – Suceava, 10 oct. 1945), doctor în Teologie, Istoric bisericesc, licențiat în Litere și Filosofie, profesor de liceu și profesor universitar din Bucovina. A scris numeroase cărți și articole (Wikipedia).

Un album a cărui legătură în catifea roasă și ale cărui file de hârtie lucioasă, să păstreze parfumul degetelor care au așezat în el imaginile și l-au răsfoit în ceasuri de tristețe?

N-ai avut simțământul că un străin vă duce sufletul de mână, pe potecile de altădată?

Și nu vi s-a părut că străinul este însăși persoana voastră de astăzi, ruptă de voi, care ați trăit în lumea pe care o găsiți în chipurile albumului?

În timp ce ochii vi se pleacă pe lumea de atunci, n-ai simțit ridicându-se, spre voi, privirea caldă a sufletului plimbat, de mână, prin locurile care nu vă mai aparțin?

Fără îndoială nicio durere nu întrece delicata suferință a regăsirii locurilor ce aduc aminte de trecerea anilor și risipirea celor legate de timpul îngropat.

Cu acest simțământ straniu, calc nehotărât peste zbârciturile de noroi uscat ale uneia din ulițele satului Cuciur Mare. Dincolo de gardurile împletite din nuiele, mănunchiurile de floarea-soarelui își ridică discurile de aur și chihlimbar. Și, între meri și pruni cu ramurile căzute de bogăția rodului, se înalță albe casele cu acoperișuri ascuțite, de draniță, care păstrează, sub streășinile căzute peste ochii mici ai ferestrelor, taina vieților mărunte și necunoscut.

În lungul drumului, dincolo de desimea pomilor, mă cheamă cupola, de balon ancorat, a bisericii. Undeva, aproape, trebuie să fie și bătrâna gospodărie, înstrăinată de mult, unde tatăl meu, în prima mea copilărie, mă ducea câteodată, în vacanțele de vară, la părinții lui.

Jos, în vale, e calea ferată în preajma căreia alergam să văd, cu inima cât o alună, trecerea năvalnică a trenurilor.

Pe înălțimile frământate ce închid zărilor, se întind codrii al căror întuneric și tainic freamăt îmi zideau, în închipuire, misterioase tărâmurile de povești.

Ce-a mai rămas din tot ce-a fost *al meu* atunci? (...)

În ograda largă a bisericii⁹ în care a slujit

9 E vorba de actualul sat Tisoveț, lipit de Cuciur Mare, care în secolul trecut ținea de Cuciur Mare

bătrânul meu bunic¹⁰ și apoi fiul lui¹¹, fratele tatălui meu, despre care am pomenit la începutul acestor note de drum, sub numele de *Unchiul din Bucovina* (sau *Unchiul din Siret*), se ridică înconjurată de un grilaj de fier, o înaltă piatră mortuară¹², mâncată de ani, sub arcada căreia se păstrează încă, într-un medalion de cristal, portretul unui preot cu privirea blândă înrămată în albul părului și bărbii.

Sus, sub două ramuri de palmier cioplite în piatră, stă scris „Cripa familiei Vorobchievici”... (...)

Bunicul...

În condicile vechi ale bisericii, pe pagini îngălbenite, îi urmăresc minunata caligrafie – în românește, în acest mare sat rutean, cel mai mare dintre satele Bucovinei – înșirând numele celor veniți sau plecați din viață, celor botezați și căsătoriți.

Și, după el, aceeași scriitură frumoasă, în același grai, a fiului care avea să vadă o clipă Unirea, după ce, cu umbra ștreangului de gât, trebuia să fugă din scumpa lui Bucovină și să caute ospitalitatea pe pământ străin.

Gospodăria bătrânească? O găsesc anevoie. O găsesc? Grădina de poveste - cu iazul plin de pești cărora le aruncam seara coji de pâine, cu aleile de coacăze, cu tufișurile de aluni, cu pomătul, cu marii plop de argint, cu izvorul ce-și ducea apa printr-un jgheab de lemn – s-a îmbucătățit.

Din casa cu arcade, în fața căreia își tăceau zurgălăii trăsurile cu oaspeți din Cernăuți, n-au mai rămas decât urmele adâncite ale beciului. Alături, o familie de ruteni și-a ridicat o casuță umilă folosind materiale din locuința dărâmată. (...)

10 Preotul [63]Nestor Vorobchievici

11 Preotul [207]Ioan Vorobchievici

12 Mormântul, găsit și fotografiat la Crăciunul anului 2015 de domnul profesor Nicolai Costaș din Cernăuți este, ca și biserica, excepțional întreținut. Este singurul mormânt din marea curte a bisericii din Tisoveț, Cuciur Mare.

Reflecții pe marginea Forumului comunității românești din Ucraina (Cernăuți, 5-6 decembrie 2024)

Am observat, în ultima vreme, un interes crescut al autorităților ucrainene de a dialoga, sub diverse forme, cu comunitatea românească. S-au întezit întâlnirile. În primăvara anului trecut, la Cernăuți, a avut loc întâlnirea ombudsmanilor ucrainean și român cu reprezentanți ai comunității, iar peste o jumătate de an Serviciul de Stat al Ucrainei pentru Politici Etnice și Libertatea de Conștiință (DESS) a organizat un Forum al comunității românești din Ucraina, la care au participat reprezentanți ai autorităților, experți, clerici și diplomați din Ucraina și România. Această precipitată dorință de ultimă oră a autorităților

de a se consulta cu comunitatea a apărut, cum era de așteptat, nu atât din dorința ardentă a autorităților de a le auzi pasul românilor din nordul Bucovinei, sudul Basarabiei și Maramureșul din dreapta Tisei, cât din grăba de a raporta conducerii Uniunii Europene că Ucraina întrunește toate condițiile necesare, inclusiv cele referitoare la minoritățile naționale, pentru ca să fie acceptată cât de curând membră a Comunității Europene.

Gândul autorităților nu e rău, românii din Ucraina doresc la fel de tare, ba poate chiar și mai tare, ca țara din care ei fac parte, ca cetățeni loiali și iubitori de libertate (dovadă

Fotografia care lansează comunicatul „Lupta comună și rădăcinile comune ne unesc pe noi toți”: Forumul comunității românești din Ucraina”, publicat pe site-ul oficial al Serviciului de Stat al Ucrainei pentru Politici Etnice și Libertatea de Conștiință (DESS)

Sursa: Site DESS

Președintele Serviciului de Stat al Ucrainei pentru Politici Etnice și Libertatea de Conștiință, Viktor Yelensky, robind cuvântul de deschidere al Forumului

eroismul cu care luptă împotriva agresorului pe frontul de răsărit) să se integreze în familia unită europeană. Am spus „poate chiar și mai tare”, pentru că dacă se tot tergiversează intrarea Ucrainei în Uniunea Europeană românii din această țară riscă să se rarefieze într-un mod fără precedent „grație” politicilor etnice ale autorităților vizavi de comunitate: legi ale educației discriminatorii, presiuni ecleziastice nemaîntâlnite până acum, divizare artificială a comunității în două naționalități diferite (cu două limbi, până mai deunăzi, tot diferite), susținere financiară cu țărâita pe toată perioada de suveranitate a statului, la care se mai adaugă și diversele metode care nu se afișează, dar care se simt la tot pasul.

Deci al cui a fost totuși acest Forum? Al comunității, sau poate mai degrabă al autorităților care vor să spună Europei că se consultă cu comunitatea și că aceasta o duce din ce în ce mai bine, pierzând în trei decenii de grijă părintească o jumătate din școlile cu predare în limba maternă, iar acum mai fiind în prag și să piarcă limba în biserici, prin politici ecleziastice pe care comunitatea este chemată să le laude. Ea, însă, ingrata, nu le laudă, ea tace. Așa cum a tăcut masa de reprezentanții ai săi aflați în sală, în timp ce de la microfoanele celor patru ședințe de discuții tematice li se spunea că responsabilii cu implementarea politicilor etnice minoritare au toată grija ca minoritatea română să o ducă din mai bine în mai bine, ca legile care o privesc, adoptate în ultima vreme, să fie mo-

dificate conform recomandărilor Comisiei de la Veneția, etc.

Gama subiectelor puse în discuție și-a găsit oglindirea în patru ședințe, după cum urmează conform tematicii: „Asigurarea drepturilor minorităților naționale și implicarea acestora în viața socio-politică din Ucraina și România”; „Educația ca sursă de păstrare a identității culturale”; „Dezvoltarea comunitară, culturală și spirituală a minorității naționale române”; „Protecția drepturilor și dezvoltarea minorităților în contextul integrării europene a Ucrainei”. Teoretic s-au discutat multe probleme. Unele chiar foarte importante. Chiar arzătoare. Dar la nivel teoretic. Practic – doar chițibușuri. Iar acolo unde problemele fundamentale chiar n-au putut fi ocolite, s-a vorbit în termeni de promisiuni. Nu se pune la îndoială faptul că există, cel puțin la nivelul oficialilor implicați în discuțiile Forumului, și dorința de a îndrepta lucrurile spre mai bine. Dar întrebarea e de ce a trebuit mai întâi să fie adoptate legi discriminatorii pe care clasa politică să fie nevoită să le îndrepte ulterior la recomandările Comisiei de la Veneția? De ce a fost nevoie mai întâi să creeze tensiune în comunitate, ca ulterior să caute prilej de a o destinde prin diverse forumuri și întâlniri?

„Cea mai intensă dezbatere, se spune în comunicatul Serviciului de Stat al Ucrainei pentru Politici Etnice și Libertatea de Conștiință (DESS) publicat pe situl oficial al instituției, a avut loc în cadrul panelului «Educația ca sursă de conservare a identității culturale a minorităților (comunităților) naționale», unde s-a discutat despre învățământul destinat minorității române. În regiunea Cernăuți, în prezent, predarea în limba română are loc în 66 de instituții de învățământ preșcolar, 74 de școli, 2 instituții de învățământ superior preuniversitar și universitar.” Ce poate să înțeleagă cititorul când i se spune că „în prezent, predarea în limba română are loc în 74 de școli”? El chiar crede că în Ucraina, la ora actuală funcționează 74 de școli cu predare în limba română. Dar nu e așa. Foarte multe din aceste școli sunt mixte, cu clase ucrainene și române. Iar statisticile școlare din ultimele trei decenii

arată că transformarea școlilor cu limba română de predare în școli mixte, cu reducerea treptată a claselor cu limba română de predare din școlile mixte e o tendință ce nu poate fi ascunsă. Dar despre asta n-a scos nimeni niciun cuvânt la distinsul Forum. «Comunitatea românească din Ucraina este una dintre cele mai numeroase. Am moștenit o rețea extinsă de școli cu predare în limba maternă. Datorită acestui fapt, ne-am păstrat identitatea», a subliniat în timpul discuțiilor din cadrul panelului consacrat educației spikerul Aurica Bojescu, membră a Consiliului organizațiilor civice ale minorităților naționale din Ucraina. Comunicatul DESS reproduce în continuare o observație a doamnei Bojescu: «Acum se implementează reforma învățământului de profil, iar problema înființării liceelor îi preocupă pe mulți. Nu trebuie să existe comunități teritoriale în care să nu rămână măcar un liceu cu predare în limba română.»». Doamna Bojescu a mai formulat și alte idei critice privind politicile educaționale ale statului și a făcut mai multe propuneri.. Gurile rele spun că organizatorii Forumului vehiculasera inițial altă candidatură, mult mai cooperantă, dar, până la urmă s-au răzgândit și au acceptat-o, în ultima clipă. Că de, s-o fi gândit, mai bine e să o lași să vorbească de pe scenă, decât să fii nevoit să o auzi intervenind cu critici din sală, ca în cazul întâlnirii din primăvară a reprezentanților comunității cu ombudsmanii din Ucraina și România. Doamna Bojescu a lucrat în școală, este profesoară la pensie (și acesta e norocul ei, căci dacă ar fi în funcție s-ar găsi destule mijloace de a-i tempera criticile și a o face ceva mai puțin, dacă nu chiar deloc, ghimpoasă), este și liderul unui ONG și, fără exagerare, e persoana cea mai autorizată să reprezinte comunitatea în probleme de învățământ (fapt recunoscut tacit și de către oficialități, iar în cadrul Forumului trezind interes din partea unor oficiali prezenți la discuții). Totodată, ea e și cea mai curajoasă româncă în a-și exprima deschis și fără înconjur punctul de vedere. În privința profesionalismului și a curajului civic, domnia sa e cu stânjen mai sus decât colegii săi ce reprezintă comunitatea în con-

siliile consultative ale societății civile de pe lângă Ministerul Educației și Științei și de pe lângă Serviciul de Stat al Ucrainei pentru Politici Etnice și Libertatea de Conștiință. Nu e de mirare că și aici, în cadrul Forumului, ea a fost cam unica persoană care a vorbit critic despre politicile educaționale aplicate comunității. Datorită vocii sale s-au făcut auzite și revendicările membrilor comunității întruniți în ajunul Forumului la sediul Consulatului General al României la Cernăuți. Problema e dacă vor fi luate în seamă solicitările din Minuta (nota de ședință) întocmită la finalul acelei întrevederi. Or, experiența din trecut ne arată că instanțele superioare nu s-au prea grăbit să dea rezolvare problemelor semnalate de comunitate, de-a lungul timpului, prin memorii și petiții. Poate acum, fiind alte timpuri, se vor grăbi.

„Reprezentanții minorităților naționale au subliniat importanța păstrării rețelei instituțiilor de învățământ în comunitățile teritoriale și au solicitat elaborarea unui examen național de bacalaureat (ZNO) la limba și literatura română” – se spune în comunicatul de pe site-ul Serviciului de stat. De ce, totuși, „reprezentanții minorităților naționale” și nu „reprezentanții minorității naționale”, că doar aici despre o singură minoritate este vorba? La urma urmei, doar comunitatea română și nu alte comunități solicită bacalaureat (ZNO)

Participanții la Forumul comunității românești din Ucraina la începerea lucrărilor, în dimineața zilei de 5 decembrie 2024, în sala Cinematografului „Ivan Mykolaiciuk” din Cernăuți

Foto: Vyacheslav KHABAYLO

Prof. Ion Ignat, directorul Liceului „Alexandru cel Bun”, alături de prof. Aurica Bojescu (cu ochelari), spikeri în cadrul panelului de discuții „Educația ca sursă de conservare a identității culturale a minorităților (comunităților) naționale”

Foto: Vyacheslav KHABAYLO

la limba română? Ori poate comunicatul are în vedere, pe lângă „minoritatea română”, și „minoritatea moldovenească”? Dacă acesta e subtextul, atunci de ce organizatorii ar ezita să le numească în mod expres pe ambele „comunități”? Și de ce le-ar fi întorlocat tacit în același Forum? Că doar, din câte rezultă din presă, tendința oficială e să le separe cât mai tare. Sau când chiar nu se poate distinge cine din reprezentanți e „moldovan”, și cine e „român”, se preferă a nu mai fi luată în seamă divizarea artificială, transformând neafișat comunitatea într-un fel de „kolhoz”. În sală, printre reprezentanții comunității românești s-au aflat destui moldoveni, reprezentanți sau chiar lideri ai unor ONG-uri care prin înseși denumirile lor se prezintă ca fiind românești, nu moldovenești. Ne este greu să înțelegem care a fost, până la urmă, strategia organizatorilor, dar un lucru ne este clar: cu acest năbădăios plural de „minonități naționale”, când știm prea bine că minoritatea română e una singură afișată în denumirea Forumului, ne-au cam introdus în ceață domnii organizatori. Dar să revenim la substanța năbădăioasei propoziții cu solicitarea ZNO-ului în limba română. Pe vremea sovieticilor, deși nu exista ZNO, absolvenții școlilor medii cu limba română de predare aveau tot dreptul să susțină în cadrul sesiunii examenelor de admitere, examen la

limba și literatura română, indiferent de facultatea aleasă. Aceasta era lege, spre exemplu, la Universitatea de Stat din Cernăuți, care acum are atâtea probleme cu admiterea la secția de filologie română. Domnul Vasile Băcu, reprezentantul Societății pentru cultura românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți, în discursul său din cadrul următoarei ședințe tematice, a adus drept exemplu situația unui prieten maghiar din România care i-a mărturisit cu subiect și predicat că pe tot parcursul studiilor sale, începând cu clasa întâi la școala primară și terminând cu licența la facultate, a învățat și a susținut examene doar în limba sa maternă. Asta nu l-a împiedicat deloc să cunoască foarte bine și limba română, în care a conversat cu domnul Băcu, căci acesta, din câte știm, nu cunoaște limba maghiară. Dar tocmai de un asemenea model de învățământ fug, în mod cu totul inexplicabil, ca necuratul de tămâie, responsabili cu învățământul minoritar din țara lui Vasile Băcu.

„De asemenea, se spune în comunicatul DESS, [reprezentanții acelorași enigmatice minorităților naționale, nicăieri numite pe nume] au cerut introducerea unui proces educațional integrat (интегрований) în limba română, alături de o predare calitativă a limbii ucrainene.” Integrat în ce? În limba română? E o prostie! Poate că scribul care a redactat textul a vrut să spună: „integral”? Dar în cazul respectiv, nu „интегрований” (integrat) e cuvântul potrivit, ci „повний” (integral). De cursuri integrate profesorii de literatură română din Ucraina sunt sătui până în gât, căci ele integrează disciplina „literatură universală” în disciplina „literatură română”, desființând-o practic pe aceasta din urmă și numind-o, ca în batjocoră, printr-un singur cuvânt: „Literatură”. Ce fel de literatură? A cui literatură? De ce oare în școlile cu limba de predare ucraineană, există materia „Literatură ucraineană”, iar în școlile cu predare în limba română nu există materia „Literatură română”? Există doar „Literatură”, coborâtă la o oră pe săptămână în multe clase. Nu e și asta o discriminare care ar trebui să fie cunoscută la Bruxelles? Sau poate e doar o nevinovată practică pedagogică

moștenită de la sovietici, neesențială în fond, de care noii diriguitori ai învățământului minoritar ezită de trei decenii să se lepede? Din contră, se străduie din răspuțeri să o întărească prin toate mijloacele. Dar să revenim la fondul propoziției discutate. Dacă, totuși, în ea e scris din greșeală, negru pe alb, „интегрований” (integrat) în loc de „повний” (integral), atunci, corectând, ajungem la ceea ce-și dorește orice român cu copii de școală din Ucraina: educație școlară efectuată integral în limba română. Dar nu se știe dacă acesta este cu adevărat sensul propoziției citate mai sus. Deocamdată, ea exprimă un enunț fără niciun sens. Mi-e greu să cred că reprezentanții „minorităților naționale”, oricare vor fi fiind ele, vor fi solicitat Kievului o asemenea aiureală: integrarea în limba română a procesului educațional.

Celălalt cuvântător („spiker”), din partea comunității, în cadrul platformei de discuții despre învățământ, domnul Ion Ignat, de mai mulți ani director al liceului „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, înainte de a descrie activitatea colectivului didactic pe care-l conduce, a făcut un scurt istoric al școlii, punând, la un moment dat, accentul pe valoarea deosebită, în opinia sa, a experimentului panucrainean (adică de importanță republicană) efectuat în cadrul liceului, în perioada 2016-2021, sub egida Ministerului Educației și Științei, având ca obiect de experimentare predarea bilingvă simultană româno-ucraineană a materiilor la orele de clasă. Deși moderatoarea panelului de discuții, dându-și probabil seama de eventuale reproșuri la adresa vorbitorului, a încercat să-l oprească din vorbă, amintindu-i că experimentul e demult încheiat și nu mai are rost să persiste asupra lui, domnul director nu s-a lăsat întrerupt, continuând cu același elan să scoată în evidență beneficiile respectivului stil de predare macaronică a lecțiilor, propus și implementat în cadrul prealăudatului experiment. Tacuisses, philosophus mansisses! Dovada cea mai convingătoare a faptului că experimentul chiar fusese o fericire pentru liceu ar fi, în opinia promotorului acestuia, sporul fulminant al numărului de elevi în instituție după terminarea experimentului: înainte de în-

ceperea experimentului (2015) liceul avea 160 de elevi, la terminarea experimentului (2021), la liceu învățau 126 de elevi (deci scăzuse!), iar în prezent numărul lor s-a ridicat la 441. În realitate, acest spor de 3,5 al elevilor (de la sfârșitul experimentului până în ziua de azi) se datorează nu creșterii numărului de elevi de etnie română, ci fluxului de elevi de etnie ucraineană înscriși la liceu. Acestea fiind realitățile, liceul, neavând clase separate pentru români și clase separate pentru ucraineni și amestecându-i pe toți în clase românești, este pur și simplu condamnat la predare bilingvă simultană româno-ucraineană sau ucraineano-română. E un caz de forță majoră, nu un model de preluat și de alții. Nu e nici pe departe un model de predare în școală care să poată fi recomandat tuturor școlilor românești din Ucraina (doamne ferește!), cum se preconiza a fi prin implementarea discutatului experiment. Situația în școlile din localitățile cu populație doar românească (sau majoritar românească) e cu totul și cu totul de altă natură decât cea din liceul „Alexandru cel Bun” din orașul Cernăuți condus de domnul Ignat. Să tolerezi o practică oarecum anormală, dar inevitabilă într-o școală în care în clasa I se înscriu masiv elevi necunoscători de limba română, și să o propui drept model pentru zeci de școli în care procesul de învățământ se desfășoară normal

Spikerii panelului de discuții „Dezvoltarea comunitară, culturală și spirituală a minorității naționale române”: prof. univ. dr. Viktor Yelensky, specialist în știința religiilor, și episcopul Teognost al Cernăuților și Bucovinei din cadrul Bisericii Ortodoxe a Ucrainei

Reprezentanți ai comunității românești la Forumul din 5 decembrie: (în rândul din față, de la stânga la dreapta) prof. Mihai Acatrini, directorul școlii din Bahrinești, Vasile Rău, președintele Societății „Golgota”, prof. Alexandru Rusnac, directorul școlii din suburbia Roșă (Cernăuți), prof. Ion Ignat, directorul Liceului „Alexandru cel Bun” din Cernăuți ș.a.)

Foto: Vyacheslav KHABAYLO

în limba română, cu elevi care vorbesc fluent românește din primii ani de viață, este fie o neghiobie, fie o lovitură sub centură aplicată sistemul de învățământ în limba maternă a minoritarilor români. Cu aceasta, moralicește vorbind, nu că nu ne este permis să ne mândrim, despre aceasta s-ar cuveni să vorbim în șoaptă, ca despre o mare dramă a comunității românești din orașul Cernăuți. Nu cu această situație a pornit la drum „școala lui Jar” în 1991. Atunci era altă situație. Atunci școala era pur românească. Atunci un asemenea experiment ar fi fost greu de efectuat în cadrul ei și nicidecum cu lejeritatea din perioada anilor 2016-2021, când și fără experimentul panucrainean disciplinele erau predate (de nevoie, nu din nisaiva considerente inovatoare!, cum susținea la Forum domnul director), în două limbi concomitent, ca să fie pe înțelesul tuturor elevilor: și celor români, și celor ucraineni.

O altă ședință de discuții care poate că ar fi trebuit să fie și mai aprinsă a fost cea consacrată dezvoltării comunitare, culturale și spirituale a minorității naționale române. Moderatorul ședinței a dat întâietate discuției privind dezvoltarea spirituală, probabil ca semn de respect pentru domnul Yelensky, șeful Serviciului care a organizat evenimentul și care s-a postat ca spiker alături de episcopul

Cernăuțiului și Bucovinei al Bisericii Ortodoxe a Ucrainei, Teognost. Ca reputat specialist în studiul religiilor și înfocat promotor al Bisericii Ortodoxe a Ucrainei, domnia sa a făcut un excurs în istoria bisericilor ortodoxe, dorind să dea temei legal năzuinței Ucrainei de a avea propria biserică ortodoxă autocefală care să fie legată canonic de patriarhia ecumenică din Constantinopol, nu de patriarhia Moscovei. „În Biserica Ortodoxă a Ucrainei a fost creat un vicariat românesc, în cadrul căruia vor funcționa comunități românești. Deși nu este încă operațional, el există deja.” Dar de ce domnul Yelensky nu a punctat măcar în treacăt de ce nu este operațional acest vicariat? Că doar a fost creat hăt-hăt în urmă, nu cu mult timp după obținerea tomosului de către BOaU. A trecut ceva timp de atunci. Și cum de a fost creat fără niciun credincios? E o premieră, cred, în istoria bisericii universale. Cu alte cuvinte e o formă fără fond. De ce domnul președinte al DESS nu a spus că unica biserică, care, de fapt nici nu e biserică, în sensul clasic al cuvântului, ci doar un paraclis, e Capela „Sfinții Trei Ierarhi” din Cimitirul istoric din Cernăuți, a fost trecută la Biserica Ortodoxă a Ucrainei cu împotrivirea tuturor parohienilor, iar în prezent e goală-goluță în timp ce un preot bolnav, delegat de la biserica Sf. Parascheva, oficiază slujbele doar în fața icoanelor, fără a avea măcar un singur enoriaș. Acolo, la acea Capelă unde își dorm somnul de veci episcopii și mitropoliții Bucovinei istorice, cu excepția mitropolitului Eugenie Hacman, înmormântat în Catedrală, ar fi fost cazul să facă o vizită, la slujba de duminică, onorata delegație a organizatorilor Forumului, nu la școli sau alte instituții de protocol. Cum poate comunitatea românească să aibă încredere că în bisericile lor, în eventualitatea trecerii acestora la BOaU în cadrul promisului vicariat, dacă întâistătorul acestei Biserici Ortodoxe a Ucrainei, mitropolitul Epifanie, a spus cu subiect și predicat în interviul acordat postului de radio BBC cu puțin timp după obținerea tomosului, că inițial slujbele în bisericile acestui vicariat se vor oficia în limba română, dar treptat-treptat ele vor trece la limba oficială a

statului, adică la limba ucraineană. Preaferirea sa nu e un om politic, să promită marea cu sarea, cum o fac cei ce se vor să fie aleși în parlament sau în alte instituții de conducere a statului. El a fost sincer, a spus tocmai ceea ce urmează să se întâmple cu limba română în bisericile românilor din Ucraina în cazul în care vor adera la proaspăt (atunci) înființatul (de către Preaferirea sa) vicariat. Domnul Yelensky, ca specialist în știința religiilor (și în domeniul ateismului științific, în timpul sovieticilor), dar mai cu seamă în istoria Bisericii Ortodoxe a Ucrainei, nu putea să nu cunoască aceste lucruri, dar ele nu concordă cu doctrina domniei ca om politic, de aceea a considerat că Forumul e o poate cea mai potrivită tribună de a promite românilor „marea cu sarea”. Pentru „ca ortodocșii aparținând comunității române să-și poată practica credința în mod demn”, ca să preiau cuvintele domnului Yelensky, ei n-ar trebui să aștepte ani de zile, înregistrarea unui simplu ONG, care respectă întrutotul legislația ucraineană, precum Asociația religioasă „Biserica Ortodoxă Română din Ucraina”. Care este explicația nedorinței enoriașilor ortodoxi români din Ucraina de a adera la noua structură ecleziastică, promovată cu atâta zel la Forum de președintele DESS, Viktor Yelensky? Poate domnul Yelensky are o explicație mai plauzibilă decât aceea care e în mintea fiecărui român din Ucraina. Românul nu este orb și vede că, timp de mai bine de trei decenii, comunitatea românească din Ucraina a avut parte de suficiente bucurii de pe urma pretensei întăriri identitare prin politici școlare având ca scop integrarea, „în mod demn”, în societate, pentru ca să-și dorească acum integrarea în noua structură ecleziastică, care-i promite „cioara din par” și pe care nici marea masă a ucrainenilor nu și-o dorește.

Cât despre prezența la forum a episcopului Teognost, ea a fost una pur propagandistică. El nu a reprezentat pe nimeni din români. Un episcop care nu are nici măcar o biserică, ci doar un paraclis smuls cu forța de la enoriașii români, nu ar fi trebuit să aibă dreptul moral să participe la acest Forum al comunității românești din Ucraina. Cu un paraclis în care

Spikerul Vasile Băcu, președinte al Societății „Mihai Eminescu”, alături de moderatorul panelului „Protecția drepturilor și dezvoltarea minorităților în contextul integrării europene a Ucrainei” și de Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al României în Ucraina, Alexandru Victor Micula (vorbind la microfon)

slujba în limba română se face la pereți nu poți reprezenta o comunitate, cu atât mai mult un vicariat.

În cadrul ședinței finale, „Protecția drepturilor și dezvoltarea minorităților în contextul integrării europene a Ucrainei”, din parte comunității a luat cuvântul domnul Vasile Băcu, președintele celei mai vechi organizații nonguvernamentale din cadrul comunității: Societatea „Mihai Eminescu”. Domnia sa a făcut un istoric al acesteia, a exprimat susținerea de către comunitatea românească a eforturilor Ucrainei de a deveni membră a UE, iar la final a răspuns la o întrebare venită din partea jurnalistului platformei media CON-TEXT.RO, Serhii Barbu, care dorea să se lămurească dacă în Ucraina limba română este într-adevăr marginalizată sau interzisă în oficierea serviciilor religioase, cum afirmaseră, repetând un narativ al propagandei rusești, unele forțe de dreapta în campania electorală din România din toamna anului 2024. Răspunsul domnului Băcu a fost următorul: „Pot să confirm că reprezentanții comunității românești au posibilitatea să se roage în limba maternă în toate bisericile, indiferent de confesiune. Spre exemplu, în satul meu natal sunt și bapțiști, și adventiști de ziua a șaptea, și ortodoxi și toți se roagă în limba maternă. Iar așa cum am auzit astăzi, și Biserica Ortodoxă Ucraineană va crea sau a și creat, cum a spus anterior vladăca

în cadrul ședinței precedente, un vicariat care în cadrul căruia serviciile divine se vor oficia în limba română.” E adevărat că limba română nu a fost nici marginalizată, și nici interzisă în locașurile de cult din cadrul Bisericii Ortodoxe Ucrainene (ПЦУ/BOU), iar Biserica Ortodoxă Ucraineană – știe toată lumea – nu a creat niciun fel de vicariat românesc, dar nici credincioșii nu i-au solicitat înființarea, câtă vreme au fost lăsați în pace să se roage în limba maternă, cum foarte bine a menționat domnul Bâcu. Vicariatul cu pricina a fost creat fără participarea reprezentanților comunităților religioase românești din Ucraina cu mulți ani în urmă de către Biserica Ortodoxă a Ucrainei (УПЦ/BOaU), o structură ecleziastică înființată prin râvna deosebită a fostului șef de stat, Petro Poroșenko în preajma campaniei sale electorale, în care s-a și afișat masiv cu proaspătul ei înțâistător, mitropolitul Epifanie. Acesta nu a întârziat să anunțe înființarea în cadrul bisericii sale, a unui vicariat românesc. Și care a fost răspunsul comunităților religioase românești? A trecut vreo una dintre ele, de bună voie sau chiar împinsă cu de-a sila din urmă, la acest vicariat? După cum arată lucrurile, rezultatul e același de ani de zile: zero biserici, zero enoriași, zero vicariat. Ne

pare rău, dar e o nuanță care contează într-un răspuns menit să demonteze o dezinformare.

Concluziile Forumului vor fi fost rezumate într-o declarație finală. Comunicatul de pe site-ul DESS le rezumă print-o idee centrală: „Una dintre concluziile-cheie ale forumului a fost înțelegerea faptului că păstrarea și dezvoltarea minorităților naționale nu este doar o sarcină a statului, ci și o responsabilitate a comunității înseși.” Responsabilă de păstrarea și dezvoltarea sa comunitatea poate fi doar atunci când politicile statului îi creează toate condițiile ca ea să-și păstreze identitatea și să se dezvolte în bune condiții. Oricât am stărui prin forumuri sau prin alte acțiuni de acest gen să arătăm că aceste condiții există în deplinătatea lor și că doar comunitatea ar mai trebui să facă ceva ca să ajungă la acel stadiu de înflorire care să o mulțumească de-adevăratalea, oricât ne-am mobiliza să arătăm bine, oricât am fi de activi în organizarea unor manifestări care să confirme o stare de lucruri dorită de noi, care să ne legitimizeze politicile etnice în fața europenilor, dacă realitățile se încăpățânează să arate altfel, toată străduința noastră de a raporta la Bruxelles situația existentă drept excelentă e, până la urmă, iluzorie. Chiar dacă ea își atinge pe moment scopul.

Participanți la Forum în vizită la Liceul Lider „Ion Neculce” din Boian-Hlinița

Sursa: Site DESS

